

ROKASGRĀMATA

Bez vecāku gādības palikušu bērnu aizbildnība

Rokasgrāmata par aizbildnības
sistēmu stiprināšanu nolūkā
nodrošināt cilvēku tirdzniecībā
cietušu bērnu īpašās vajadzības

Plaša informācija par Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūru ir pieejama internetā. Tai iespējams piekļūt, izmantojot FRA tīmekļa vietni <http://fra.europa.eu>.

Šis dokuments nav citēto tiesību aktu saistoša interpretācija. Tas paredzēts kā atsauces dokuments vieglai izmantošanai. Tajā atspoguļotā nostāja kopumā vai daļēji neatspoguļo Eiropas Komisijas nostāju.

**Europe Direct *dienests jums palīdzēs rast atbildes
uz jautājumiem par Eiropas Savienību***

**Bezmaksas tālruņa numurs (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(* Informāciju sniedz bez maksas, tāpat arī lielākā daļa zvanu ir bezmaksas (izņemot dažus operatorus, viesnīcas vai taksofonus).

Fotoattēli (uz vāka un iekšpusē): © Shutterstock

Papildu informācija par Eiropas Savienību ir pieejama portālā Europa (<http://europa.eu>).

Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2015. gads

Paper	TK-01-15-636-LV-C	978-92-9239-962-7	10.2811/14299
PDF	TK-01-15-636-LV-N	978-92-9239-970-2	10.2811/862184

© Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, 2015. g.

Pārpublicēšana ir atļauta, izņemot komerciālos nolūkos, turklāt jābūt norādītam avotam.

Printed in Luxembourg

IESPIESTS UZ PAPIĀRA, KAS PĀRSTRĀDĀTS BEZ HLORA (PCF)

Bez vecāku gādības palikušu bērnu aizbildnība

Rokasgrāmata par aizbildnības sistēmu
stiprināšanu nolūkā nodrošināt cilvēku
tirdzniecībā cietušu bērnu īpašās vajadzības

Priekšvārds

Bērni, kurus nepavada to galvenie aprūpētāji, kā arī no tiem šķirtie bērni ir pakļauti īpaši liels jaunprātīgas izmantošanas un ekspluatācijas riskam. Viņiem ir tiesības uz īpašu aizsardzību.

Aizbildņi ir viena no svarīgākajām sastāvdaļām sistēmā, kuras uzdevums ir aizsargāt bez ģimenes palikušos bērnus un bērnus, kuru vecāki nespēj pārstāvēt to intereses, kā tas ir vecāku īstenotas jaunprātīgas izmantošanas vai nevērības gadījumos.

Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras (*FRA*) 2009. gadā publicētais salīdzinošais ziņojums par bērnu tirdzniecību uzrādīja būtiskas atšķirības tajā, kā Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīs tiek izprasts un lietots aizbildņa jēdziens. Turklāt intervijas, ko *FRA* veica, gatavojot 2010. gadā publicēto ziņojumu par patvērumu meklējošajiem no aprūpētājiem šķirtajiem bērniem, atklāja, ka esošo aizbildnības sistēmu piedāvāto pakalpojumu kvalitāte un aizsardzības pakāpe var būtiski atšķirties pat vienas valsts ietvaros.

Šādā dažādu valstu pieeju daudzveidībā Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīva (2011/36/ES) paredz dalībvalstīm pienākumu katram cilvēku tirdzniecībā cietušajam bērnam iecelt aizbildni vai pārstāvi, sākot no brīža, kad iestādes bērnu ir identificējušas kā nepavadītu, kā arī gadījumos, kad personas, kam ir vecāku atbildība, nespēj nodrošināt bērna intereses un/vai pārstāvēt bērnu. Arī "ES Stratēģijā cilvēku tirdzniecības izskaušanai 2012.–2016. gadā" atzīts, ka, lai apmierinātu dažādu bērnu grupu, tostarp bērnu tirdzniecības upuru, vajadzības, ir nepieciešamas visaptverošas bērniem piemērotas aizsardzības sistēmas, ar kurām nodrošina dažādu aģentūru darbības un daudznazaru koordināciju. Tādēļ ES stratēģijā starp veicamajiem darbiem iekļauta arī šīs rokasgrāmatas publicēšana.

Šīs rokasgrāmatas izstrādes mērķis ir stiprināt bērnu aizsardzību, palīdzot valstu iestādēm un citām iesaistītajām pusēm visā ES turpināt pilnveidot esošās aizbildnības sistēmas. Tās uzdevums ir precizēt aizbildņu kā integrētas bērnu aizsardzības sistēmas būtiskas sastāvdaļas lomu. Tajā uzsvērts, cik svarīga ir aizbildņu un likumīgo pārstāvju loma bērnu jaunprātīgas izmantošanas un ekspluatācijas novēršanā un reaģēšanā uz to, kā arī cilvēku tirdzniecībā cietušu bērnu aizsardzībā un palīdzības sniegšanā šiem bērniem. Šī rokasgrāmata veicina vienotu izpratni par aizbildnības sistēmas galvenajiem principiem un iezīmēm. Izvirzot vienotus pamatprincipus un pamatstandartus, rokasgrāmatas izstrādes mērķis ir uzlabot aizbildnībā esošo bērnu stāvokli, kā arī veicināt viņu pamattiesību respektēšanu.

Mēs pateicamies daudzajiem ekspertiem, kuri sniedza konstruktīvus komentārus, palīdzot tapt šai rokasgrāmatai.

Cecilia Malmström
ES iekšlietu komisāre

Morten Kjaerum
direktors

Saturs

PRIEKŠVārds	3
SAĪSINĀJUMU SARAKSTS	7
KĀ IZMANTOT ŠO ROKASGRĀMATU	9
IEVADS	15
1. Kas ir aizbildnis?.....	15
2. Aizbildnība kā būtiska bērnu aizsardzības sistēmu sastāvdaļa	18
3. Kādi jautājumi ir aplūkoti šajā rokasgrāmatā?.....	22
4. Starptautiska sadarbība bērnu aizsardzības jomā	23
I. DAĻA. AIZBILDNĪBAS SISTĒMU NOSTIPRINĀŠANA	27
1. Aizbildnības sistēmu pamatprincipi	27
2. Aizbildnības sistēmas: sākotnēji apsvērumi	30
2.1. Kam ir jābūt noteiktam tiesību aktos un/vai politikā?.....	30
2.2. Viena vienota aizbildnības sistēma visiem bērniem?	31
2.3. Aizbildņu nodarbinātības statuss: profesionāļi vai brīvprātīgie?	33
2.4. Kas var pildīt aizbildņa pienākumus?.....	34
2.5. Radnieku iecelšana par aizbildņiem tirdzniecības ar bērniem kontekstā.....	39
2.6. Pārstāvji un/vai likumīgie pārstāvji	39
2.7. Juridiskās konsultācijas un juridiskā palīdzība.....	40
3. Aizbildņu pārraudzīšana.....	41
3.1. Par aizbildnību atbildīgā iestāde	42
3.2. Izstrādāt aizbildņiem paredzētas pamatnostādnes	42
3.3. Koordinācija un sadarbība ar citām aģentūrām un iestādēm.....	44
3.4. Lietu administrēšana	45
3.5. Apmācība.....	48
3.6. Atbalsts aizbildņiem	53
3.7. Pārskatīšanas un kontroles mehānismi.....	54

4.	Aizbildņa iecelšana bērnam.....	57
4.1.	Kad ir jāieceļ aizbildnis?	57
4.2.	Kāda ir vislabākā procedūra, lai ieceltu bērnam aizbildni?	59
4.3.	Kad beidzas aizbildnība?	63
4.4.	Kad aizbildnis ir jānomaina?	66

II DAĻA. AIZBILDŅA UZDEVUMI 67

5.	Bērna interešu aizstāvība	72
6.	Bērna drošības un labklājības veicināšana	73
6.1.	Riska izvērtējums	74
6.2.	Individuālo vajadzību novērtējums.....	79
6.3.	Atbalstiet bērnu saiknes uzturēšanā ar ģimeni	81
6.4.	Pienācīgi dzīves standarti, ieskaitot atbilstošu mājvietu un materiālo palīdzību	82
6.5.	Veselības aprūpe.....	84
6.6.	Izglītība un apmācība	86
7.	Bērna līdzdalības veicināšana	87
8.	Darbs kā vidūtajam starp bērnu un pārējiem	89
9.	Palīdzot atrast ilgtermiņa risinājumu bērna interesēs	91
9.1.	Repatriācija un atgriešanās	93
9.2.	Integrācija uzņēmējvalstī.....	95
10.	Tiesiskā pārstāvība un atbalsts bērnam juridiskās procedūrās	97
10.1.	Vecuma novērtēšanas procedūras.....	99
10.2.	Uzturēšanās atļauju piešķiršanas procedūras	100
10.3.	Starptautiskās aizsardzības procedūras	102
10.4.	Kompensācija un atlīdzība	104
10.5.	Civilprocess	105
10.6.	Kriminālprocess	106
10.7.	Policijas izmeklēšana.....	108

1. PIELIKUMS. JURIDISKIE AVOTI 109

2. PIELIKUMS. LITERATŪRAS SARAKSTS..... 111

Saīsinājumu saraksts

- KBT** Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par bērna tiesībām
- ECTK** Eiropas Cilvēktiesību konvencija (Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija)
- SCEP** *Separated Children in Europe Programme*
(programma "Nošķirtie bērni Eiropā")
- ANO** Apvienoto Nāciju Organizācija
- UNHCR** ANO Augstais komisārs bēgļu jautājumos.
- UNICEF** ANO Bērnu fonds

Kā izmantot šo rokasgrāmatu

Šīs rokasgrāmatas izstrādes mērķis ir palīdzēt Eiropas Savienības (ES) dalībvalstu amatpersonām, kas valsts, reģionālajā vai vietējā līmenī atbild par bērnu aizbildnību un tiesisko pārstāvību vai arī ir iesaistītas šajā darbā. Rokasgrāmatā sniegtas norādes par to, kā izveidot un vadīt valstu aizbildnības sistēmas, kā arī norādīts, kādi ir galvenie aizbildņa veicamie uzdevumi. Tādējādi rokasgrāmatas sagatavotāji vēlējušies veicināt arī vienotu izpratni par aizbildņu un likumīgo pārstāvju – būtiskas bērnu aizsardzības sistēmu sastāvdaļas – funkcijām un lomu ES. Tam savukārt būtu jāveicina vienota izpratne par aizbildnības sistēmas galvenajiem principiem un iezīmēm. Šādai vienotai izpratnei būtu jāpalīdz standartizēt bērniem piedāvātās aizsardzības līmeni visā ES.

Šajā rokasgrāmatā sniegtās norādes ir adresētas pirmkārt ES dalībvalstu amatpersonām un aizbildņiem. Tā lielā mērā attiecas arī uz sistēmām, kas nodrošina bērnu tiesisko pārstāvību specifiskās procedūrās (piemēram, patvēruma piešķiršanas procedūrās), pat tad, ja likumīgais pārstāvis tikai papildina bērna ierobežoto tiesībspēju un rīcībspēju konkrētās procedūras nolūkiem un tādējādi nav atbildīgs par visu pienākumu apjomu, kas parasti ir jāuzņemas aizbildņim.

Šajā rokasgrāmatā nav runāts par to, kā iecelt juristus, kas bērnam sniegs bezmaksas juridisko palīdzību specifiskos civilprocesos, kriminālprocesos vai administratīvos procesos. Tajā nav runāts arī par personām, kuru uzdevums ir īstenot bērna ikdienas aprūpi.

Šī rokasgrāmata ir iedalīta trīs daļās:

- **I daļā** sniegta pamatinformācija par to, kas ir aplūkots šajā rokasgrāmatā, kā arī par aizbildņa vispārīgo lomu. Tajā ir izmantota informācija par nacionālajām bērnu aizsardzības sistēmām, kas ir izveidotas, lai nodrošinātu dažādu kategoriju bērnu vajadzības.
- Šīs rokasgrāmatas **I daļā** ir izklāstīti aizbildnības sistēmu pamatprincipi, kā arī sniegtas norādes par to, kā pārvaldīt un nostiprināt aizbildnības sistēmas. Tā ir paredzēta politikas veidotājiem, kas izstrādā valsts regulējumu savu aizbildnības sistēmu pārvaldībai un nostiprināšanai, kā arī valstu iestādēm, kas nodarbojas ar aizbildnības jautājumiem. Tajā ir sīkāk izklāstītas iecelšanas procedūras, kā arī aizbildnības ilgums.
- **II daļā** ir izklāstīti aizbildņa uzdevumi. Tā ir pirmkārt paredzēta aizbildņiem un tiem, kas atbild par šo cilvēku darba uzraudzību.

Šī Eiropas Komisijas un Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras (*FRA*) kopīgi izstrādātā rokasgrāmata ir atbilde uz “ES stratēģijā cilvēku tirdzniecības izskaušanai 2012.–2016. gadā” izvirzīto prasību. Dažādi ES tiesību avoti, tostarp ES *Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīva (2011/36/ES)*, ES patvēruma piešķiršanas tiesību aktu kopums, ES *Cietušo direktīva (2012/29/ES)* un *Direktīva par bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanu (2011/93/ES)*, ietver normas, kas attiecas uz tādu bērnu aizbildnību vai tiesisko pārstāvību, kas palikuši bez vecāku gādības. Pilna informācija par šiem tiesību aktiem ir atrodamā [1. pielikumā](#). Skatīt 1., 2. un 3. tabulu, lai iepazītos ar pārskatu par šo normu izmantojumu ES tiesību aktos, kā arī citos būtiskos Eiropas un starptautiskajos juridiskajos instrumentos un dokumentos. Tomēr šīs normas nesniedz visaptverošas norādes par to, kādam ir jābūt aizbildnim un kas viņam būtu jādara. Šīs rokasgrāmatas izstrādes mērķis ir nodrošināt trūkstāšo informāciju.

Šīs rokasgrāmatas pieeja ir integrēta, centrā izvirzot bērnus. Tās pamatā ir Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Konvencija par bērna tiesībām (KBT), kuras normas ir piemērojamas visiem bērniem bez jebkādas diskriminācijas. Šajā rokasgrāmatā ieteikts ņemt vērā īpašās tādu bērnu vajadzības un tiesības, kas ir identificēti kā cilvēku tirdzniecībā cietuši bērni vai uzskatīti par tādiem, nepieciešamības gadījumā pielāgojot aizbildnības sistēmas, kas ir izstrādātas visiem bērniem, kuriem ir nepieciešami aizbildņi. Lielu šīs rokasgrāmatas daļu veido ierosinājumi, kas ir kopīgi visiem aizbildnības veidiem, neatkarīgi no tā, vai tie attiecas uz cilvēku tirdzniecībā cietušiem bērniem vai nē. Vislabākais veids, kā veicināt cilvēku tirdzniecībā cietušā bērna tiesības un labklājību, ir ievērot visām aizbildnības sistēmām kopīgos principus un aizsargpasākumus – tādas kā aizbildņa neatkarība un interešu konflikta nepieļaušana –, pievienojot zināšanas par cilvēku tirdzniecību un darbam nepieciešamās praktiskās iemaņas šajā jomā. Līdz ar to ar šo rokasgrāmatu netiek atbalstīta atsevišķu aizbildnības sistēmu izveidošana, kas attiektos tikai uz cilvēku tirdzniecībā cietušiem bērniem. [Ievada 3. nodaļā](#) skaidrots, kuri aizbildnības veidu aspekti šajā rokasgrāmatā ir aplūkoti, bet kuri nav.

Kā šīs rokasgrāmatas sagatavošanas izejas punkts ir izmantoti starptautiskie un Eiropas standarti, kas nosaka bērnu tiesības, kā arī cilvēku tirdzniecībā cietušo bērnu aizsardzību un palīdzību šādiem bērniem. Juridiski saistošu tekstu, piemēram, KBT un ES tiesību aktu normas, ir papildinātas ar juridiski nesaistošiem tekstiem, kas piedāvā profesionālas norādes un ieteikumus. Šīs rokasgrāmatas izstrādē izmantotie juridiskie teksti ir uzskaitīti [1. pielikumā](#). Rokasgrāmatas [2. pielikumā](#) ir norādīta papildu literatūra, ar kuru lasītājam būtu ieteicams iepazīties. Veidojot šo rokasgrāmatu, tika izmantoti iepriekšējos *FRA* pētījumos par nošķirtajiem bērniem un tirdzniecību ar bērniem minētie konstatējumi. Spēkā esošie juridiskie standarti ir transformēti praktiskās norādēs, izpētes gaitā apkopojot un salīdzinot informāciju par to, kā ES dalībvalstīs tiek pārvaldītas aizbildnības sistēmas. *FRA* atsevišķi publicēs šāda pētījuma salīdzinošo pārskatu par visām 28 dalībvalstīm.

Ekspertu grupa šīs rokasgrāmatas melnrakstu apsprieda sanāksmē, ko 2013. gada novembrī savās telpās organizēja *FRA*. Grupā ietilpa būtisko Eiropas un starptautisko organizāciju pārstāvji, nevalstisko organizāciju (NVO) pārstāvji un īpaši izvēlēti atbildīgo nacionālā līmeņa iestāžu pārstāvji un praktiķi. Viņi bija izvēlēti, lai pārstāvētu dažādas nacionālās aizbildnības sistēmas, kā arī dažādas realitātē īstenotās pieejas. Papildus tika iegūti rakstiski citu iesaistīto personu, kas strādā bērnu aizsardzības jomā un darbā ar bērnu tirdzniecības sekām, atzinumi. Visbeidzot, ar melnrakstu iepazīnās dalībvalstu pārstāvji, lai sniegtu komentārus ar Eiropas Komisijas neformālās bērnu tiesību ekspertu grupas starpniecību.

Lai palīdzētu lasītājam atrast būtiskos juridiskos dokumentus, kas attiecas uz konkrētu šajā rokasgrāmatā aplūkoto problēmu, dokumenti ir norādīti attiecīgajā rindkopā zilā krāsā, treknrakstā.

Šajā rokasgrāmatā ir iekļauti arī daudzsološu ES dalībvalstīs konstatēto pasākumu piemēri, kas politikas veidotājiem un praktiķiem sniedz ierosmi attiecībā uz to, kā risināt specifiskas problēmas. Aizbildņa uzdevumiem veltītajā daļā ir kontrolsaraksts ar uzdevumiem, kas aizbildņiem, iespējams, būs jāveic, lai pēc iespējas labāk īstenotu bērna intereses dažādās viņa dzīves jomās.

Izcēlumā turpmāk tekstā skaidroti šajā rokasgrāmatā izmantotie termini. Dažiem terminiem, ieskaitot terminu “aizbildnis”, vispārēji atzītas definīcijas nav.

PAMATTERMINI

Cilvēku tirdzniecības upuris: "Cilvēku tirdzniecības upuris" ir indivīds, kas ticis pakļauts cilvēku tirdzniecībai ES *Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas* (2011/36/ES) 2. panta nozīmē.

Cilvēku tirdzniecība: ES *Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvā* (2011/36/ES) "cilvēku tirdzniecība" definēta šādi: "ekspluatācijas nolūkā izdarīta personu vervēšana, pārvadāšana, nodošana, izmitināšana vai saņemšana, tostarp kontroles pār minētajām personām maiņa vai nodošana, izmantojot draudus vai spēku, vai citā veidā piespiežot, aizvedot ar viltu, krāpnot, maldinot, ļaunprātīgi izmantojot varu vai personas neaizsargātības stāvokli vai dodot vai saņemot materiāla vai citāda rakstura labumus, lai panāktu tās personas piekrišanu, kura kontrolē citu personu".

Ekspluatācija: "Ekspluatācija ietver vismaz personu iesaistīšanu prostitūcijā vai citus seksuālus izmantošanas veidus, piespiešanu veikt darbu vai sniegt pakalpojumus, tostarp ubagošanu, turēšanu verdzībā vai darbības, kas līdzinās turēšanai verdzībā, kalpībā, izmantošanu noziedzīgās darbībās vai orgānu izņemšanu."

Ja šādas darbības "attiecas uz bērnu, tās atzīstamas par cilvēku tirdzniecību un ir sodāmas arī tad, ja neviens no 1. punktā minētajiem līdzekļiem nav izmantots".

Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas (2011/36/ES) 2. pants.

Bērns: Bērns "ir ikviena persona, kas jaunāka par 18 gadiem".

Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas (2011/36/ES) 2. panta 6. punkts; skatīt arī KBT 1. pantu.

"Kad pastāv neskaidrības par [cietušās personas] vecumu un ir iemesls domāt, ka šī persona ir bērns, minētā persona tiek uzskatīta par bērnu, lai tā varētu saņemt tūlītēju piekļuvi aizsardzības, atbalsta un palīdzības pasākumiem."

Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas (2011/36/ES) 13. panta 2. punkts.

Nepavadīts bērns: "Nepilngadīgais bez pavadības" ir bērns, "kas ieradies dalībvalstu teritorijā bez tādu pieaugušo pavadības, kuri ir par viņu atbildīgi saskaņā ar attiecīgās dalībvalsts tiesību aktiem vai praksi, kamēr šāda persona nav par viņu uzņēmusies aizgādību; tas ietver [bērnu], kas palicis bez pavadības pēc ierašanās dalībvalstīs".

Kvalificēšanas direktīvas (2011/95/ES) 2. panta l) apakšpunkts.

Nošķirts bērns: "Nošķirts bērns" ir bērns, kas ir ticis nošķirts no abiem vecākiem vai no iepriekšējā tiesiskā vai galvenā aprūpētāja, bet tas nenozīmē, ka ir noteikti nošķirts no pārējiem radniekiem. Tādējādi šie var būt bērni, kurus pavada citi pieauguši ģimenes locekļi.

ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 6 CRC/GC/2005/6 un ANO Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi (ANO Pamatnostādnes par alternatīvo aprūpi) A/HRC/11/L.13), 8. punkts.

Separated Children in Europe Programme (SCEP) izmantots vārds "nošķirti", nevis "nepavadīti", jo tas precīzāk definē pamatproblēmu, ar ko saskaras bērni, proti, tiem trūkst vecāku vai galvenā aprūpētāja gādības un aizsardzības, un tā rezultātā tie no šīs nošķirtības cieš sociāli un psiholoģiski. Šajā rokasgrāmatā termins "nepavadīti" izmantots gan attiecinājumā uz nepavadītiem bērniem, gan attiecinājumā uz nošķirtiem bērniem, lai nodrošinātu atbilstmi terminiem ar apzīmējātu "nepavadīts", kas izmantoti ES tiesību aktos, un izvairītos no iespējama sajukuma un nekoncekvences.

Aizbildnis: Aizbildnis ir neatkarīga persona, kas aizstāv bērna intereses un nodrošina vispārējo labklājību un šajā saistībā papildina bērna ierobežoto tiesībspēju un rīcībspēju. Aizbildnis darbojas kā bērna tiesiskais aizstāvis visos procesos tāpat kā vecāki pārstāv savus bērnus.

ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 6 CRC/GC/2005/6 un ANO Pamatnostādnes par alternatīvo aprūpi A/HRC/11/L.13.

Pārstāvis (dažreiz – likumīgais pārstāvis): “Pārstāvis” ir persona vai organizācija, ko kompetentās struktūras ir norīkojušas, lai tā palīdzētu nepavadītam [bērnam] un viņu pārstāvētu [starp-
tautiskās aizsardzības] procedūrās nolūkā nodrošināt bērna intereses un vajadzības gadījumā īstenot [bērna] tiesībspēju un rīcībspēju.

Uzņemšanas standartu direktīvas (2013/33/ES) 2. panta j) apakšpunkts.

Pārstāvis vai likumīgs pārstāvis atšķiras no kvalificēta jurista un citiem tiesību ekspertiem, kas nodrošina juridisku palīdzību, runā bērna vārdā un likumīgi viņu pārstāv administratīvo un tiesu iestāžu amatpersonu priekšā kriminālprocesos, kā arī ar patvērumu saistītos un citos juridiskos procesos, gan izmantojot rakstiskus paziņojumus, gan klātienē, kā to nosaka attiecīgās valsts tiesību akti.

Pār aizbildnību atbildīgā iestāde: “Pār aizbildnību atbildīgā iestāde” ir institūcija vai organizācija, vai cita juridiska persona, kas ir atbildīga par aizbildņu pieņemšanu darbā, iecelšanu, pārraudzību, uzraudzību un apmācību. Par aizbildnību atbildīgās iestādes vai organizācijas loma ir jānosaka ar likumu.

ANO Pamatnostādnes par alternatīvo aprūpi A/HRC/11/L.13 un ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 6 CRC/GC/2005/6.

IEVADS

1. Kas ir aizbildnis?

ES dalībvalstis piemēro dažādus aizbildnības un tiesiskās pārstāvības modeļus.

Avots: FRA (2009), "Bērnu tirdzniecība Eiropas Savienībā. Izaicinājumi, perspektīvas un labā prakse" (Child trafficking in the European Union: Challenges, perspectives and good practices). Pieejams tīmekļa vietnē http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/529-Pub_Child_Trafficking_09_en.pdf.

Vispārēji atzītas aizbildņa definīcijas šobrīd nav. Lai gan ES tiesību aktos atzīta aizbildnības un tiesiskās pārstāvības nozīmīgā loma bērna interešu aizstāvībā un labklājības nodrošināšanā, tajos nav definēts aizbildņa jēdziens, kā arī nav nosauktas aizbildņa funkcijas. Turklāt, lai nosauktu personu, kas ir iecelta, lai palīdzētu nepavadītiem bērniem vai bērniem, kuru vecākiem liegta vecāku tiesību īstenošana, ES tiesību aktos papildus terminam "aizbildnis" ir izmantoti arī termini "likumīgais vai cits pārstāvis" un "īpašais pārstāvis". Saskaņā ar ES tiesību aktiem ar patvēruma piešķiršanu saistītajā tiesību aktu kopumā definēti tikai likumīgie pārstāvji (skatīt 1. tabulu). Likumīgā pārstāvja funkcijas ir daudz šaurākas nekā aizbildņiem (skatīt 2.6. iedaļu). Termins "aizbildnis" nav definēts arī Eiropas Padomes 2005. gada Konvencijā par cīņu pret cilvēku tirdzniecību. Aizbildņa loma un pienākumi visaptveroši ir izskaidroti Apvienoto Nāciju Organizācijas līmenī *ANO Pamatnostādnēs par bērnu alternatīvo aprūpi* un ANO Bērnu tiesību komitejas (CRC) Vispārējā komentārā Nr. 6.

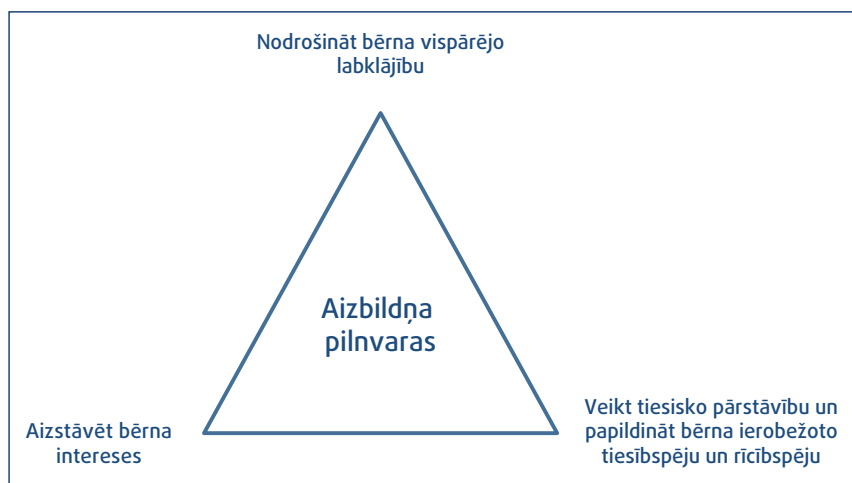
1. tabula. Starptautiskos un Eiropas politikas dokumentos izmantotā terminoloģija un definīcijas

Instrumenti	Izmantotā terminoloģija	Atsauce
ANO un Eiropas Padomes instrumenti		
ANO Bērnu tiesību komiteja, Vispārējais komentārs Nr. 6 CRC/GC/2005/6	aizbildnis likumīgais pārstāvis	33. punkts
ANO Pamatnostādnes par alternatīvo aprūpi A/HRC/11/L.13	likumīgais aizbildnis atzīts atbildīgais pieaugušais	100. punkts
Eiropas Padomes 2005. gada Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību	likumīgais aizbildnis	10. panta 4. punkta a) apakšpunkts
Eiropas Savienības instrumenti		
Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīva (2011/36/ES)	aizbildnis pārstāvis	14. panta 2. punkts 16. panta 3. punkts
Uzņemšanas standartu direktīva (2013/33/ES)	pārstāvis	2. panta j) apakšpunkts
Patvēruma procedūru direktīva (2013/32/ES)	pārstāvis	2. panta n) apakšpunkts
Kvalificēšanas direktīva (2011/95/ES)	likumīgais aizbildnis pārstāvis	31. panta 1. punkts 31. panta 2. punkts
Cietušo direktīva (2012/29/ES)	aizbildnis īpašais/likumīgais pārstāvis	24. panta b) apakšpunkts Preambulas 60. apsvērumi
Bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanas direktīva (2011/93/ES)	īpašais/likumīgais pārstāvis	20. pants
Dublinas regula (604/2013/ES)	pārstāvis	2. panta k) apakšpunkts

Terminu “aizbildnis”, “pārstāvis” un “likumīgais pārstāvis” lietojums ir nekonsekvents, un atšķiras arī valstu terminoloģija, tādēļ uzsvars būtu liekams uz ieceltās personas funkcijām, nevis nosaukumu vai izmantoto terminoloģiju.

Šīs rokasgrāmatas mērķiem termins “aizbildnis” ir lietots viscaur šajā dokumentā, lai apzīmētu neatkarīgu personu, kas aizstāv bērna intereses un nodrošina vispārējo labklājību un šajā saistībā pēc vajadzības papildina bērna ierobežoto tiesībspēju un rīcībspēju tieši tāpat, kā to dara vecāki. Aizbildnis pilda trīs dažādas funkcijas, kas norādītas 1. attēlā. Atsaucoties uz ES tiesību aktiem, ir lietots oficiālais tulkojums, kas norādīts 1. tabulā.

1. attēls. Aizbildņa tiesības

Avots: FRA

Aizbildnis atšķiras no kvalificēta jurista un citiem tiesību ekspertiem, kas nodrošina juridisku palīdzību, runā bērna vārdā un likumīgi viņu pārstāv administratīvo un tiesu iestāžu amatpersonu priekšā kriminālprocesos, kā arī ar migrāciju saistītos un citos juridiskos procesos, gan izmantojot rakstiskus paziņojumus, gan klātienē, kā to nosaka attiecīgās valsts tiesību akti.

Aizbildnis būtu arī nodalāms no sociālajiem darbiniekiem un citiem aprūpētājiem, kas ir atbildīgi par bērna materiālajām vajadzībām. Sociālie darbinieki vai citi aprūpētāji un personas, kas nodrošina bērna ikdienas aprūpi, nav aizbildņi, izņemot gadījumus, kad, ja to nosaka likums, viņi atbild par bērna labklājību un papildina bērna ierobežoto tiesībspēju un rīcībspēju.

Atbildība par bērna tiesisko pārstāvību konkrētos juridiskos vai administratīvos procesos var tikt nodalīta no abām pārējām aizbildnības funkcijām. Šajā gadījumā tāda atbildība tiek piešķirta tikai neatkarīgai personai vai institūcijai, parasti sauktai par "likumīgu pārstāvi" vai "pārstāvi". Pārstāvjiem, atšķirībā no aizbildņiem, ir ierobežotas pilnvaras, un tās bieži tiek precīzi definētas iecelšanas brīdī: pārstāvēt bērnu konkrētos procesos.

Tādēļ bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības, vienmēr būtu jāieceļ aizbildnis, kas var pildīt visas trīs 1. attēlā uzskaitītās funkcijas. Tas palīdzēs nodrošināt, ka tiks aizsargātas un aizstāvētas bērna intereses un nodrošināta vispārējā labklājība. Tas

ievērojami pārsniedz vienkāršu pārstāvību konkrētā procesā vai bērna ierobežotās tiesībspējas un rīcībspējas papildināšanu, kad tas ir nepieciešams.

2. Aizbildnība kā būtiska bērnu aizsardzības sistēmu sastāvdaļa

“ES Rīcības plānā par nepavadītiem nepilngadīgajiem (2010.–2014. gads)” ir norādīts, ka KBT noteiktie standarti ir jebkura ar nepavadītiem nepilngadīgajiem saistīta pasākuma centrā. KBT 19. pantā dalībvalstis aicinātas veikt visus nepieciešamos pasākumus,

“Vardarbība pret bērniem prasa integrētu (sistēmisku, holistisku) pieeju. [...] Tas nozīmē, ka visām programmām un darbībām, kas vērstas uz to, lai novērstu pret bērniem vērstu vardarbību un pasargātu bērnus no tās, plašākā bērnu tiesību aizsardzības kontekstā ir jādarbojas starpdisciplināri un starpnozaru līmenī.”

Avots: Eiropas Padome (2009), “Eiropas Padomes politikas vadlīnijas par integrētām nacionālām stratēģijām bērnu aizsardzībai pret vardarbību” (Council of Europe’s policy guidelines on integrated national strategies for the protection of children from violence), Strasbūra, pieejamas tīmekļa vietnē www.coe.int/t/dg3/children/News/Guidelines/Adoption_guidelines_en.asp.

lai novērstu visu veidu vardarbību pret bērniem, ieskaitot nežēlību un nevērīgu izturēšanos, kā arī lai aizsargātu un atbalstītu cietušos bērnus. KBT 20. pantā pieprasīts dalībvalstīm nodrošināt īpašu aizsardzību un palīdzību visiem bērniem, kuriem īslaicīgi vai pastāvīgi nav savas ģimenes. Bērnu tiesību komiteja savā [Vispārējā komentārā Nr. 13 \(2011\) par bērnu tiesībām uz aizsardzību pret jebkādu vardarbību](#) uzsver, cik svarīga ir uz bērnu tiesībām balstīta un integrēta bērnu aizsardzības un atbalsta sistēma. Tādēļ aizbildņa iecelšana bez vilcinā-

šanās, kad tas nepieciešams, ir viens no svarīgākajiem praktiskajiem pasākumiem, kas ir jāveic, lai aizsargātu bērnus (Bērnu tiesību komiteja, [Vispārējais komentārs Nr. 6](#)).

[Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas \(2011/36/ES\) 16. pants](#) nosaka, ka dalībvalstīm ir jāveic nepieciešamie pasākumi, lai nodrošinātu, ka cilvēku tirdzniecībā cietušam nepavadītam bērnam tiek pēc vajadzības iecelts aizbildnis. Turklāt 14. pants nosaka, ka dalībvalstis aizbildni vai pārstāvi cilvēku tirdzniecībā cietušam bērnam ieceļ no brīža, kad iestādes identificējušas bērnu, un tas tiek darīts gadījumos, “kad saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem personām, kam ir vecāku atbildība, interešu konflikts starp tām un bērnu, kas ir cilvēku tirdzniecības upuris, liedz nodrošināt bērna intereses un/vai pārstāvēt bērnu”. Aizbildnim bērns ir jāpavada visa procesa gaitā, līdz ir rasts ilgtermiņa risinājums.

Vēsturiski bērnu aizsardzība tika orientēta uz specifiskām problēmām vai specifiskām neaizsargātu bērnu grupām. Lai gan mērķa grupu vajadzību īstenošanai šī pieeja var būt efektīva, tai piemīt svarīgi trūkumi. Daudzi bērni, tostarp cilvēku tirdzniecībā

cietuši bērni, nereti sastopas ar vairāk nekā vienu bērnu aizsardzības problēmu. Fragmentāra bērnu aizsardzības sistēmas reakcija kādu no šīm problēmām var atrisināt, taču nespēs nodrošināt visaptverošu risinājumu. Pievēršanās tikai konkrētai problēmai vai atsevišķai bērnu grupai nav ne ilgtspējīga, ne iedarbīga. Cilvēku tirdzniecībā cietušo bērnu gadījumā bērna kā cilvēku tirdzniecības upura vai kā tāda, kas ir pakļauts cilvēku tirdzniecības riskam, identificēšana var notikt atšķirīgos bērna individuālās aizsardzības brīžos. Tādēļ arvien biežāk gan Eiropā, gan pasaulē ir vērojama atteikšanās no fragmentāras, uz atsevišķām problēmām vērstas pieejas, to nomainot ar sistēmisku pieeju bērnu aizsardzībai.

Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu fonds (UNICEF) bērnu aizsardzības sistēmu definē šādi:

"[...] likumu, politikas virzienu, noteikumu un pakalpojumu kopums, kas nepieciešams visās sociālajās nozarēs – jo īpaši sociālās aizsardzības, izglītības, veselības, drošības un tieslietu –, lai atbalstītu prevenciju un reaģētu uz riskiem, kas saistīti ar aizsardzību. Šīs sistēmas ir daļa no sociālās aizsardzības, un vēl vairāk kā tā [...]. Atbildība bieži tiek sadalīta starp valsts iestādēm, pakalpojumus sniedz pašvaldības, nevalstiskas organizācijas un kopienas grupas, līdz ar to rodas nepieciešamība pēc koordinēšanas starp nozarēm un līmeņiem, tostarp ikdienas uzzīņu sistēmām, kas ir efektīvu bērnu aizsardzības sistēmu nepieciešama sastāvdaļa."

Avots: UNICEF (2008), "UNICEF bērnu aizsardzības stratēģija" (UNICEF child protection strategy), E/ICEF/2008/5/Rev.1, 2008. gada 20. maijs, pieejama tīmekļa vietnē www.unicef.org/protection/files/CP_Strategy_English.pdf.

Šajā rokasgrāmatā izmantota UNICEF integrētā pieeja bērnu aizsardzībai. Lai gan tā izstrādāta, orientējoties uz cilvēku tirdzniecībā cietušajiem bērniem, tā paredz ierosinājumu viņu īpašās vajadzības īstenot pirmkārt izmantojot pasākumus, kam ir jābūt kopīgiem visiem aizbildnības veidiem. Tajā ir arī runāts par to, kā aizbildņiem būtu jāsadarbjas ar citiem bērnu aizsardzības sistēmas dalībniekiem un elementiem, cenšoties nodrošināt, ka visos ar bērna aizsardzību saistītajos pasākumos tiktu ņemtas vērā bērna intereses.

Integrēta bērnu aizsardzības sistēma ir centrēta uz bērnu. Tā nodrošina, ka visi būtiskie dalībnieki un sistēmas – izglītības, veselības aprūpes, labklājības un tieslietu joma, kā arī pilsoniskā sabiedrība, kopiena un ģimene – kopīgi strādā, lai aizsargātu bērnu. Šāda integrēta pieeja ļauj reaģēt uz daudzveidīgām situācijām, kurās var nonākt konkrētais bērns. Tai ir jāreaģē uz bērnu vajadzībām, ieskaitot bērnus, kas cietuši cilvēku tirdzniecībā, palīdzot gan bērniem to izcelsmes valstīs, gan tiem, kas šķērsojuši valstu robežas. Lemjot par rīcību, bērna interesēm ir jābūt primārajām un galvenajām, kā to pieprasa KBT.

ANO Ģenerālās asamblejas Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi ietver norādes attiecībā uz tādu bērnu aizsardzību un labklājību, kas palikuši bez vecāku gādības vai kam pastāv risks, ka varētu bez tās palikt. Pamatnostādnes ietver noteikumus, kuru mērķis ir nodrošināt, ka vienmēr būs tiesiski atzīta persona vai iestāde, kura uzņemsies **juridisko atbildību** par bērnu, ja vecāki nav klāt vai nav spējīgi pieņemt ikdienišķus lēmumus, kas vislabāk atbilst bērna interesēm.

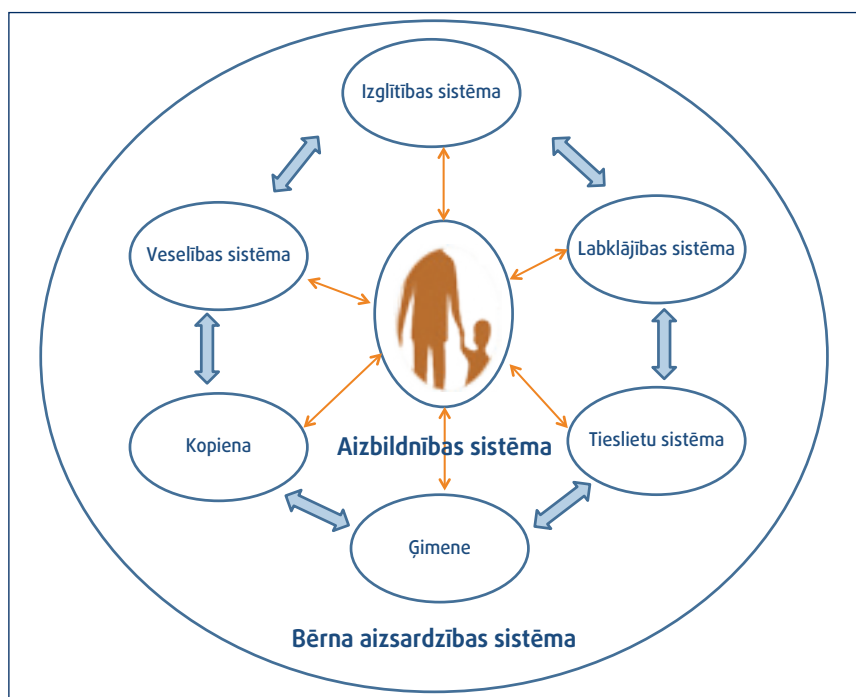
Avots: Ģenerālā asambleja (2010), Rezolūcija 64/142, Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi, 2010. gada 24. februāris, A/RES/64/142, pieejamas tīmekļa vietnē www.unicef.org/protection/alternative_care_Guidelines-English.pdf.

Integrētā bērnu aizsardzības sistēmā ir nepieciešama ar konkrētu problēmu saistīta pieredze un problēmai veltīti pasākumi, taču tie tiek iekļauti vispārējā sistēmā.

Nacionālas aizbildnības sistēmas ir neatņemama bērnu aizsardzības sistēmu sastāvdaļa. Šo sistēmu mērķis ir reaģēt uz visu to bērnu vajadzībām, kuri pastāvīgi vai īslaicīgi zaudējuši vecāku gādību un kuriem ir nepieciešama aizsardzība.

Aizbildnim ir jābūt personai ar vispilnīgāko priekšstatu par konkrētā bērna stāvokli un individuālajām vajadzībām. Aizbildnis atrodas unikālā stāvoklī, lai izveidotu saikni starp dažādām iestādēm un bērnu. Aizbildnis saskaņā ar KBT 12. pantu var arī palīdzēt nodrošināt bērna aizsardzības nepārtrauktību, kā arī veicināt bērna efektīvu piedalīšanos visos lēmumos, kas viņu skar. Novietojot aizbildni blakus bērnam, kas atrodas pašā uzmanības centrā, tiek palielināta aizbildņa loma gan preventijā, gan bērna aizsardzībā (2. attēls).

2. attēls. Bērna aizsardzības sistēmas un aizbildņa loma

Avots: FRA

Aizbildņa darbam ir jābalstās uz četriem pamatprincipiem, kas ir noteikti KBT (3. attēls). Dalībvalstu pienākums ir: respektēt un veicināt bērna tiesības uz dzīvi un attīstību, ieskaitot garīgo, fizisko un psiholoģisko attīstību; pievērst pienācīgu uzmanību bērna uzskatiem, ņemot vērā viņa vecumu, briedumu un attīstības spējas; nodrošināt, ka bērna intereses būtu primārās katrā ar bērnu saistītajā lēmumā un pasākumā; kā arī pilnībā respektēt un nodrošināt nediskrimināciju.

ANO Bērnu tiesību komiteja savā Vispārējā komentārā Nr. 14 (2013) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses (3. panta 1. punkts), sniedz visaptverošas norādes bērnu interešu novērtēšanai un noteikšanai un pamatelementu sarakstu.

3. attēls. Četri KBT pamatprincipi, kam jābūt aizbildņa darba pamatā

Avots: FRA

3. Kādi jautājumi ir aplūkoti šajā rokasgrāmatā?

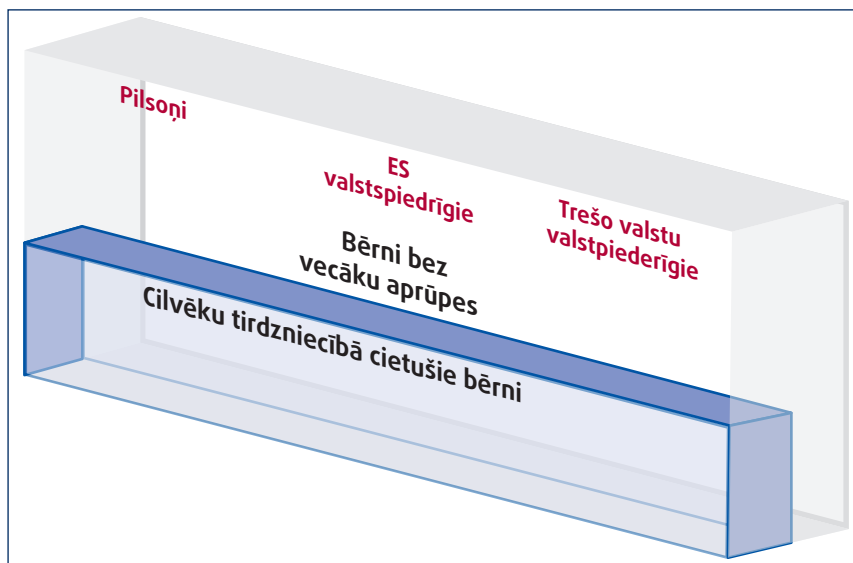
Šajā rokasgrāmatā sniegtas norādes par to, kā izveidot un vadīt nacionālas aizbildnības sistēmas, kā arī uzskaitīti aizbildņa galvenie uzdevumi. Lielākā daļa apsvērumu ir vispārēji, attiecināmi uz visām aizbildnības situācijām. Tie attiecas pirmkārt uz aizbildnības sistēmām, kas ir paredzētas bez vecāku gādības palikušiem bērniem kopumā, lai gan daži ir specifiski cilvēku tirdzniecībā cietušiem bērniem, piemēram, bērna iesaistīšana kriminālprocesos pret cilvēku tirgoņiem.

Šajā rokasgrāmatā ir izklāstīti apsvērumi par cilvēku tirdzniecībā cietušiem bērniem, kas ir šķirti no saviem vecākiem. Viņi var būt trešo valstu valstspiederīgie, ES pilsoņi vai arī tās dalībvalsts pilsoņi, kurā viņi tika pārdoti.

Šajā rokasgrāmatā galvenā uzmanība pievērsta aizbildnībai kā vienam no galvenajiem bērnu tiesību garantiem gadījumos, kad viņu vecāki nespēj vai nevēlas īstenot savas vecāku tiesības vai pienākumus vai arī viņiem nav tādu iespēju. Tā var notikt ar cilvēku tirdzniecībā cietušiem bērniem; šķirtība var būt viens no cilvēku tirdzniecības rezultātiem vai riska faktoriem. Šīs rokasgrāmatas izstrādes mērķis ir nostiprināt aizbildņa kā vienas no integrētas bērnu aizsardzības sistēmas sastāvdaļas lomu prevencijā un aizsardzībā. Tomēr šajā rokasgrāmatā nav skatīta cilvēku tirdzniecībā cietušo bērnu kopējā aizsardzība, ārpus aizbildnības sistēmām.

Šajā rokasgrāmatā nav ietverti arī noteikti aizbildnības situāciju aspekti, piemēram, tādu bērnu problēmas, kuru vecāki atrodas apcietinājumā. Šī rokasgrāmata arī neskar visus efektīvas bērnu aizsardzības aspektus, ieskaitot to, kā respektēt no viena vai abiem vecākiem šķirta bērna tiesības saglabāt personiskas attiecības un tiešu kontaktu un kā atjaunot vecāku spējas atsākt to vecāku pienākumu pildīšanu. 4. attēlā ir redzams, par ko ir un par ko nav runāts šajā rokasgrāmatā.

4. attēls. Bērni, kas šķirti no vecākiem, un cilvēku tirdzniecībā cietuši bērni

Avots: FRA

Šajā rokasgrāmatā nav runāts par to, kā iecelt praktizējošu juristu, kas bērnam sniegs bezmaksas juridisko palīdzību civilprocesos, kriminālprocesos vai administratīvos procesos. Tajā nav runāts arī par personām, kuru uzdevums ir īstenot bērna ikdienas aprūpi. Tomēr daži no šīs rokasgrāmatas aspektiem var būt noderīgi arī viņiem, īpaši ja šie cilvēki sadarbosies ar aizbildņiem.

4. Starptautiska sadarbība bērnu aizsardzības jomā

Palielinoties mobilitātei ES ietvaros un visā pasaulē, bērns var kļūt par vairāk nekā vienas ES dalībvalsts rūpju objektu. Lai efektīvi aizsargātu bērnu no eksploatācijas, ļaunprātīgas izmantošanas, nevērīgas izturēšanās un vardarbības, ir svarīgi, lai sadarbības un koordinācijas mehānismi darbotos gan ES ietvaros, gan starptautiski.

Nepavadītu bērnu gadījumā, kā arī cilvēku tirdzniecībā cietušo bērnu, kas tiek ekspluatēti ārpus savas izcelsmes valsts, gadījumā, sadarbība starp ES dalībvalstīm un trešām valstīm ir vitāli svarīga. Piemēram, iespējams, būs nepieciešams noteikt bērna bez

dokumentiem identitāti vai arī izvēlēties un novērtēt ilgtermiņa risinājumus (skatīt arī [9. nodaļu](#)). Papildus tam efektīva dažādu bērnu tiesību aizsardzības iestāžu starpvalstu sadarbība ir nepieciešama arī citās situācijās, piemēram, saistītās ar pazudušiem bērniem, bērniem, ko ir nolaupījuši vecāki, kā arī starpvalstu adopcijas gadījumos.

Pārrobežu vai starpvalstu koordinācija, iesaistot aizbildņus, var būt nepieciešama arī tad, ja:

- iespējams cilvēku tirdzniecības upuris no vienas ES dalībvalsts ir identificēts citā ES dalībvalstī;
- aizbildnim ir jāpalīdz bērnam atjaunot saikni ar ģimeni vai arī jāsazinās ar bērna vecākiem vai paplašināto ģimeni citā ES dalībvalstī vai ārpus ES;
- nepavadīts bērns no teritorijas ārpus ES pazūd vienā ES dalībvalstī un tiek atrasts citā;
- bērni tiek nošķirti no savas ģimenes, migrējot ES.

ES dalībvalstīm ir jāizstrādā strukturēts un sistemātisks sadarbības mehānisms ES iekšienē, kā arī starptautiskas sadarbības mehānisms. Dalībvalstīm būtu jāizmanto savi resursi, lai atvieglotu starptautisko sadarbību, ja iespējams, kapitalizējot ES finansiālo atbalstu. ES institūcijām būtu arī jāuzņemas iniciatīva, koordinējot šādu sadarbību, ja tas ietilpst viņu kompetencē.

Šobrīd eksistē divi juridiskie instrumenti, kuros ir iztirzāti jurisdikcijas jautājumi gadījumos, kad to darbības joma ietver konkrētus gadījumus, kuros ir iesaistīti bērni.

Hāgas 1996. gada [Konvencija par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem](#) cita starpā nosaka valsti, kuras iestādēm ir jurisdikcija veikt pasākumus, kas paredzēti bērna personas vai īpašuma aizsardzībai.

ES līmenī [Briseles II regula](#) (Padomes Regula (EK) Nr. 2201/2003, kas grozīta ar [Regulu \(EK\) Nr. 2116/2004](#)) vienā dokumentā apkopo nosacījumus par šķiršanos un vecāku atbildību. Regula attiecas uz civilprocesiem, kas saistīti ar šķiršanos, nošķiršanu un laulības anulēšanu, kā arī visiem vecāku atbildības aspektiem, un nosaka pilnīgus noteikumus attiecībā uz jurisdikciju.

Turklāt 1993. gada Hāgas [Konvencija par bērnu aizsardzību un sadarbību starpvalstu adopcijas jautājumos](#) nosaka garantijas, lai nodrošinātu, ka starpvalstu adopcija tiek veikta atbilstoši bērna interesēm un ievērojot viņa starptautiskajos tiesību aktos atzītās pamattiesības. Ar to izveidota sadarbības sistēma līgumslēdzēju valstu starpā, lai nodrošinātu šo garantiju ievērošanu un tādējādi novērstu bērnu nolaupīšanu, tirdzniecību vai nelikumīgu pārvietošanu.

Starptautiskajai sadarbībai jābūt vairāk nekā tiesu iestāžu vai policijas iestāžu sadarbībai. Nepieciešamības gadījumā, lai aizsargātu bērna intereses, sadarbība jāpaplašina, iesaistot valsts bērnu tiesību aizsardzības iestādes, tostarp par aizbildnību atbildīgās iestādes gan ES dalībvalstīs, gan trešās valstīs. Šādu sadarbību nedrīkst ierobežot tikai līdz noteiktām bērnu kategorijām.

I. daļa. Aizbildnības sistēmu nostiprināšana

I daļā ir sniegtas norādes politikas veidotājiem, kas izstrādā valsts regulējumu savas aizbildnības sistēmas pārvaldībai un nostiprināšanai, kā arī valsts iestādēm, kuru pienākumos ietilpst aizbildnība. Tajā vispirms ir uzskaitīti pamatelementi, kas var tikt uzskatīti par aizbildnības sistēmas pamatprincipiem.

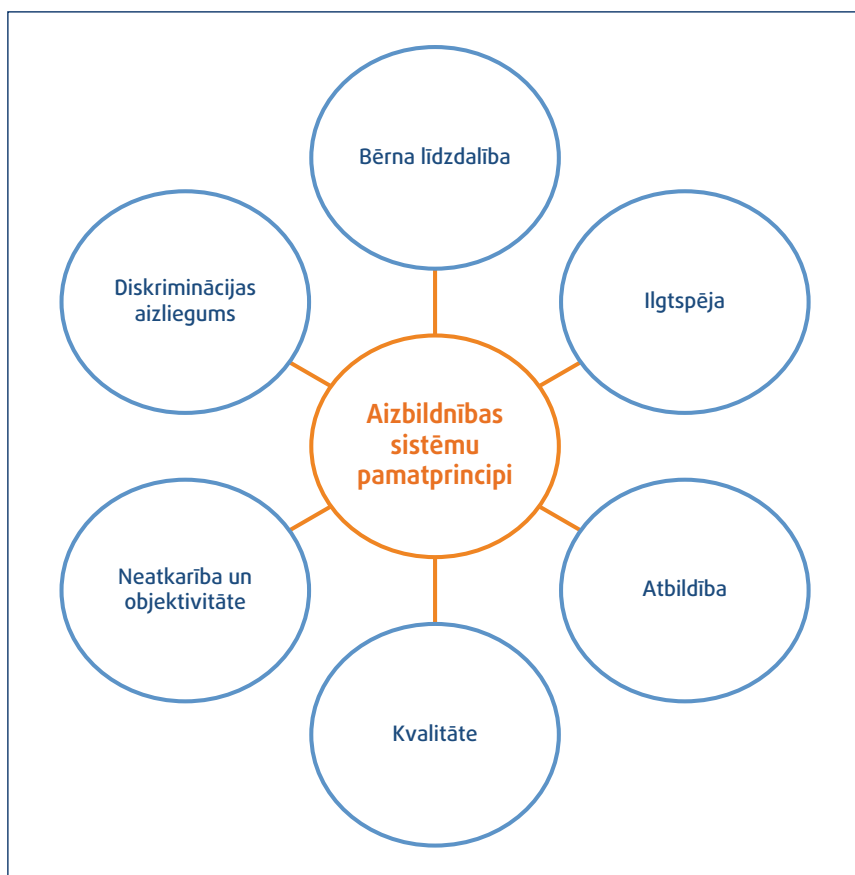
2. nodaļa ir veltīta jautājumiem, kas ir saistīti ar aizbildņa nodarbinātības statusu, profesionālo kvalifikāciju un apmācībai izvirzītajām prasībām. Tajos ietilpst pārbaudes procedūras, interešu konflikts un aizbildņu objektivitāte. Šajā nodaļā ir aplūkotas arī aizbildņa funkcijas un sadarbība ar likumīgo pārstāvi, kas tiek iecelts, lai pārstāvētu bērnu konkrētos procesos, kā arī ar juristu vai citu kvalificētu tiesību ekspertu, kas nodrošina bērnam juridisko palīdzību. **3. nodaļā** sniegtas norādes aizbildnības sistēmu un atsevišķu aizbildņu pārvaldībai, ieskaitot standartu un iekšējo pamatnostādņu izstrādi, lietu administrēšanu, pārskatbildību un pārraudzību regulējošas normas, kā arī aizbildņu atbalstu un uzraudzību. **4. nodaļā** ir sīkāk izklāstītas iecelšanas procedūras, kā arī aizbildnības ilgums.

1. Aizbildnības sistēmu pamatprincipi

Aizbildnības sistēmas dažādās ES dalībvalstīs atšķiras, jo tās ir balstītas uz vajadzībām, piešķirtajiem resursiem, kā arī kultūras, sabiedriskajiem un vēsturiskajiem faktoriem. Tomēr tām visām ir kopīgas iezīmes, un tās saskaras ar kopīgiem izaicinājumiem.

Neatkarīgi no aizbildnības sistēmas un nacionālās bērnu aizsardzības sistēmas, kurā tā darbojas, pastāv seši pamatprincipi, kas ir piemērojami visiem aizbildnības veidiem: Šie seši pamatprincipi, kas ir atvasināmi no starptautiskajiem standartiem (skatīt 1.-4. tabulu un 1. pielikumu), ir redzami 5. attēlā.

5. attēls. Aizbildnības sistēmu pamatprincipi

Avots: FRA

1. Diskriminācijas aizliegums

Visiem bērniem, kas ir palikuši bez savas ģimenes un nesaņem vecāku gādību, ir tiesības uz vienādu aizsardzības līmeni neatkarīgi no viņu vecuma, imigranta statusa (piem., ES pilsonis, likumīgais iedzīvotājs, patvēruma meklētājs vai imigrants neskaidrā situācijā), tautības, dzimuma, etniskās izcelsmās vai citiem aspektiem, ko nedrīkst izmantot diskriminācijai un kas ir uzskaitīti ES Pamattiesību hartas 21. pantā. Īpaša uzmanība ir jāpievērš vardarbības pret bērniem dzimumu aspektam.

Diskriminācijas aizlieguma princips arī pieprasa vienlīdzīgu aizsardzību visiem bērniem konkrētās valsts teritorijā neatkarīgi no to mītnes zemes. ES dalībvalstīm ir jāsaņem aizbildnību regulējošās normas un pakalpojumi. Ja par aizsardzības sistēmām atbild reģionālās vai vietējās pašvaldības, valstu valdībām ir jānodrošina, lai visos to valstu reģionos un pašvaldībās tiktu ievēroti konsekventi standarti un īstenota konsekventa prakse.

2. Neatkarība un objektivitāte

Ieceltajiem aizbildņiem un likumīgajiem pārstāvjiem ir jābūt tiesībām pieņemt neatkarīgus un objektīvus lēmumus, veikt novērtējumus, īstenot pasākumus un pārstāvēt bērnu, lai tas atbilstu bērna interesēm. Organizācijām, institūcijām un/vai indivīdiem nedrīkst ļaut uzņemties aizbildņa un/vai likumīgā pārstāvja pienākumus, ja to intereses konfliktē vai, iespējams, var konfliktēt ar bērna interesēm.

3. Kvalitāte

Ieceltajiem aizbildņiem un likumīgajiem pārstāvjiem ir nepieciešama adekvāta profesionālā kvalifikācija bērnu labklājības un/vai bērnu aizsardzības jomā. Papildus tam viņiem ir jāsaņem attiecīgo iestāžu īstenota adekvāta sākuma un pastāvīga turpmāka apmācība. Lai identificētu un aizsargātu cilvēku tirdzniecībā cietušos bērnus, ir svarīgi, lai aizbildņiem būtu cietušo bērnu noteikšanai nepieciešamās zināšanas un prasmes. Aizbildņi, kas spēj strādāt ar bērniem ar īpašām vajadzībām, piemēram, cilvēku tirdzniecībā cietušiem bērniem un nepavadītiem bērniem, ir nepieciešamas arī zināšanas, lai efektīvi reaģētu uz šādām vajadzībām, piemēram, zināšanas un pieredze par darbu ar traumētiem bērniem.

4. Pārskatatbildība

Valsts tiesību aktiem ir jānodrošina aizbildnības juridiskais pamats un jādefinē par to atbildīgā iestāde. Šai par aizbildnību atbildīgajai iestādei ir jābūt atbildīgai par ieceltā aizbildņa darbību. Aizbildnības un citu pārstāvības funkciju īstenošana ir jāpārrauga regulāri un neatkarīgi. Aizbildnības juridiskajam pamatam valsts tiesību aktos ir jāietver pietiekami precīzs tiesiskais regulējums, kas definē aizbildņa pienākumus un funkcijas.

5. Ilgtspējība

Aizbildnības un tiesiskās pārstāvības sistēmām ir jābūt integrētām nacionālajā bērnu aizsardzības sistēmā. Valstīm ir jāpiešķir aizbildnības sistēmu darbam pietiekami lieli cilvēkresursi un finanšu resursi. Budžetā ir jāiekļauj izmaksas, kas būs saistītas ar aizbildnības pakalpojumu un apmācības efektīvu pārraudzību un kontroli.

6. Bērna līdzdalība

Ar aizbildnību un tiesisko pārstāvību saistītajos pasākumos un procedūrās ir jārespektē bērna tiesības tikt uzklausītam, un bērna viedoklis ir adekvātā mērā jāņem vērā. Bērniem viņiem saprotamā veidā ir jāsaņem atbilstoša informācija par aizbildnības pasākumu apjomu un visiem pieejamajiem pakalpojumiem, kas var viņiem nodrošināt palīdzību. Bērni ir arī pienācīgi jāinformē par viņu tiesībām un iespējām iesniegt sūdzības gadījumos, kad viņi uzskata, ka viņu aizbildņi nerespektē viņu tiesības.

2. Aizbildnības sistēmas: sākotnēji apsvērumi

Visaptveroša aizbildnības sistēma palīdz efektīvi novērst bērnu Jaunprātīgu izmantošanu un ekspluatāciju, ieskaitot bērnu tirdzniecību. Tā padara efektīvāku upuru aizsardzību un rehabilitāciju. Šajā nodaļā ir izklāstīti ar aizbildnības sistēmu saistītie pamatapsvērumi, kas ir jāņem vērā, lai nodrošinātu bērnu efektīvu aizsardzību, piemēram, aizbildņu nodarbinātības statuss, kvalifikācijai izvirzītās prasības un interešu konflikta novēršana.

2.1. Kam ir jābūt noteiktam tiesību aktos un/vai politikā?

Pastāv noteiktas pamatprasības, kas būtu pārredzami jāformulē. Tas, cik lielā mērā šīs prasības tiek noteiktas valstu tiesību aktos, var atšķirties atkarībā no to tiesību sistēmas. Tomēr būtiskie aspekti ir jādefinē ļoti skaidri. Tie ir:

- darbā pieņemšanas un iecelšanas procedūras, ieskaitot aizbildņu un likumīgo pārstāvju nodarbinātības statusu;
- aizbildņu un likumīgo pārstāvju pienākumi, tiesības un atbildība;
- aizbildņiem izvirzītie profesionālie kritēriji, kvalifikācija, kā arī pārbaudes procedūras;
- apmācībai izvirzītās prasības;
- pārraudzības un kontroles procedūras, ieskaitot bērniem pieejamu individuālu sūdzību mehānismu;
- bērnu tiesības izteikt savu viedokli procedūras dažādos posmos un pienākums nodrošināt, lai kompetentās iestādes ņemtu vērā šādus viedokļus un pievērstu tiem adekvātu uzmanību.

2.2. Viena vienota aizbildnības sistēma visiem bērniem?

Nevienā ES dalībvalstī nav aizbildnības sistēmas, kas būtu attiecināta tikai uz cilvēku tirdzniecībā cietušiem bērniem.

Avots: FRA (2014), "Cilvēku tirdzniecībā cietuši bērni. Pārskats par aizbildnības sistēmām Eiropas Savienībā" (Child victims of trafficking: overview of guardianship systems in the European Union) (tik gatavots)

Lai aizbildnības sistēma darbotos efektīvi, tai ir jābūt integrētai nacionālās bērnu aizsardzības sistēmas daļai un tai ir jādarbojas bērnu aizsardzības tiesību aktu un procedūru ietvaros. Šī pieeja atzīta "ES stratēģijā cilvēku tirdzniecības izskaušanai 2012.-2016. gadā", kurā uzsvērts, ka "lai apmierinātu dažādu bērnu grupu, tostarp bērnu tirdzniecības upuru, dažādās vajadzības, ir nepieciešamas visaptverošas bērniem piemērotas aizsardzības sistēmas, ar kurām nodrošina dažādu aģentūru darbības un daudznozaru koordināciju".

Aizbildņa iecelšana var būt nepieciešama dažādās situācijās, piemēram, nepavadītiem un nošķirtiņiem bērniem, kas ir nonākuši ārpus savas izcelsmes valsts vai arī lūdz patvērumu, kā arī bērniem to izcelsmes valstī, ja viņu vecāku intereses konfliktē ar bērnu interesēm.

Dažās ES dalībvalstīs darbojas viena aizbildnības sistēma visiem bērniem, bet citās pastāv dažādas sistēmas atkarībā no bērna imigranta statusa. Šādas atšķirības ietekmē cilvēku tirdzniecībā cietušu bērnu aprūpi, jo cietušajiem bērniem ES var būt atšķirīgs imigranta statuss. Šādi bērni, piemēram, var būt:

- bērni, kas ir pārdoti un ekspluatēti savās valstīs, kas ir ES dalībvalstis;
- ES pilsoņi, kas ir pārdoti no vienas ES dalībvalsts uz otru;
- trešo valstu valstspiederīgie ar uzturēšanās atļaujām vai tiesībām uzturēties, kas ir pārdoti;
- trešo valstu valstspiederīgie ar nepastāvīgu statusu, kas ir pārdoti.

Dažās valstīs likumīgā aizbildņa iecelšana ir atkarīga no tā, vai tiek piemērota starptautiskā aizsardzība. Tādēļ ne katram cilvēku tirdzniecībā cietušam bērnam ir automātiski garantēta likumīgā aizbildņa palīdzība. Konstatēts, ka likumi un prakse attiecībā uz likumīgā aizbildņa iecelšanu dažādās ES dalībvalstīs atšķiras. Dažās dalībvalstīs likumīgā aizbildņa iecelšana ir ļoti rets notikums, jo bērnu tirdzniecības upuri netiek identificēti un/vai bērnu aprūpes institūcijas nepievērš šai problēmai uzmanību.

Avots: FRA (2009), "Bērnu tirdzniecība Eiropas Savienībā. Izaicinājumi, perspektīvas un labā prakse" (Child trafficking in the European Union: Challenges, perspectives and good practices). Pieejams tīmekļa vietnē http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/529-Pub_Child_Trafficking_09_en.pdf.

Cilvēku tirdzniecības upuri ir atrodami arī starp starptautiskās aizsardzības lūdzējiem. Laika gaitā bērna statuss var mainīties no vienas kategorijas uz otru. Integrēta pieeja nodrošinās, ka bērni atradīsies centrā neatkarīgi no to juridiskā vai uzturēšanās statusa. Tomēr, lai gan nepieciešama integrēta pieeja bērnu aizsardzībai, ekspertu zināšanas un problēmai atbilstoši pasākumi vēl aizvien būs nepieciešami, un tie ir jāiekļauj vispārējās sistēmas kontekstā.

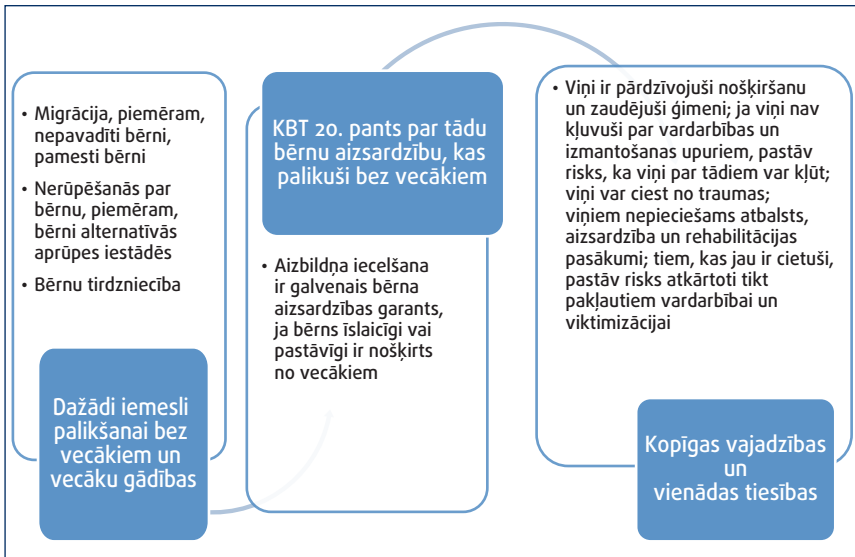
Cilvēku tirdzniecībā cietušie bērni bieži ir bez pavadības, lai gan ir gadījumi, kad tirdzniecībā un ekspluatācijā ir iesaistīti bērna vecāki vai likumīgie aizbildņi vai arī bērns ir ticis pārdots kopā ar saviem vecākiem. Šķirtība no vecākiem var būt bērna ekspluatācijas un pārdošanas rezultāts, bet, iespējams, tas ir bijis viens no riska faktoriem, kas veicinājis bērna pārdošanu.

Tā kā ir nepieciešams novērst bērnu tirdzniecību, iestādēm īpaša uzmanība ir jāpievērš bērniem, kas dažādu iemeslu dēļ ir īslaicīgi vai pastāvīgi šķirti no saviem vecākiem. Tie citu starpā ir bērni, kas dzīvo aprūpes namos, un nepavadīti bērni.

Īpaša uzmanība ir jāpievērš arī bērniem ar invaliditāti, ieskaitot bērnus ar intelektuālās attīstības traucējumiem un garīgām problēmām, kas ir pakļauti augstam ekspluatācijas un ļaunprātīgas izmantošanas riskam. Invaliditāte var būt arī cilvēku tirdzniecības rezultāts. Bērniem, kas tikuši pārdoti un ļaunprātīgi izmantoti, fizisku un psiholoģisku traumu rezultātā ievērojami biežāk attīstās invaliditāte.

Šie dažādie apstākļi līdz ar vajadzībām un tiesībām, kas ir kopīgas nepavadītajiem un nošķirtajiem bērniem, ir parādīti 6. attēlā.

6. attēls. Kopīgas vajadzības un vienādas tiesības visiem bērniem, kas šķirti no vecākiem

Avots: FRA

Ilgtērmiņa aprūpē esošiem bērniem un bērniem no institucionalizētām vidēm ir papildu vajadzības. Viņi ir ne tikai šķirti no saviem vecākiem, bet, iespējams, ir izveidojuši emocionālu saikni ar saviem tirgotājiem, piemēram, uz atkarību balstītu saikni, kas daļēji ir radusies viņu psihosociālo vajadzību dēļ. Tādā gadījumā ir nepieciešams speciālista novērtējums, lai nodrošinātu, ka viņi tiek adekvāti aizsargāti un aprūpēti. Kad šādi bērni atgriežas alternatīvās aprūpes vidē, ir jāiesteno īpaši aizsardzības pasākumi, lai viņus un citus neaizsargātus bērnus aizsargātu no cilvēku tirgoņiem.

2.3. Aizbildņu nodarbinātības statuss: profesionāļi vai brīvprātīgie?

ES dalībvalstu pienākums ir nodrošināt, ka tiek iecelts aizbildnis, lai aizstāvētu bērna intereses un nodrošinātu vispārējo labklājību, kā arī nodrošinātu adekvātu tiesisko pārstāvību.

Lai garantētu, ka ikviens bērns saņem kvalificētu un prasmīgu aizbildni, **aizbildņiem ir jābūt darba attiecībās kā aizbildņiem**. Ir precīzi jānosaka pārskatatbildība par aizbildnību atbildīgās iestādes priekšā.

“Nenoliedzot individuālo brīvprātīgo pievienoto vērtību vai dažu brīvprātīgo paraugaizrautību un apņēmību, tomēr priekšroka dodama profesionālu aizbildņu sistēmai, nevis brīvprātīgo sistēmai. Ja tas nav iespējams, brīvprātīgie var būt otra labākā izvēle vai papildu nodrošinājums.”

Avots: ENGI (European Network for Guardianship Institutions) (2011), “Nepavadītu nepilngadīgo aprūpe. Minimālās prasības, riska faktori un ieteikumi praktiķiem. Aizbildnība praksē, gala ziņojums” (Care for unaccompanied minors: Minimum standards, risk factors and recommendations for practitioners, Guardianship in practice, final report), Utrehta, 17. lpp., pieejams tīmekļa vietnē <http://engi.eu/about/documentation/>.

Brīvprātīgie var sniegt ieceltajam aizbildnim **svarīgu atbalstu**, darbojoties viņa profesionālajā vadībā. Tomēr aizbildnības sistēmai nevajadzētu pilnībā pašļauties uz pakalpojumiem, ko sniedz brīvprātīgie, tas ir, aizbildņi, kas nav apmācīti profesionāli – nodarbinātie vai pašnodarbinātie. Tikai uz brīvprātīgajiem balstītai sistēmai var pietrūkt stabilitātes un ilgtspējības. Aizbildņiem var trūkt nepieciešamo zināšanu vai kompetences. Tas pakļauj bērnus papildu riskiem, īpaši tāpēc, ka viņi nereti ir trau-

mēti un viņiem ir nepieciešama īpaša aizsardzība un ārstēšana. Turklāt pārskatatbildības mehānismi un brīvprātīgo aizbildņu pārraudzība var izrādīties vāja vai grūti ieviešama.

Tāpēc ir absolūti svarīgi nodrošināt, lai vienmēr, kad par aizbildņiem tiek iecelti brīvprātīgie, uz viņiem attiektos tieši tie paši standarti kā uz profesionālajiem aizbildņiem. Tajā ietilpst kvalifikācija, pārbaudes procedūras, apmācība, uzraudzības mehānismi un pārskatatbildības pasākumi. Profesionālajiem aizbildņiem izstrādātais rīcības kodekss, kā arī rakstiskās norādes par pieņemšanu darbā, apmācību, pārraudzību, novērtēšanu un uzraudzību, jāizmanto arī attiecībā brīvprātīgajiem aizbildņiem.

Darbs profesionāļu vadībā un nepārtraukts atbalsts ir jāpiedāvā visiem brīvprātīgajiem, kas palīdz neaizsargātu bērnu aprūpē un aizsardzībā. Tas ir īpaši svarīgi brīvprātīgajiem, kas tiek iecelti par aizbildņiem vai veic aizbildņu funkcijas darbā ar cilvēku tirdzniecībā cietušiem bērniem.

Brīvprātīgajiem, kurus lūdz veikt aizbildņa pienākumus, ir jāsaņem kompensācija par saviem izdevumiem, kas ir radušies, veicot viņiem uzticētos uzdevumus.

2.4. Kas var pildīt aizbildņa pienākumus?

Profesionālā kvalifikācija

Aizbildņiem ir jābūt kvalificētiem un spējīgiem orientēties ļoti dažādos tiesību aktos un procedūrās, kas regulē patvēruma piešķiršanu, migrāciju un citus jautājumus, kas viņiem, iespējams, būs jārisina. Profesionālā kvalifikācija, kas ir nepieciešama, lai kļūtu par aizbildni, jānosaka konkrētās valsts tiesību aktos un oficiālos dokumentos. Par aizbildnību atbildīgajām iestādēm nepieciešama rakstiski formulēta politika, kurā

būtu precīzi noteiktas procedūras, metodes un standarti iecelto aizbildņu pieņemšanai darbā, apmācībai, pārraudzībai, novērtēšanai un uzraudzībai.

Par aizbildību atbildīgajām iestādēm ir jānodrošina, ka ieceltie aizbildņi ir pietiekami ziņoši un kompetenti, lai efektīvi pārstāvētu bērna intereses un veiktu savus pienākumus.

Valstu tiesību akti ne vienmēr nosaka aizbildņiem specifiskas prasības par izglītību un kvalifikāciju. Tas ir īpaši aktuāli brīvprātīgajiem, kas tiek iecelti par aizbildņiem. Tā vietā valstu tiesību akti parasti pievēršas potenciālajiem aizbildņiem nepieciešamajām morālajām un personiskajām īpašībām.

FRA (2014), *“Cilvēku tirdzniecībā cietuši bērni. Pārskats par aizbildības sistēmām Eiropas Savienībā”* (Child victims of trafficking: overview of guardianship systems in the European Union) (*tiek gatavots*)

Tas nozīmē, ka par aizbildņiem ieceltajām personām ir nepieciešamas:

- kompetence un zināšanas par bērnu labklājību un aizsardzību, ieskaitot zināšanas par bērnu attīstību un psiholoģiju;
- izpratne par kultūras, kā arī ar dzimumu saistītajiem aspektiem;
- adekvātas zināšanas par nacionālajām bērnu aizsardzības sistēmām, kā arī veselības aprūpes un izglītības sistēmām;
- adekvātas zināšanas par tiesisko regulējumu.

Aizbildņiem ir vitāli svarīga loma bērnu ļaunprātīgas izmantošanas un ekspluatācijas novēršanā. Līdz ar to viņiem ir jāapzinās bērniem specifiskie ar cilvēku tirdzniecību saistītie riska faktori un jābūt pazīstamiem ar stratēģijām, kas ļauj novērst bērnu pazušānu no aprūpes iestādēm. Aizbildņiem ir jāzina, kā sazināties ar specializētiem dienestiem, ieskaitot Eiropas palīdzības dienesta numuru attiecībā uz pazdušiem bērniem: www.hotline116000.eu/.

Aizbildņiem ir vajadzīgas zināšanas, lai identificētu un noteiktu cietušos bērnus. Tiem, kas strādā ar cietušajiem bērniem, ir jāpārzina un jāizprot arī cilvēku tirdzniecībā cietušo bērnu specifiskās tiesības un vajadzības un jābūt spējīgiem novērtēt viņu vajadzības un strādāt ar viņiem, izturoties ar cieņu, izprosoši un profesionāli, nepieļaujot diskrimināciju.

2. tabulā norādītas prasības un kritēriji, kas izklāstīti dažādos tiesību aktos.

2. tabula. Kas var pildīt aizbildņa pienākumus? Avoti politikas dokumentos un ES tiesību aktos

Instrumenti	Atbildīgais	Bez interešu konflikta	Neatkarīgs	Kvalificēts	Apmācīts
ANO un Eiropas Padomes instrumenti					
ANO Bērnu tiesību komiteja, Vispārējs komentārs Nr. 6 CRC/GC/2005/6	33. punkts	33. punkts	-	33. punkts 95. punkts	95. punkts
ANO Pamatnostādnes par alternatīvo aprūpi A/HRC/11/L.13	19. punkts 101. punkts	-	103. punkts	103. punkts	57. punkts 103. punkts
Eiropas Padomes 2005. gada Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību	-	-	29. panta 1. un 3. punkts (Vispārīgi noteikumi)	29. panta 1. un 3. punkts 10. panta 1. punkts (Vispārīgi noteikumi)	29. panta 3. punkts
Eiropas Savienības instrumenti					
Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīva (2011/36/ES)	-	-	-	-	25. apsvērums 18. panta 3. punkts
Uzņemšanas standartu direktīva (2013/33/ES)	-	24. panta 1. punkts	-	24. panta 1. punkts 24. panta 4. punkts	24. panta 4. punkts
Patvēruma procedūru direktīva (2013/32/ES)	-	25. panta 1. punkta a) apakšpunkts	-	25. panta 1. punkta a) apakšpunkts	-
Kvalificēšanas direktīva (2011/95/ES)	31. panta 1. punkts	-	-	31. panta 6. punkts	31. panta 6. punkts
Dublinas regula (ES) Nr. 604/2013	-	-	-	6. panta 2. punkts	
Cietušo direktīva (2012/29/ES)	-	-	-	-	25. pants 61. apsvērums (Vispārīgi noteikumi)
Bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanas direktīva (2011/93/ES)	-	-	-	-	23. panta 3. punkts, 36. apsvērums (Vispārīgi noteikumi)

Ar dzimumu un kultūru saistīti apsvērumi

Bērniem ir pēc iespējas jānodrošina personiska aprūpe un palīdzība.

Īpaša uzmanība ir jāpievērš dzimuma un kultūras aspektiem. Ja iespējams un tas ir vēlams, ir jāieceļ tā paša dzimuma aizbildnis, īpaši meitenēm, kas ir cietušas no seksuālas izmantošanas (skatīt ar 6.5. iedaļu par dzimumam specifiskiem aspektiem un veselības aprūpi).

Aizbildņiem ir jāiegūst kultūrsensitīva lietpratība, attieksme un iemaņas, kas veicinās starpkultūru sakarus un mijiedarbību ar bērniem no atšķirīgām kultūrvidēm. Tajā ietilpst arī zināšanas par kultūras ietekmi uz citu cilvēku pasaules uzskatiem un uzvedību, kā arī izpratne par paša kultūras raksturīgākajām īpašībām un stereotipiem un to ietekmi uz cilvēka pasaules uzskatu un uzvedību.

Cilvēku tirdzniecībā cietušo bērnu piedzīvotajā un pieredzētajā ir daudz kopīga, taču atšķiras šo bērnu kultūras, dzimumi un vecumi, kā arī tas, ko viņi ir pieredzējuši pirms pārdošanas, tās laikā un pēc tam. Šo individualitāti nedrīkst ignorēt.

Par aizbildnību atbildīgajai iestādei ir jāveicina pasākumi aizbildņu apmācībai par tiem cietušo atbalsta aspektiem, kas ir saistīti ar dzimumu un kultūru; pieņemot darbā personālu un brīvprātīgos, jāizvēlas dažāda dzimuma un kultūru cilvēki; jānodrošina kvalificētu personu piedāvātu rakstiskās un mutiskās tulkošanas pakalpojumu pieejamība; kā arī jāizmanto starpnieki starp kultūrām (skatīt arī 7. nodaļu).

Pārbaude

Neviens aizbildnis nedrīkst tikt pielaists pie darba, pirms viņš nav izgājis pārbaudi. Proaktīvi aizsardzības pasākumi ir jāveic, lai nodrošinātu bērna tiesību respektēšanu un pēc iespējas samazinātu bērnu ļaunprātīgas izmantošanas vai ekspluatācijas risku un citus viņu tiesību pārkāpumus.

Par aizbildnību atbildīgajai iestādei ir nepieciešama rakstiski noformulēta politika, kas nodrošina aizbildņa kandidāta rekomendāciju pārbaudi, kā arī to, lai tie, kas tiks iecelti par aizbildņiem, atbilst vismaz minimālajām izglītībai, apmācībai un pieredzei izvirzītajām prasībām.

UNICEF ir izstrādājis praktisku rīku, lai jautu iegūt informāciju par darbībām un procedūrām, kas veido cilvēku tirdzniecībā cietušo bērnu aizsardzības un palīdzības labu praksi. Tas izmanto aplūkojis dzimuma un kultūras identitātes aspektus, kas ir saistīti ar cietušo aprūpi un palīdzību viņiem.

Avots: UNICEF (2008), "Rokasgrāmata cilvēku tirdzniecībā cietušo bērnu tiesību aizsardzībai Eiropā" (Reference guide on protecting the rights of child victims of trafficking in Europe), Ženēva, pieejams tīmekļa vietnē http://www.unicef.org/ceecis/UNICEF_Child_Trafficking_low.pdf.

Visiem aizbildņu kandidātiem ir jāiziet sodāmības reģistra un Jaunprātīgas izmantošanas reģistra pārbaude. **Direktīvas par bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanu** (2011/93/ES) **10. pants** neļauj personām, kas ir notiesātas par noteiktiem nodarījumiem, veikt profesionālo darbību, kas ietver regulāru saskarsmi ar bērniem. Ir īpaši svarīgi pārbaudīt sodāmības reģistru, jo sevišķi attiecībā uz sodāmību par bērnu Jaunprātīgu izmantošanu un ekspluatāciju un/vai arī citām nelegālām darbībām, piemēram, ar narkotikām saistītiem noziegumiem, kas varētu liecināt par risku bērnam. Ir svarīgi, lai ne tikai tiktu veiktas šādas pārbaudes darbā pieņemšanas laikā un sākotnēji iecelot aizbildņus, bet arī lai tiktu organizēta sistemātiska pārskatīšana.

Tādām pašām pārbaudēm ir jāpakļauj visi aizbildņi, ieskaitot brīvprātīgos aizbildņus.

Interesu konflikts

Aģentūras vai privātpersonas, kuru intereses varētu nonākt konfliktā ar bērna interesēm, nedrīkst kļūt par aizbildņiem. Aizbildņiem ir nepieciešama iespēja pieņemt neatkarīgus un objektīvus lēmumus, veikt novērtējumus, kā arī pārstāvēt bērnu tā, lai tas būtu šī bērna interesēs, kā arī veicinātu un nodrošinātu šī bērna labklājību.

Tādēļ aizbildnības dienestī un par aizbildņiem ieceltās personas nedrīkst būt nekādā veidā saistīti ar vai atkarīgi no policijas, migrācijas dienesta un jebkuras citas iestādes, kas atbild par to, ka bērns tiek oficiāli identificēts kā cietušais, vai arī pieņem lēmumus, kas ir saistīti ar atgriešanos, uzturēšanās atļaujām vai starptautiskās aizsardzības statusu.

Aizbildnības dienestiem un ieceltajiem aizbildņiem ir jābūt neatkarīgiem, un tiem nedrīkst būt finansiālu vai institucionālu saistību ar institūcijām, dienestiem un valsts iestādēm, kas atbild par bērna izmitināšanu vai ikdienas aprūpi.

Aizbildņi, kas vienlaicīgi strādā uzņēmējstādē, var nonākt iespējama interešu konflikta stāvoklī starp uzņemšanas centra vadību un bērnu. Piemēram, tiek gaidīts, ka darbinieki veiks savus uzdevumus savu darba devēju (aprūpes nams) interesēs un rīkosies saskaņā ar direktora norādījumiem. Vienlaicīgi viņiem ir jāpieprasa atbildība par bērnam piedāvāto aprūpi un aizsardzību no aprūpes nama, tā direktora un personāla.

Šādi apsvērumi ir jāpatur prātā, ņemot vērā, ka vardarbība pret bērniem nereti notiek aprūpes iestādē, kurā bērns mīt. Tādēļ aprūpes namu direktorus vai personālu nedrīkst iecelt par aizbildņiem.

Arī sociālās aizsardzības iestādes, kas ir atbildīgas par aprūpes pakalpojumu nodrošināšanu, var nonākt interešu konflikta situācijā.

Ja par aizbildņiem ieceltajām personām var rasties interešu konflikts, kas varētu ietekmēt viņu lomu un aizbildņa pienākumu pildīšanu, viņiem par to ir jāinformē iestādes, kas ieceļ aizbildņus. Iestādes, kas ieceļ aizbildņus, ir atbildīgas par šāda interešu konflikta iespējamo ietekmi.

2.5. Radnieku iecelšana par aizbildņiem tirdzniecības ar bērniem kontekstā

Ja bērns ir nošķirts no saviem vecākiem vai arī vecākiem liegts īstenot vecāku tiesības un pildīt vecāku pienākumus bērna interešu labā, citi tuvi radnieki vai paplašinātās ģimenes locekļi, ja iespējams, var tikt iecelti par aizbildņiem, izņemot, ja ir iemesls uzskatīt, ka tas nebūs bērna interesēs, piemēram, interešu konflikta gadījumā. Ja par aizbildni tiek iecelts paplašinātās ģimenes loceklis, bērnu aizsardzības sistēmai pēc riska izvērtējuma ir jānodrošina regulāra pārraudzība un bērna situācijas pārskatīšana. Šajā gadījumā par aizbildnību atbildīgajai iestādei ir jāveic papildu pasākumi, piemēram, bērna konsultanta vai ģimenes aizbildņa, vai asistenta iecelšana, lai palīdzētu ģimenes locekļiem un pārraudzītu bērna stāvokli.

Īpaši cilvēku tirdzniecībā cietušu bērnu gadījumā, lai nepieļautu bērna turpmāku eksploatāciju un viktimizāciju, un/vai bērna atkārtotu pārdošanu pēc atgriešanās, kompetentajām iestādēm uzņēmējvalstī ir rūpīgi jāpārbauda, cik piemēroti ir pavadošie ģimenes locekļi un bērna radnieki izcelsmes valstī.

Ja ģimenes locekļi spēj un vēlas nodrošināt ikdienas aprūpi, taču nespēj pienācīgi pārstāvēt bērna intereses visās jomās un visos bērna dzīves līmeņos, ir jāieceļ aizbildnis, kas novērstu šos trūkumus. Tas ir īpaši svarīgi bērniem, kas tikuši pārdoti un kam ir nepieciešamas profesionālas konsultācijas un atbalsts, kad nereti ir jāpiedalās daudzos un ilgstošos juridiskos procesos.

2.6. Pārstāvji un/vai likumīgie pārstāvji

Tiesiskā pārstāvība ir viena no trim aizbildnības pamatfunkcijām līdz ar bērna interešu aizstāvību un labklājības nodrošināšanu (skatīt arī 1. attēlu). Gadījumos, kad ES un valstu tiesību aktos šai funkcijai ir piešķirta prioritāte, ir veikti pasākumi, lai koncentrēšanās uz tiesisko pārstāvību neklātu par cēloni abu pārējo funkciju ignorēšanai.

Saskaņā ar ES tiesību aktiem pārstāvis ir jāieceļ nepavadītam bērnam, kas lūdz starptautisku aizsardzību ([Patvēruma procedūru direktīvas 25. pants](#)). Tie arī garantē cietušā bērna tiesības kriminālizmeklēšanā un kriminālprocesā gadījumos, kad saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem personām, kam ir vecāku atbildība, interešu konflikts

starp tām un cietušo bērnu liedz pārstāvēt šo bērnu (Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas (2011/36/ES) **(15. panta 1. punkts;** ES direktīvas par bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanu (2011/93/ES) **20. pants;** Cietušo direktīvas (2012/29/ES) **24. pants)**).

ES tiesību aktos termins “pārstāvis” vai “likumīgais pārstāvis” ir definēts kā “persona vai organizācija, ko kompetentās struktūras ir norīkojušas, lai tas palīdzētu bērnam, kura vecāki nespēj, nevēlas vai arī tiem nav ļauts to darīt, kā arī pārstāvētu šo bērnu civilās, administratīvās un tiesu procedūrās nolūkā nodrošināt bērna intereses un vajadzības gadījumā īstenot bērna tiesības un rīcības spēju” (**Uzņemšanas standartu direktīvas (2013/33/ES) (2. panta j) apakšpunkts)**).

Tādējādi pārstāvja iecelšanas vienīgais mērķis ir nodrošinātu bērna pārstāvību konkrētos procesos, tāpēc to nevar uzskatīt par ekvivalentu aizbildņa iecelšanai. Likumīgā pārstāvja mandāts neattiecas uz visiem bērna dzīves un attīstības aspektiem.

Tādēļ aizbildnis ir jāieceļ visos gadījumos, kad bērns šķirts no vecākiem, neatkarīgi no tā, vai viņam ir iecelts likumīgais pārstāvis. Šī pieeja atbildīs KBT garam un **ES Pamattiesību hartas 24. pantam**.

Ja likumīgais pārstāvis tiek iecelts pirms aizbildņa norīkošanas, likumīgajam pārstāvim darbs (ja, piemēram, viņa kompetence vēl arvien ir nepieciešama) ir jāturpina, cieši sadarbojoties ar aizbildni un bērnu.

Likumīgajam pārstāvim ir regulāri jāinformē aizbildnis un bērns par procedūras gaitu, ieskaitot iespējamus lēmumus, kas būs jāpieņem, un jāizstāsta par viņa rīcības sekām.

2.7. Juridiskās konsultācijas un juridiskā palīdzība

Papildus tiesiskajai pārstāvībai noteiktos administratīvos procesos, kriminālprocesos vai civilprocesos, kuros bērns ir iesaistīts, viņam ir tiesības uz bezmaksas juridisko palīdzību.

Tiesības uz juridisko palīdzību tiek īstenotas, ieceļot juristu vai citu kvalificētu tiesību ekspertu, kas nodrošina juridisko palīdzību, runā bērna vārdā un likumīgi viņu pārstāv administratīvo un tiesu iestāžu amatpersonu priekšā kriminālprocesos, ar patvērumu saistītos un citos juridiskos procesos, gan izmantojot rakstiskus paziņojumus, gan klātienē, kā to nosaka attiecīgās valsts tiesību akti.

Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas (2011/36/ES) 15. panta 2. punkts, ņemot vērā 19. apsvērumu, nosaka, ka cilvēku tirdzniecībā cietušiem bērniem nekavējoties jābūt pieejamām bezmaksas juridiskajām konsultācijām un bezmaksas juridiskajai pārstāvībai, tostarp kompensācijas pieprasīšanas nolūkos, izņemot tad, ja viņiem

ir pietiekami finanšu līdzekļi. Līdzīgas normas ir atrodamas Cietušo direktīvas (2012/29/ES) **13. pantā** un Direktīvas par bērnu seksuālas izmantošanas apkarotāšanu (2011/93/ES) **20. pantā**.

Ja bērns ir iesaistīts administratīvos procesos, kriminālprocesos vai civilprocesos, aizbildnim un/vai citam pārstāvim – ja aizbildnis vēl nav iecelts – ir jānodrošina, ka bērnam ir pieejama bezmaksas juridiskā palīdzība un valsts kompetentās iestādes saskaņā ar valsts tiesiskajā regulējumā noteikto iecel kvalificētu tiesību ekspertu.

Ja attiecīgās valsts iestādes neveic iecelšanu *ex officio*, aizbildnim vai citam pārstāvim ir jāuzsāk iecelšanas procedūra, iesniedzot pieprasījumu kompetentajām iestādēm.

Kvalificēta jurista vai cita kvalificēta tiesību eksperta, kas bērnam nodrošina juridiskas konsultācijas un juridisku palīdzību, loma atšķiras no “pārstāvja” vai “likumīgā pārstāvja” mandāta un reālās lomas, kas ir definēta ES tiesību aktos (skatīt **1. nodaļu** un arī izcēlumu ar **pamatterminiem**).

Atšķirība starp šīm lomām ir vienmēr jāņem vērā, pat tad, ja personas, kas tiek ieceltas par “pārstāvjiem” vai “likumīgajiem pārstāvjiem”, ir ieguvušas tiesību eksperta kvalifikāciju vai arī strādā par juristiem vai likumīgajiem pilnvarotajiem, kā tas notiek daudzās ES dalībvalstīs.

Piekluve juridiskām konsultācijām un juridiskajai palīdzībai, ko nodrošina neatkarīgs un kvalificēts tiesību eksperts, funkcionē kā papildu garantija bērna interešu aizsardzībai un veicināšanai.

3. Aizbildņu pārraudzīšana

Šajā nodaļā ir aprakstīta sistēma, kas ir jāizveido, lai pārvaldītu un administrētu aizbildņus. Tajā ir aplūkotas par aizbildņu pārvaldību atbildīgās struktūras atbalsta un kontroles funkcijas, kā arī ar citām struktūrām izveidojamās sadarbības sistēmas. Šajā nodaļā sniegtās norādes attiecas arī uz bērnu tiesiskās pārstāvības sistēmām.

Eiropas Bēgļu lietu un izsūtījuma padome (ECRE) ir izstrādājusi instrumentu kvalitatīvai juridiskai palīdzībai nepavadītiem bērniem. Šī instrumenta mērķis ir atbalstīt dalībvalstis centienos uzlabot juridiskās palīdzības sistēmas, kā arī palīdzēt padomdevējiem tiesību jautājumos sniegt efektīvu juridisku palīdzību. Instruments tika izstrādāts projekta “Tiesības uz taisnīgumu: Kvalitatīva juridiskā palīdzība nepavadītiem bērniem” (*Right to Justice: Quality Legal Assistance for Unaccompanied Children*) ietvaros, un to līdzfinansēja ES.

Šis instruments kopā ar citiem projekta materiāliem būs pieejams 2014. gada otrajā ceturksnī: <http://ecre.org/component/content/article/63-projects/325-right-to-justice.html>.

3.1. Par aizbildnību atbildīgā iestāde

Valsts tiesību aktos ir jānosaka neatkarīga iestāde, kas atbild par aizbildnību. Šādai iestādei ir jābūt neatņemamai nacionālās bērnu aizsardzības sistēmas daļai. Ja tiek izveidota vairāk nekā viena par aizbildnību atbildīgā iestāde, katra savu jautājumu risināšanai (piemēram, atsevišķa iestāde trešo valstu valstspiederīgajiem), tām visām ir jābūt integrētām vienas sistēmas daļām. Iestādei ir jāietilpst arī valsts mehānismā cilvēku tirdzniecībā cietuši bērniem. Par aizbildnību atbildīgajai iestādei ir jābūt neatkarīgai, piemēram, no valsts iestādēm, kas lemj par bērna uzturēšanās statusu, bērna izņemšanu no vecāku apgādības, kā arī bērna nodošanu alternatīvā aprūpē (skatīt arī 2.4. iedaļu par interešu konfliktu). Tai ir jāatbild un jāatskaitās par iecelto aizbildņu darbu. Par aizbildnību atbildīgās iestādes mandāts un funkcijas ir precīzi jādefinē attiecīgās valsts tiesību aktos.

ES dalībvalstīm par aizbildnību atbildīgajai iestādei ir jāpiešķir pietiekami daudz cilvēkresursu un finanšu resursu, kā arī jānodrošina ilgtspējīgs finansējums. Ir jāatvēr pietiekami liels budžets, kas nosegtu izmaksas, ko radīs aizbildnības pakalpojumu efektīva pārraudzība un kontrole, kā arī nepieciešamie apmācības pasākumi, arī tad, ja tos īsteno citas iestādes.

3.2. Izstrādāt aizbildņiem paredzētas pamatnostādnes

Par aizbildnību atbildīgās iestādes uzdevumi ietver uzdevumu izstrādāt standartus un nodrošināt norādes personām, kas strādā par aizbildņiem. Praktiskas pamatnostādnes, tāpat kā standarta darbības kārtība ir jāizstrādā šādiem trim pasākumiem:

“Valstīm jāievieš oficiāls process ar stingriem procesuālajiem aizsargpasākumiem, kura nolūks būtu izvērtēt un noteikt, kas ir bērna interesēs, saistībā ar tādu lēmumu pieņemšanu, kuri skar bērnus, un šajā procesā jāparedz arī rezultātu izvērtēšanas mehānisms. Valstīm jāizstrādā pārredzami un objektīvi procesi saistībā ar visiem lēmumiem, kurus pieņem likumdevēji, tiesneši vai administratīvās iestādes, it īpaši jomās, kuras tieši skar bērnus vai bērnus.”

ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 14 (2013), 87. punkts, 2013. gada 29. maijs, CRC/C/GC/14

- bērna individuālo vajadzību un aizsardzības risku novērtēšana;
- vecāku spējas pildīt vecāku pienākumus novērtēšana;
- bērna interešu noteikšana, kompetentajām iestādēm formulējot ilgtermiņa risinājumu.

Pamatnostādnēs ir precīzi jādefinē par šādiem novērtējumiem atbildīgās personas; faktori, kas ir jāņem vērā, un tas, kāda ir šo faktoru nozīme; novērtējumu laiks un garums; kā arī dažādu tajos iesaistīto ekspertu funkcijas. Tajās ir jāiekļauj bērna tiesības tikt uzklausi, kā arī tiesības uz to, lai viņa viedoklim tiktu pievērsta pienācīga uzmanība.

Lai respektētu kvalitātes standartus, par aizbildību atbildīgajām iestādēm būtu jāizstrādā arī aizbildņu un likumīgo pārstāvju rīcības kodekss. Šādā kodeksā precīzi definētu ētiskos standartus, kas aizbildņiem un likumīgajiem pārstāvjiem jāievēro to darba laikā. Aizbildņu rīcības kodeksā ir jānosaka precīzi noteikumi attiecībā uz konfidencialitātes principu.

Par aizbildību atbildīgajām iestādēm ir jānodrošina, lai pastāvētu efektīvi mehānismi, kas ļautu informēt par aizbildņa pienākumu apjomu bērnu un citus pieaugušos, kas atbild par bērna aprūpi vai ir tajā iesaistīti, piemēram, sociālos darbiniekus un izmitināšanas iestāžu personālu.

Bērniem draudzīga informācija

Lai garantētu bērna tiesības tikt uzklautam (**KBT 12. pants**), par aizbildību atbildīgajai iestādei ir obligāti jānodrošina, lai bērns saņemtu un izprastu atbilstošo informāciju par aizbildības pasākuma apjomu un visiem pieejamajiem pakalpojumiem, kas spētu nodrošināt palīdzību un atbalstu. Bērni ir arī pienācīgi jāinformē par viņu tiesībām un iespējām iesniegt sūdzības gadījumos, kad viņi uzskata, ka viņu aizbildņi ļaunprātīgi izmanto vai neievēro viņu tiesības.

“Daudzi bērni pilnībā neapzinājās aizbildņa pienākumus vai pat to, vai viņiem tāds bija, un kas tieši bija viņu aizbildnis. Pat daži pieaugušie respondenti – ne paši aizbildņi – nebija pārliecināti par aizbildņa lomu; piemēram, vai tā ir saistīta tikai ar juridisko vai arī ar sociālo atbalstu.”

Avots: FRA (2010), Š“Nošķirti, patvērumu meklējoši bērni Eiropas Savienības dalībvalstīs” (Separated, asylum-seeking children in European Union Member States), salīdzinošais ziņojums, pieejams tīmekļa vietnē http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1692-SEPAC-comparative-report_EN.pdf.

Tādēļ par aizbildību atbildīgajām iestādēm būtu vēlams parūpēties par bērniem draudzīgiem informatīviem materiāliem valodās, ko bērni saprotis, kā arī jāizstrādā norādes par to, kā izplatīt šādus materiālus.

Informācija bērniem ir jānodrošina dažādos veidos, ieskaitot mutisku un rakstisku informāciju, informāciju sociālajos tīklos un citur, atbilstoši nepieciešamībai (**skatīt arī 7. nodaļu**).

Bērniem sniegtajā informācijā ir jāiekļauj šādi fakti:

- aizbildņa funkcijas, tiesības un pienākumi;
- saziņas konfidencialitāte un tās robežas, kā arī aizbildņa pieejamība;

- likumīgā pārstāvja funkcijas, tiesības un pienākumi;
- individuālo sūdzību mehānismi, ko bērns var izmantot, lai ziņotu par viņa tiesību pārkāpumu;
- bērna tiesības, ņemot vērā katra konkrētā bērna situāciju attiecībā uz uzturēšanās statusu, starptautiskās aizsardzības nepieciešamību, cietušo atbalsta nepieciešamību utt.;
- pieejamie pasākumi palīdzībai un aizsardzībai; esošie pakalpojumu sniedzēji, atbilstoši bērna konkrētajai situācijai, ieskaitot palīdzības tālruņa numurus;
- dažādi kriminālprocesi, administratīvie procesi un civilprocesi, kuros bērns var būt iesaistīts, ieskaitot iespēju saņemt kompensāciju.

3.3. Koordinācija un sadarbība ar citām aģentūrām un iestādēm

Aizbildnim ir jānodrošina bērna labklājība un nepārtraukta viņam nepieciešamā aprūpe. Tomēr aizbildņi nedrīkst dublēt citu iesaistīto pušu darbu. Aizbildņa uzdevums ir koordinēt, nevis aizstāt bērnu aizsardzībā iesaistīto sociālo darbinieku, sociālās aizsardzības iestāžu un personu, kas nodrošina bērna aprūpi, darbu. Aizbildnim ir jāfunkcionē kā bērna atsaucis personai, kā vidūstarp starp bērnu un specializētajām aģentūrām, privātpersonām un pakalpojumu sniedzējiem.

Aizbildnim ir jākoordinē dažādu pakalpojumu sniedzēju darbs un jānodrošina, ka bērnu atbalstošo pakalpojumu tīkls darbojas pienācīgi. ES dalībvalstīm ir jāizveido efektīvi koordinācijas mehānismi un jāattīsta sadarbība starp aizbildnības iestādi un iestādēm, kas ir saistītas ar cilvēku tirdzniecībā cietušajiem bērniem. Šī pieeja ir uzsvērtā [Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvā](#) (2011/36/ES) un sīkāk izstrādāta ES stratēģijā, nosakot, ka, "lai panāktu saskanīgu daudznozaru politiku cilvēku tirdzniecības apkarošanai, politikas izstrādē būtu jāpiedalās plašākam iesaistīto pušu lokam nekā iepriekš", tādām kā migrācijas un policijas iestādes, pilsoniskā sabiedrība, konsulātu un vēstniecību personāls un bērnu un upuru atbalsta dienesti.

Oficiālas vienošanās un līgumi starp aizbildnības iestādi un citām iesaistītajām struktūrām var uzlabot šādu sadarbību. Šādos dokumentos tiks arī izskaidrots, kas atbild par konkrēto uzdevumu, kā arī tie atvieglos kontroli, šādi veicinot pārskatatbildību.

Informācija, ko var iekļaut šādos dokumentos par sadarbību:

- skaidri definētas normas par bērnu aizsardzībā iesaistīto pušu funkcijām un atbildību;
- skaidri definētas norādes par to, kad ir jāsazinās ar aizbildni un/vai jāinformē tas, pievienojot par aizbildnību atbildīgās iestādes, kā arī citu struktūru, kas parasti strādā ar cietušajiem, kontakinformāciju;
- norādījumi par to, kā informēt bērnu;
- norādījumi par to, kādu informāciju par bērnu var izplatīt, bet kādu ne;
- koordinācijas mehānismi, kas ir ieviesti, lai precizētu atklātus jautājumus un regulāri dalītos ar viedokļiem.

Starptautiska sadarbība

Bērni var tikt pārdoti paši savās valstīs vai arī pāri robežām. Ja bērni tiek pārdoti pāri robežām, starptautiska sadarbība ir būtiski svarīga gan, lai vajātu tirgoņus, gan aizsargātu cietušos. Informāciju par ES iekšējās un starptautiskās sadarbības nozīmīgumu skatīt [4. nodaļas ievadā](#). Šāda sadarbība ir nepieciešama, piemēram, lai iegūtu informāciju, kas būs nepieciešama, lai meklējot un izstrādājot ilgtermiņa risinājumu, zinātu, kas tieši ir bērna interesēs (skatīt arī [9. nodaļu](#)).

Par aizbildnību atbildīgajai iestādei ir jāveicina starptautiska sadarbība starp attiecīgajām iestādēm gan ES dalībvalstīs, gan trešās valstīs, ja tas ir nepieciešams bērna interešu aizstāvībai. Šādu sadarbību nedrīkst ierobežot līdz noteiktām bērnu kategorijām.

Par aizbildnību atbildīgajām iestādēm ir jābūt iekļautām izveidotā starptautiskās sadarbības mehānisma struktūrā, piem., attiecībās ar policiju un tiesu iestāžu amatpersonām.

Par aizbildnību atbildīgajām iestādēm, ņemot vērā esošo valsts regulējumu un līgumus par sadarbību, ir jāatbalsta starptautiskā sadarbība, lai nodrošinātu efektīvu bērna aizsardzību un bērna tiesību aizstāvību.

3.4. Lietu administrēšana

Par aizbildnību atbildīgajai iestādei ir jānodrošina, ka aizbildņi spēj **efektīvi tikt galā** ar visiem viņiem piešķirtajiem bērniem. Viņiem ir bieži jātiekas ar katru bērnu un jāpavada kopā pietiekami daudz laika, nodrošinot katram adekvātu atbalstu.

Daudzsološa prakse

Aizbildņu atrašana, izmantojot meklētājprogrammu

Somijā izveidota datubāze, kurā ir apkopota informācija par visiem aizbildņiem, kas ir pieejami iecelšanai bērnu aizsardzības mērķiem. Meklētājprogramma "Atrodi aizbildni" nodrošina ātru un vienkāršu piekļuvi aizbildņiem, kas darbojas dažādās valsts daļās. Viegli izmantojamais pakalpojums palīdz sociālajiem dienestiem un aģentūrām savā reģionā atrast aizbildni bērna aizsardzībai. Personas, kas ir piedalījušās aizbildņu apmācībasursos, un tie, kas jau strādā par aizbildņiem, var šajā reģistrā pierakstīties. Datubāze tiek pastāvīgi atjaunināta, tāpēc ir ieteicams veikt meklēšanu no jauna katru reizi, kad ir nepieciešams aizbildnis.

Aizbildņu meklētājprogrammu izveidoja projektā "Aizbildnība bērnu aizsardzībai" (2005–2009) un koordinēja organizācija "Glābiet bērnus". Darbā kā partneri piedalījās izvēlētas vietējās un reģionālās iestādes.

Avoti: <https://www.thl.fi/fi/julkaisut/sahkoiset-kasikirjat/sosiaaliportti>; Marjomaa, P. and Laakso, M. (2010). Lastensuojelun edunvalvonta – lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevassa päätöksenteossa: Käsikirja lastensuojelun edunvalvonnasta, Helsinki, Pelastakaa lapset ry, 27.–29. lpp

Pieņemot lēmumus par aizbildņa iecelšanu, par aizbildnību atbildīgajai iestādei ir jāpievērš uzmanība ne tikai lietu skaitam, bet arī lietu veidam un nepieciešamajam atbalsta līmenim. Vienam aizbildnim piešķiramo lietu maksimālā skaita noteikšana ir viens no veidiem, kā nodrošināt, lai aizbildņa slodze nepārsniegtu saprātīgu apjomu, ļaujot aizbildņiem veikt savus pienākumus efektīvi, neapdraudot bērna tiesības. Šādi rīkojoties, valsts iestādes var ņemt vērā starptautiskos un nacionālos standartus, kas ir izstrādāti slodzes pārvaldībai citās profesionālās jomās, piemēram, sociālajā darbā.

Lai garantētu kvalitāti, ir jākontrolē, kāds ir maksimālais aizbildnim piešķirto lietu skaits, kā arī jānosaka minimālais tikšanās reižu ar bērnu skaits nedēļā vai mēnesī. Tomēr ir nepieciešama elastība, lai ņemtu vērā katra bērna individuālās vajadzības, kas var ietekmēt to, cik bieži būs nepieciešama šāda tikšanās.

Ir jāregulē arī aizbildņa pieejamība. Atbildīgajai iestādei ir jānodrošina aizbildņa pieejamība, un nedrīkst izmantot aizbildni, kas atrodas tālu no vietas, kur uzturas bērns. Ir arī jānodrošina, lai bērns varētu viegli sazināties ar aizbildni, īpaši ārkārtas gadījumos, kā arī jāizsniedz bērnam aizbildņa kontaktinformācija. Aizbildņiem ir jābūt pieejamiem ārpus darba laika. Iestādei ir arī jānodrošina bērnam informācija par to, kā rīkoties ārkārtas gadījumos.

Par aizbildnību atbildīgajai iestādei ir **jākārto lietvedība** par visiem tai nosūtītajiem bērniem. Tai ir jāuzglabā individuālas lietas par katru bērnu, kas ir nodots tās pārziņā. Par aizbildnību atbildīgajai iestādei ir jānodrošina šo dokumentu konfidencialitāte, rīkojoties saskaņā ar piemērojamajiem ES un valsts tiesību aktiem par privātumu un datu aizsardzību. Piemēri informācijai, kas būtu iekļaujama katrā individuālajā lietā:

- datums, kad bērns tika nosūtīts aizbildnības dienestam;
- aizbildņa iecelšanas datums, vārds, uzvārds un kontaktinformācija, kā arī jebkādas izmaiņas aizbildnības veidā, kā arī to iemesls;
- bērna uzturēšanās statuss, mājoklis utt.;
- bērna identitāte un personas dati, ieskaitot bērna identitāti apliecinošo dokumentu kopijas;
- visas izmaiņas saistībā ar aizbildnības veidu, mājokli un/vai bērna uzturēšanās statusu;
- bērna vajadzību novērtējuma datums un rezultāti, kas veica novērtējumu un kas tajā piedalījās;
- bērna individuālais aprūpes plāns, kā arī visi iespējamie papildinājumi;
- būtiska medicīniskā informācija par bērnu;
- bērna izglītība, ieskaitot ziņojumus par bērna sekmēm skolā;
- informācija un atbilstošie dokumenti par kriminālprocesiem, administratīvajiem procesiem un/vai civilprocesiem, ieskaitot informāciju, kas ir saistīta ar bērna tiesisko pārstāvību;
- lēmumi, pasākumi, novērtējumi un pārstāvība, ko bērna vārdā ir veicis aizbildnis;
- uzklauššana, tikšanās un cita veida mijiedarbība starp bērnu un citām iestādēm un dienestiem (piem., migrācijas lietu iestādēm, cietušo atbalsta dienestiem);
- mijiedarbība starp aizbildni un bērnu, ieskaitot tikšanās reižu datumus un vietas;
- jebkādi svarīgi notikumi, kas ietekmē bērnu;
- kad un kāpēc lieta tika slēgta.

Ja bērns pazūd, lietā ir jāiekļauj zināmā informācija par to, kādos apstākļos pazušana notikusi. Lietā ir jāreģistrē arī pasākumi, ko veicis aizbildnis un par aizbildnību atbildīgā iestāde, lai atrastu bērnu, ieskaitot ziņojumu policijas iestādēm. Lietām ir jābūt pilnīgām, tajās jāiekļauj jaunākā informācija un jāizseko bērnam visa aizbildnības perioda laikā.

3.5. Apmācība

Aizbildņiem ir nepieciešamas zināšanas un iemaņas, lai veiktu savus pienākumus. Tajā ietilpst, pirmkārt, kompetence bērnu aizsardzībā, lai nodrošinātu, ka tiek aizstāvētas bērna intereses.

Papildus kompetencei bērnu aizsardzībā, aizbildņiem ir nepieciešamas iemaņas darbā tieši ar bērniem. Viņiem ir jāizprot ļaunprātīgas izmantošanas un ekspluatācijas upuru īpašās vajadzības, kā arī kultūras aspekti, kas ir saistīti ar viņiem uzticētajiem bērniem. Cilvēku tirdzniecībā cietušie bērni ir īpaši neaizsargātā stāvoklī, kā tas ir atzīts *Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvā* (2011/36/ES).

ANO Bērnu tiesību komiteja uzsvēra, ka aizbildņiem ir jābūt "nepieciešamajai kompetencei bērnu aprūpes jomā tā, lai nodrošinātu, ka bērna intereses un bērna juridiskās, sociālās, veselības aprūpes, psiholoģiskās, materiālās un izglītības vajadzības tiek atbilstoši apmierinātas, *inter alia* aizbildņim darbojoties kā vidutājam starp bērnu un esošajām specializētajām aģentūrām / fiziskajām personām, kas nodrošina bērnam nepieciešamās aprūpes nepārtrauktību".

Avots: ANO Bērnu tiesību komiteja (2005), Vispārējais komentārs Nr. 6, Rīcība attiecībā uz nepavadītiem un nošķirtiem bērniem ārpus viņu izcelsmes valsts, CRC/GC/2005/6, pieejams tīmekļa vietnē <http://www.refworld.org/docid/42dd174b4.html>.

Aizbildņu pienākumus ir nepakļaut bērnu papildu kaitējumam un nodrošināt aizsardzību pret turpmāku ļaunprātīgu izmantošanu un/vai atkārtotu viktimizāciju. Profesionālo zināšanu un iemaņu trūkums var kļūt par iemeslu netīši pieļautām kļūdām, kas var smagi ietekmēt bērna labklājību.

Labi apmācīti aizbildņi ir spējīgi paveikt uzdevumus efektīvi un laikā. Mācību programmas sniedz aizbildņiem zināšanas un palielina viņu atdevi darbā. Par aizbildnību atbildīgajām iestādēm ir

jānodrošina, lai tiktu piedāvāti dažādi apmācības pasākumi, kas ļautu attīstīt kvalifikāciju un apgūt iemaņas jauno paņēmienu un metožu izmantošanai. To var veicināt, sadarbojoties ar universitātēm, izglītības iestādēm un citām nozīmīgām bērnu aizsardzībā iesaistītām struktūrām, kas var palīdzēt, piedāvājot apmācības programmas, kā arī izstrādājot mācību materiālus.

Obligātā apmācība

Tāpēc aizbildņiem ir jāsaņem atbilstīga apmācība un profesionāls atbalsts.

Tikai dažas dalībvalstis piedāvā sistemātisku ievadapmācību aizbildņiem, bet šī apmācība nav obligāta.

FRA (2014), "Cilvēku tirdzniecībā cietuši bērni. Pārskats par aizbildnības sistēmām Eiropas Savienībā" (Child victims of trafficking: overview of guardianship systems in the European Union) (*tiek gatavots*)

Par aizbildnību atbildīgajam iestādēm ir jānodrošina, lai **ieavadapmācība** būtu nodrošināta aizbildņiem iecelšanas brīdī un pirms viņi sāk pildīt aizbildņa pienākumus. Ir nepieciešama arī sistēma, kas nodrošinās, ka tiek piedāvātas **kvalifikācijas celšanas** apmācības. Aizbildņiem ir jāuzliek par pienākumu apmeklēt ne mazāk par konkrētu skaitu mācību stundu katru gadu, kas ir jānosaka atkarībā no nepieciešamības. Aizbildņiem apmācības moduļi ir jāattīsta, lai nodrošinātu efektīvu un saskaņotu aizbildņu apmācību, kā arī iedibinātu un attīstītu kvalitātes standartus.

Aizbildņu ievadapmācība un izglītības turpināšana ir jānosaka ar likumu. Par aizbildnību atbildīgajai iestādei ir jānodrošina, ka ieceltie aizbildņi saņem pienācīgu ievadapmācību un turpmāku apmācību, kā to pieprasa ES tiesību akti, tā, lai viņi varētu efektīvi pildīt savus pienākumus.

Sertifikācija

Atbildīgās valstis un par aizbildnību atbildīgās iestādes nedrīkst pārāk zemu novērtēt kaitējumu, ko var radīt nekvalificētu aizbildņu izmantošana. Aizbildnības pakalpojumu un bērnu aizsardzības kvalitāti var uzlabot, sertificējot aizbildņus. Sertifikācijas process nosaka aizbildņiem nepieciešamās pamatzināšanas. Runa ir par kvalifikācijai un apmācībai izvirzītajām prasībām, uzvedības standartiem, kā arī par to, kādas būs šo standartu neievērošanas sekas.

Vispārējās apmācības kursi

Aizbildņu apmācības programmās ir jāiekļauj vispārēji bērnu aizsardzības aspekti, piemēram:

Kopumā aizbildņu apmācība nav organizēta sistemātiskā un konsekventā veidā. Tikai dažas dalībvalstis ir noteikušas, ka aizbildņiem apmācības pasākumos ir jāpiedalās obligāti.

FRA (2014), "Cilvēku tirdzniecībā cietuši bērni. Pārskats par aizbildnības sistēmām Eiropas Savienībā" (Child victims of trafficking: overview of guardianship systems in the European Union) (tik gatavots)

- KBT principi un normas;
- atbilstošas iztaujāšanas un konsultēšanas metodes;
- bērna attīstība un psiholoģija;
- tiesiskais regulējums (ES un atbilstošie valsts tiesību akti);
- ar dzimumu un kultūru saistīti aspekti, ieskaitot kultūrsensitīvus jautājumus un starpkultūru komunikāciju.

Papildus tam aizbildņu vispārējās apmācības kuros ir jāiekļauj bērnu pazušanas riska faktori un novēršanas stratēģijas, informācija par pieejamajiem specializētajiem dienestiem, informācija par bērnu tirdzniecības riska faktoriem, kā arī cietušo bērnu identificēšanai izmantojamās noteikšanas stratēģijas un rādītāji.

Specializētā apmācība

Papildus vispārējai apmācībai aizbildņiem ir nepieciešamas zināšanas un/vai jāsaņem īpaši izstrādāta apmācība par darbu ar konkrētām bērnu grupām, piemēram, nepavadītiem bērniem, no seksuālas vardarbības cietuši bērniem vai cilvēku tirdzniecībā cietuši bērniem.

Nepieciešamība visam personālam un ierēdņiem, ieskaitot aizbildņus, kas nonāk saskarē ar cietušajiem, iegūt specializētu un nepārtrauktu apmācību ir formulēta [Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas \(2011/36/ES\) 18. panta](#) 1. un 3. punktā, saskaņā ar ko "dalībvalstis veicina **regulāru apmācību** ierēdņiem, tostarp ierindas policijas darbiniekiem, kas varētu nonākt saskarē ar cilvēku tirdzniecības upuriem un potenciālajiem upuriem, lai viņi spētu identificēt cilvēku tirdzniecības upurus un potenciālos upurus un strādāt ar viņiem".

[Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas \(2011/36/ES\) 14. pants](#) uzliek ES dalībvalstīm par pienākumu veikt pasākumus, "lai nodrošinātu, ka īpašie pasākumi bērnu, kas ir cilvēku tirdzniecības upuri, īstermiņa un ilgtermiņa aizsardzībai un atbalstam viņu fiziskās un psiholoģiski sociālās atveseļošanās laikā tiek īstenoti pēc katra bērna, kas ir cilvēku tirdzniecības upuris, īpašo apstākļu individuālas izvērtēšanas, pienācīgi ņemot vērā bērna viedokli, vajadzības un bažas, lai bērnam rastu ilgtermiņa risinājumu". Aizbildņiem un citiem ierēdņiem, kas var nonākt saskarē ar cilvēku tirdzniecībā cietušajiem bērniem un kas tiek iesaistīti riska izvērtējumos, kuros tiek noteikta bērnu vajadzība pēc aizsardzības un atbalsta (skatīt [3.5. iedaļu](#)), ir jāsaņem apmācība šādu novērtējumu veikšanai. Apmācībā ir plaši jāizmanto standarta procedūras, kas ir izmantojamas individuālo vajadzību novērtēšanai, rika izvērtēšanai, vecāku novērtēšanai un bērna interešu noteikšanai, kā arī citas aizbildņiem izstrādātās norādes.

“Personas, kam ir uzticēti likumīgas aizbildības pienākumi, kā arī jebkura cita persona, kas atbild par bērna interešu aizstāvību, ir, ja nepieciešams, jānodrošina ar atbilstošu apmācību un atbalstu, lai tās spētu pienācīgi veikt savas funkcijas.”

Avots: FRA (2010), “Nošķirti, patvērumu meklējoši bērni Eiropas Savienības dalībvalstīs” (Separated, asylum-seeking children in European Union Member States), salīdzinošais ziņojums, 12. lpp., pieejams tīmekļa vietnē http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1692-SEPAAC-comparative-report_EN.pdf.

ES dalībvalstīm būtu cieši jādarbojas ar pilsoniskās sabiedrības organizācijām, gan veicot pētījumus, organizējot izglītību un apmācību, gan arī pārtraugot un izvērtējot cilvēku tirdzniecības apkaršanas pasākumu ietekmi (*Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas* 6. apsvēruma). Izstrādājot un ieviešot vispārēju vai arī specializētu apmācību par īpašu grupu bērnu (piemēram, nepavadītu bērnu un cilvēku tirdzniecībā cietušu bērnu) tiesībām un vajadzībām, dalībvalstīm un jo īpaši par aizbildnību atbildīgajām iestādēm ir jāsadarbojas ar NVO un citām sabiedriskajām un privātajām struktūrām, kas strādā attiecīgajā jomā vai arī ir izstrādājušas speciālus pakalpojumus bērniem kopumā vai īpašu grupu bērniem. ES dalībvalstīm ir jālemj par sadarbību ar NVO, lai izstrādātu apmācību moduljus un nodrošinātu apmācības pasākumus.

ES dalībvalstu pieeja attiecībā uz aizbildņiem piedāvājamu specializētu vai papildu apmācību par īpašu bērnu grupu (piemēram, cilvēku tirdzniecībā cietušu bērnu un nepavadītu bērnu) vajadzībām un neaizsargātību ir ļoti atšķirīga. Lielākā daļa dalībvalstu nepiedāvā šādu apmācību, savukārt citas to dara, bet ne sistemātiski.

FRA (2014), “Cilvēku tirdzniecībā cietuši bērni. Pārskats par aizbildnības sistēmām Eiropas Savienībā” (Child victims of trafficking: overview of guardianship systems in the European Union) (tiek gatavots)

Lai nodrošinātu optimālu atbalstu cilvēku tirdzniecībā cietušajiem bērniem, aizbildņi, kas ar viņiem strādā, būtu jāapmāca papildus, un šiem aizbildņiem būtu nepieciešamas pietiekamas zināšanas par:

- bērna izcelsmes valsts kultūru un pašreizējo stāvokli, ieskaitot to, kā izmantot datubāzes informācijas par izcelsmes valsti iegūšanai (*country-of-origin information, COI*), kas ir izstrādātas lūguma piešķirt patvērumu apstrādei, kā *UNHCR www.refworld.org*, Austrijas Sarkanā Krusta *www.ecoi.net* un EASO *COI* portāla datubāzes;
- īpašām problēmām (piem., atkarība no atkarību izraisošām vielām), kā arī par cilvēku tirdzniecībā cietušu bērnu psiholoģiskajām vajadzībām;

- specifiskām medicīniskām vajadzībām, kas varētu rasties (piem., bērni, kas varētu būt slimi ar seksuāli transmisīvajām slimībām, vai grūtnieces);
- bērnam specifiskiem cēloņiem un ar pārdošanu saistītajiem riska faktoriem, kā arī par dažādiem ekspluatācijas veidiem un jomām, kurās ir nodarbināti cietušie bērni, piemēram, seksa industrijā, ubagošanā vai sīku noziegumu veikšanā;
- cilvēku tirdzniecībā cietušā bērna aizsardzību, ieskaitot īpaši neaizsargātā stāvoklī esošus cietušos, piemēram, seksuāli izmantotos un ekspluatētos, un tos, kas tika pārdoti, piedaloties viņu vecākiem vai citām personām, kam viņi uzticējās;
- ar cietušo bērnu dzimumu saistītiem specifiskiem jautājumiem (riskā faktori, ekspluatācijas veidi un jomas, atkarībā no cietušā dzimuma) un viņu vajadzībām pēc aizsardzības;
- jautājumiem, kas ir saistīti ar cietušo bērnu imigranta statusu un viņu tiesībām (gaidīšanas laiks, tiesības uz uzturēšanās atļaujām, starptautiskās aizsardzības nepieciešamība utt.);
- pētījumos iegūto informāciju, attīstoties jomai.

Apmācības pasākumi kopā ar citām iesaistītām aģentūrām

Aizbildņi ir jāiesaista arī **kopīgos apmācības pasākumos**, kas tiek organizēti plašākam ierēdņu un ekspertu lokam, kuri savā darbā nonāk saskarē ar cietušiem bērniem un bērniem, kas ir pakļauti riskam tikt pārdotiem. Šādi kopīgi vai daudznozaru apmācības pasākumi var attīstīt vienotu izpratni par jēdzieniem un problēmām, kas ir saistītas ar cilvēku tirdzniecībā cietušajiem bērniem, līdz ar to uzlabojot un nostiprinot sadarbību starp iesaistītajiem dalībniekiem.

Apmācības pasākumos var iekļaut, piemēram, izglītojošus apmeklējumus vai arī labas prakses pieredzes apmaiņu starp dažādām par aizbildnību atbildīgajām iestādēm citās ES dalībvalstīs. Šādi apmācības pasākumi nostiprinās arī starptautisko sadarbību.

Daudzsološa prakse

Aizbildņu atbalstīšana un uzraudzīšana

Beļģijas Sarkanais Krusts ir izstrādājis projektu no jauna iecelto nepieredzējušo aizbildņu apmācībai (koučingam). Šī projekta ietvaros aizbildņi regulāri tiekas, lai apspriestu dažādus aizbildības aspektus, kā arī dalītos ieteikumos, zināšanās un pieredzē. Laikā starp tikšanās reizēm viņi var uzdot jautājumus pa e-pastu vai apspriest konkrētas lietas klātienē. Treneris var viņus vadīt, sniegt informāciju, ja nepieciešams, un palīdzēt komunikācijā un sadarbībā ar oficiālajām struktūrām.

Šī projekta mērķis pirmkārt ir cilvēki, brīvprātīgie un ārštata aizbildņi, kam trūkst sistemātiska atbalsta un uzraudzības un kas šādi tiek nodrošināti ar strukturētu forumu, lai atvieglotu komunikāciju un sadarbību. Galu galā tas viņiem palīdz labāk tikt galā ar saviem ikdienas uzdevumiem un pienākumiem.

Beļģijas Sarkanais Krusts projektā kopā ar Tieslietu ministrijas Aizbildības aprūpes departamentu ir strādājis kopš 2011. gada.

Avots: Beļģijas Sarkanais Krusts (2012), 2012. gada ziņojums, pieejams tīmekļa vietnē <http://jaarverslag.rodekruis.be/content/jvs10/2012/Annualreport2012.pdf>.

3.6. Atbalsts aizbildņiem

Par aizbildnību atbildīgajām iestādēm ir tieši jānodrošina aizbildņiem pieeja atbalsta dienestiem vai arī jāatvieglo šī pieeja, ja pakalpojumu piedāvā citas struktūras.

Labas prakses ietvaros aizbildņiem būtu jābūt pieejamai daudznozaru ekspertu komandai, kam lūgt atzinumus, ieteikumus un palīdzību aizbildņa pienākumu veikšanā.

Ir svarīgi, lai aizbildņiem būtu pieejamas pieredzējušu juristu un/vai citu kvalificētu tiesību ekspertu juridiskās konsultācijas un padoms, tā, lai viņi būtu pienācīgi informēti par visiem juridiskajiem jautājumiem, kas ir saistīti ar administratīvo procesu un kriminālprocesu, kur varētu būt iesaistīts cietušais bērns (piem., lūgums piešķirt starptautisko aizsardzību vai pagaidu uzturēšanās atļauju, kriminālprocesu pret cilvēku tirgoni, kompensāciju prasības).

Ja nepieciešams, ir jānodrošina profesionāli tulki, lai atvieglotu regulāru saskarsmi starp bērnu un aizbildni vai citu pārstāvi.

Aizbildņiem ir jāsaņem regulāra profesionāla vadība un psiholoģiski sociālais atbalsts, lai novērstu izdegšanu un nodrošinātu viņu darba kvalitāti. Uzraudzība palīdz aizbildņiem apgūt zināšanas un attīstīt iemaņas, kas viņiem ļaus strādāt efektīvāk un ar lielāku atdevi.

Aizbildņi var darboties tikai bērnu aizsardzības sistēmu ietvaros un saskaņā ar tiem tiesību aktiem, kas nosaka viņu darbību. Aizbildņiem ir jāapzinās savas kompetences robežas, ieskaitot arī emocionālo aspektu.

Darba apstākļiem, ieskaitot atalgojumu un katram aizbildnim piešķirto lietu skaitu (skatīt arī 3.4. iedaļu), ir jābūt tādām, lai pēc iespējas maksimāli palielinātu motivāciju, apmierinājumu ar darbu un kontinuitāti, un līdz ar to arī aizbildņu apņēmību veikt savus uzdevumus visatbilstošākajā un efektīvākajā veidā.

“Likumīgās aizbildnības un citu pārstāvības funkciju īstenošana ir jāpārrauga ar regulāru un neatkarīgu novērtējumu palīdzību, ko veic tiesu iestādes.”

Avots: FRA (2010), Š“Nošķirti, patvērumu meklējoši bērni Eiropas Savienības dalībvalstīs” (Separated, asylum-seeking children in European Union Member States), salīdzinošais ziņojums, 12. lpp., pieejams tīmekļa vietnē http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1692-SEFAC-comparative-report_EN.pdf.

3.7. Pārskatīšanas un kontroles mehānismi

Par aizbildnību atbildīgajām iestādēm ir jādefinē arī aizbildņa pienākumi iesniegt ziņojumus, kā arī pārraudzības kritēriji. Tām ir arī jānosaka pasākumi, kas būs jāveic gadījumā, ja aizbildņi nepildīs savus pienākumus, tai skaitā jādefinē efektīvi disciplinārie pasākumi un apstākļi, kādos tie būs piemērojami.

Pārskatīšanas un kontroles mehānismi darbojas paralēli, taču to mērķi ir atšķirīgi. Tie ir nepieciešami, lai pārraudzītu aizbildnības pakalpojumu kvalitāti. Netieši tie palīdz nodrošināt, ka bērna intereses paliek primārais apsvērum visā lēmumu pieņemšanas procesā. Tie arī pilda svarīgu profilaktisku funkciju, samazinot bērna tiesību ļaunprātīgas izmantošanas un pārkāpšanas risku.

Daudzsološa prakse

Efektīvas bērnu līdzdalības veicināšana

Efektīva bērnu līdzdalība ir absolūti nepieciešama, lai garantētu aizbildnības sistēmas kvalitāti. Nīderlandē *NIDOS* strādā, lai veicinātu un atvieglotu bērna līdzdalību aizbildnības pakalpojumu pārraudzībā un novērtēšanā.

Bērniem tiek dota iespēja izteikt savu viedokli dažādos veidos.

- Viņi stāsta par savu pieredzi un izsaka savas vēlmes tikšanās reižu laikā, kā arī aptaujās par viņu labklājību, ko katru gadu organizē par aizbildnību atbildīgā iestāde.
- Aizbildnības perioda beigās viņi aizpilda novērtējuma veidlapas, kurās vērtē viņu aizbildņu sniegumu, kā arī to, kā tika īstenoti viņu individuālie plāni.
- Viņiem ir iespēja iesniegt sūdzību pret saviem aizbildņiem, ja tiek pārkāptas viņu tiesības vai arī viņi uzskata, ka netiek apmierinātas viņu vajadzības. Saskaņā ar likumu par aizbildnību atbildīgo institūciju pienākums ir izveidot neatkarīgu sūdzību izskatīšanas procedūru. Sūdzību izskatīšanas komisijā ir jāiekļauj vismaz trīs neatkarīgas personas, kas neestrādā pašā organizācijā.

Lai nodrošinātu, ka bērni tiek pienācīgi informēti, un atvieglotu bērnu līdzdalību, par aizbildnību atbildīgā iestāde ir izstrādājusi dokumentu kopumu ar ievadinformāciju, kurā var izlasīt visu svarīgāko par aizbildnību, ieskaitot sūdzību iesniegšanas procedūru. Informācija tiek sniegta bērna dzimtajā valodā.

Avoti: Nīderlandes Jauniešu aprūpes likums (Wet op de jeugdzorg), 68. pants; Nidos (2012), 2011. gada pārskats (Jaarverslag 2011), Utrecht, Nidos; Sociālo inovāciju zināšanu centrs (Kenniscentrum sociale innovatie) (2013), Mazgadīgie patvēruma meklētāji un to aizbildņi (Minderjarige asielzoekers en hun voogd), pieejams tīmekļa vietnē www.innovatievemaatschappelijkedienstverlening.nl/Content.aspx?PGID=4a912568-1d54-4bba-a9a4-70892bf40340.

Ņemot vērā to nozīmību, pārraudzības un kontroles mehānismiem ir jābūt rūpīgi iestrādātiem valsts tiesību aktos. Novērtēšana un pārraudzība nedrīkst tikt ierobežota līdz finanšu jautājumiem un lietu pārvaldībai; tai ir jābūt plašai un jēgpilnai, ietverot pakalpojumu kvalitātes un bērnam piedāvātās aizsardzības līmeņa aspektus. Pārraudzību nedrīkst ierobežot līdz iekšējiem mehānismiem, piemēram, pienākumiem ziņot, tajā ir jāiekļauj regulāri neatkarīgi novērtējumi, ko veic pieaicinātas personas.

Bērnu līdzdalība

Pārraudzības mehānisms var būt efektīvs tikai tad, ja tiek respektētas bērna tiesības tikt uzklautam. Bērna tiesības tikt uzklautam ir pilnībā jārespektē, un bērna viedokļi un uzskati ir vienmēr jāņem vērā atbilstoši viņa vecumam, briedumam un attīstības spējai, kā to pieprasa **KBT 12. pants**.

Tādēļ bērni ir jāinformē par to, ko ietver aizbildnība un tiesiskā pārstāvība, kā arī par viņu tiesībām tikt uzklautiem un tiesībām, ka viņu viedoklim tiks pievērsta pienācīga uzmanība. Informācijai ir jābūt pienācīgai, un tā ir jānodrošina bērnam draudzīgā veidā.

Bērni ir jārosina piedalīties aizbildņu sistēmu pārraudzībā un jāveicina viņu ieguldījums šajā darbā.

Individuālo sūdzību mehānisms

Bērniem ir jābūt pieejamam individuālu sūdzību mehānismam. Bērni ir draudzīgā veidā un viņiem saprotamā valodā jāinformē par personām un organizācijām, ieskaitot palīdzības tālruna dienestus, kam viņi var iesniegt sūdzības par saviem aizbildņiem, tā, lai šis fakts paliktu konfidenciāls un netiktu apdraudēta viņu drošība. Ir nepieciešamas uzticamas procedūras, lai garantētu, ka bērni, kas izmanto sūdzību mehānismus un ziņošanas procedūras, netiek pakļauti atriebībai.

Lielākajā daļā dalībvalstu nav īpašu mehānismu sūdzību par aizbildņiem iesniegšanai. Tur, kur tie pastāv, individuālu sūdzību mehānismi ir nepietiekami attīstīti un nereti bērniem nepieejami.

FRA (2014), *"Cilvēku tirdzniecībā cietuši bērni. Pārskats par aizbildnības sistēmām Eiropas Savienībā"* (Child victims of trafficking: overview of guardianship systems in the European Union) (tiek gatavots)

Ņemot vērā, ka arvien lielāks skaits bērnu pazūd no aprūpes namiem, ar pārskatīšanas un kontroles mehānismiem ir jākontrolē tas, cik bieži pazūd aizbildnībā esošie bērni, ieskaitot nepavadītus bērnus un bērnus, kas ir identificēti kā cilvēku tirdzniecībā cietušie vai uzskatīti par tādiem. Aizbildņu iecelšanas procedūru un pakalpojumu visaptverošs novērtējums un kvalitātes izvērtējums daudz iedarbīgāk risinās pazudušo bērnu problēmu, jo efektīva aizbildnības sistēma var palīdzēt atrisināt pazudušo bērnu un bērnu, kas var pazust, problēmu.

Regulāra aizbildnības pārskatīšana

Lēmumi par aizbildņu iecelšanu ir balstīti uz katra bērna individuālo vajadzību novērtējumu (skatīt arī 4.1. iedaļu). Par aizbildnību atbildīgajai iestādei ir regulāros intervālos, vismaz reizi gadā, jāpārskata katrs aizbildnības pasākums. Aizbildnības pasākumu pārskatīšana ir jādokumentē. Bērna viedoklis ir jāņem vērā katrā šādā novērtējumā.

4. Aizbildņa iecelšana bērnam

Šajā nodaļā ir sniegtas norādes aizbildņu iecelšanas procedūrai katram bērnam. Tajā ir uzsvērtā savlaicīga iecelšanas nozīme. Papildus tam šajā nodaļā ir aplūkots aizbildnības ilgums, kā arī tas, kāds atbalsts būtu nodrošināms, kad bērni sasniedz 18 gadu vecumu.

“Neviens bērns nekad nedrīkst būt bez atbalsta un aizsardzības, ko sniedz likumīgais aizbildnis vai cits atzīts atbildīgais pieaugušais, vai kompetenta valsts iestāde.”

Avots: ANO Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija 64/142, Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi, 2010. gada 24. februāris, A/RES/64/142, 19. punkts

4.1. Kad ir jāieceļ aizbildnis?

Daudzsološa prakse

Tūlītēja aizbildņa iecelšanas nodrošināšana

Saskaņā ar Nīderlandes *NIDOS* programmu pirmajam *NIDOS* kontaktam ar nepavadītu bērnu ir jānotiek dienā, kad bērns ierodas uzņemšanas centrā. No šī brīža *NIDOS* pilda aizbildņa lomu un lūdz tiesu to iecelt par aizbildni līdz brīdim, kad tiesa bērnam iecels īpašu aizbildni. Lai veicinātu aizbildņa tūlītēju iecelšanu, *NIDOS* parakstīja saprašanās memorandu ar migrācijas dienestiem, lai nodrošinātu, ka *NIDOS* varētu tikt informēts, tiklīdz dienesti būs identificējuši nepavadītu bērnu.

Īpaša *NIDOS* aizbildņu komanda darbojas *Ter Apel* uzņemšanas centrā, kā arī Amsterdamas Sipholas lidostā. Pēc tam, kad bērnu ir pieņēmusi ārvalstnieku policija, viņu iztaujā *NIDOS* aizbildņi, kas cenšas noteikt, vai bērns varētu būt cilvēku tirdzniecības upuris. Ja tas ir noticis, bērns tiek pārvests uz aizsargātu uzņēmējstādi cilvēku tirdzniecībā cietušajiem bērniem.

Avoti: Nīderlande, Jaunatnes aprūpes likuma īstenošanas noteikumi (Uitvoeringsbesluit Wet op de Jeugdzorg), 44. pants; Kromhout, M. H. C. and Liefwaard, A. (2010), *No kontroles līdz vadīšanai: pilotprojekta "Protected Reception UMAS at Risk" izvērtējums* (Tussen beheersing en begeleiding. Een evaluatie van de pilot 'beschermde opvang risico-AMV's'), Hāga, Zinātniskās pētniecības un dokumentēšanas centrs (Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, WODC).

Aizbildņa tūlītēja iecelšana ir absolūti svarīga bērna tiesību aizstāvībai un vispārējās labklājības nodrošināšanai, kā arī lai aizsargātu nepavadītu bērnu un novērstu tirdzniecību ar bērniem un citus bērnu ļaunprātīgas izmantošanas un ekspluatācijas veidus.

Aizbildnis ir jāieceļ ar brīdi, kad amatpersonas ir identificējušas bērnu kā iespējamu cilvēku tirdzniecības upuri, ja nepieciešams, lai aizstāvētu bērna intereses un nodrošinātu labklājību (**Cilvēku tirdzniecības apkarošanas direktīvas** (2011/36/ES) **14. panta 2. punkts**). Tādējādi valsts tiesību aktos ir jānosaka, ka aizbildnis ir ieceljams pēc iespējas ātrāk. Praksē ir iespējams, ka nepavadītiem bērniem jau ir aizbildņi viņu nepavadīta bērna statusa dēļ, vēl pirms viņi ir tikuši identificēti kā cilvēku tirdzniecības upuri.

Tūlītējai aizbildņu iecelšanai iespējamiem cilvēku tirdzniecības upuriem un nepavadītiem bērniem, kas ir pakļauti ekspluatācijas vai ļaunprātīgas izmantošanas riskam, ir jānotiek saskaņā ar **Hāgas 1996. gada Konvenciju** par jurisdikciju, piemērojamajiem tiesību aktiem, atzišanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem, kam ir pievienojušās lielākā daļa ES dalībvalstu. Konvencijas 5. pants nosaka vispārējo principu, saskaņā ar kuru aizbildņa iecelšana ir tās valsts iestāžu jurisdikcijā, kurā atrodas bērna pastāvīgā dzīvesvieta. Bēgļu bērnu un bērnu, kuru pastāvīgā dzīvesvieta nav nosakāma, gadījumā jurisdikcija pieder valstij, kurā attiecīgajā brīdī atrodas bērns (**6. un 13. pants Briseles II regulā**, ar ko tiek grozīta **Regula (EK) Nr. 2201/2003**). Arī ja valstij nav jurisdikcijas, tā tomēr var veikt steidzamus pagaidu pasākumus (**Hāgas 1996. gada Konvencijas 11. un 12. pants**). **20. pants Briseles II regulā** (ar ko tiek grozīta **Regula (EK) Nr. 2201/2003**) arī paredz iespēju ārkārtas gadījumos veikt pagaidu pasākumus, tostarp aizsardzības, pasākumus, attiecībā uz personām vai īpašumu, kas atrodas tajā valstī. ES dalībvalstis var izmantot šīs normas pat tad, ja nav noteikta bērna pastāvīgā dzīvesvieta, lai ieceltu aizbildni gadījumos, kad amatpersonas veic pasākumus, kas var apdraudēt nepavadīta bērna aizsardzību.

Praktiskajā rokasgrāmatā par Hāgas 1996. gada Konvencijas izmantošanu ieteikts, ka amatpersonām, lai noteiktu, vai konkrētā situācija ir "steidzama", būtu noderīgi izlemt, vai pastāv iespēja, ka bērnam tiks nodarīts nelabojams kaitējums vai arī tiks kaitēts viņa aizsardzībai vai interesēm, ja netiks veikti pasākumi viņa aizsardzībai.

Avots: Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences pastāvīgais birojs (2011. gada maijs), Pārskatītais praktiskās rokasgrāmatas projekts par 1996. gada 19. oktobra Konvencijas par jurisdikciju, piemērojamajiem tiesību aktiem, atzišanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem darbību, 6.2. nodaļa

Kompetentajām iestādēm ir jānosaka termiņš aizbildņa iecelšanai, sākot ar brīdi, kad tiek identificēts nepavadīts bērns.

4.2. Kāda ir vislabākā procedūra, lai ieceltu bērnam aizbildni?

Aizbildņa iecelšanas procedūras pamatposmiem ir jābūt vienādiem visiem bērniem, arī tad, ja pastāv atšķirīgas aizbildības sistēmas ES pilsoņiem un trešo valstu valstspiederīgajiem. Ja aizbildņi tiek iecelti reģionālā vai vietējā līmenī, attiecīgajām garantijām ir jābūt spēcīgai neatkarīgi no atrašanās vietas. Tas nozīmē, ka aizbildņa iecelšanai nepieciešamajam laikam nevajadzētu būtiski atšķirties starp reģioniem un apdzīvotajām vietām.

Ņemot vērā, cik bieži pazūd aprūpē nodotie bērni, ir jāveic pasākumi, lai novērstu pazūšanu, pirms iecelts aizbildnis un/vai pirms notikusi pirmā tikšanās ar bērnu.

Runājot par aizbildņu iecelšanas procedūru, ir izšķiramas divas atšķirīgas situācijas.

- Bērns ir bez pavadības vai nošķirts no vecākiem. Šādos gadījumos aizbildņa iecelšanu var uzsākt nekavējoties.
- Pastāv interešu konflikts starp personām, uz kurām gulstas vecāku atbildība, un cietušo bērnu; tā rezultātā šīm personām tiek liegts nodrošināt bērna intereses un/vai pārstāvēt bērnu. Šajā gadījumā ir jāieceļ pagaidu aizbildnis vai likumīgais pārstāvis, ja to par nepieciešamu ir atzinusi iestāde, kas saskaņā ar valsts tiesību aktiem atbild par vecāku novērtēšanu un risku izvērtēšanu, lai izlemtu, vai šķirt bērnu no vecākiem, ja šāda šķiršana ir bērna interesēs.

Principā bērnam, kas atrodas kopā ar saviem vecākiem vai arī galveno aprūpētāju, aizbildnis nav nepieciešams. Vecāki parūpēsies par bērna labklājību. Tomēr ir situācijas, kad vecāki ir bijuši iesaistīti sava bērna tirdzniecībā, viņiem ir izveidojies interešu konflikts ar bērnu vai arī viņiem var tik liegts nodrošināt bērna intereses citu iemeslu dēļ (*Cilvēku tirdzniecības apkarošanas direktīvas, 14. panta 2. punkts*). Ja, balstoties uz riska sākotnējo izvērtējumu un konkrētās lietas individuālajiem apstākļiem, amatpersonām ir iemesls uzskatīt, ka vecāki vai citi galvenie aprūpētāji varētu būt iesaistīti attiecīgā bērna tirdzniecībā, amatpersonām ir rūpīgi jāizvērtē, vai šie cilvēki ir piemēroti bērna interešu pārstāvēšanai.

Šķirtība no vecākiem var ļoti būtiski ierobežot bērna tiesības, un tai var būt ilgstošas psiholoģiskas un sociālas sekas. Saskaņā ar **KBT 9. pantu** bērnus nedrīkst šķirt no vecākiem pret viņu gribu, izņemot, ja šāda šķiršana ir bērna interesēs, kā tas ir tad, ja vecāki nežēlīgi izturas pret bērnu vai nerūpējas par viņu. Tajā pašā virzienā norāda arī **ECTK 8. pants** saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras interpretāciju. Šādu šķiršanu var īstenot kompetentas tiesu iestādes saskaņā ar piemērojamajiem tiesību aktiem un procedūrām, un tā ir pakļaujama pārskatīšanai tiesā. Procedūras un

attiecīgās valsts tiesību aktu noteiktās pienācīgās garantijas ir jāizmanto neatkarīgi no tā, kādas valsts piederīgais ir bērns.

Ja bērni ir cietuši cilvēku tirdzniecībā, pieaugušie, kas pavada bērnu un, iespējams, rada iespaidu, ka ir bērna vecāki vai aprūpētāji, patiesībā var izrādīties daļa no cilvēku tirgoņu tīkla, kas ekspluatē bērnu. Ja ir radušās šaubas par to pieaugušo identitāti, kas pavada bērnu, un adekvātu dokumentu nav, atbildīgajām iestādēm ir rūpīgi un visos sikumos jāizpēta šo cilvēku attiecības ar bērnu. Amatpersonām ir jāizstrādā standartizētas procedūras vecāku statusa un ģimenes attiecību pārbaudīšanai. Šādi novērtējumi ir jāveic kvalificētiem profesionāļiem.

Pēc ziņojuma un bērna nosūtīšanas un kad ir identificēts bērns, kam ir nepieciešama aizsardzība, ir jāizmanto šādi pamatprincipi, lai noteiktu nepieciešamību iecelt aizbildni. Individuāls bērna ģimenes situācijas novērtējums ir jāveic ātri, ņemot vērā šos apsvērumus (skatīt arī [5. nodaļu](#)).

- Vecāku spēja pārstāvēt bērna intereses ir jānovērtē, ja kompetentajai iestādei ir pamats uzskatīt, ka vecāki bijuši iesaistīti bērna ekspluatācijā vai pārdošanā un ja bērna labklājība ir apdraudēta.
- Novērtējums atbildīgās iestādes vārdā jāveic piemērotiem, kvalificētiem speciālistiem.
- Novērtējums jāveic daudznozaru ekspertu komandai, nevis vienam ekspertam.
- Bērnam ir jābūt informētam par procedūru, un ar viņu ir jākonsultējas visā tās laikā atbilstoši viņa vecumam, briedumam un attīstības spējām.
- Visi procedūras posmi ir jādokumentē.
- Procedūrām ir jāatbilst piemērojamajiem likumiem, un, ja tas ir nepieciešams, vecāki ir jāinformē par procedūru un par viņu tiesību uz likumīgo pārstāvi.

Iecelšanas laiks

Kad nepieciešamība iecelt aizbildni ir apstiprināta, bērna aizbildnis ir jāieceļ pēc iespējas ātrāk, nepārsniedzot laika ierobežojumu, kas ir jānosaka tiesību aktos (3. tabula). Lēmums par iecelšanu ir jāpakļauj pārskatīšanai tiesā.

Ieceļot aizbildni, bērniem ir jānodod iespēja tikt uzklausi un viņu viedokļiem ir jāpievērš pienācīga uzmanība.

3. tabula. Starptautiskie un Eiropas tiesību akti par laiku, kādā ir jāieceļ aizbildnis

Informācija Instruments	Termiņi	Ieceļšanai jānotiek iespējami drīz pēc bērna identificēšanas
Apvienoto Nāciju Organizācijas un Eiropas Padomes instrumenti		
ANO Bērnu tiesību komiteja, Vispārējs komentārs Nr. 6 CRC/GC/2005/6	aizbildnis/likumīgais pārstāvis	33. punkts "ātri", "nekavējoši" (21. punkts, 24. punkts)
ANO Pamatnostādnes par alternatīvo aprūpi A/HRC/11/L.13	likumīgais aizbildnis/atzīts atbildīgais pieaugušais	18. punkts
2005. gada Eiropas Padomes Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību	likumīgais aizbildnis	10. panta 4. punkts
Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīva (2011/36/ES)	aizbildnis un/vai pārstāvis	14. pants
Eiropas Savienības instrumenti		
Uzņemšanas standartu direktīva (2013/33/ES)	pārstāvis	24. panta 1. punkts
Patvēruma procedūru direktīva (2013/32/ES)	pārstāvis	25. panta 1. punkta a) apakšpunkts
Kvalificēšanas direktīva (2011/95/ES)	likumīgais aizbildnis/pārstāvis	31. panta 1. punkts (tiklīdz iespējams pēc starptautiskās aizsardzības piešķiršanas)
Dublinas regula (ES) Nr. 604/2013	pārstāvis	6. panta 2. punkts
Cietušo direktīva (2012/29/ES)	aizbildnis īpašais/likumīgais pārstāvis	–
Bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanas direktīva (2011/93/ES)	īpašais/likumīgais pārstāvis	–

Daudzsološa prakse

Bērnu aizsardzības uzticības dienestu izveidošana

Čehijas Republikas Bērnu sociālās un juridiskās aizsardzības iestāde, kas šai valstī atbild par aizbildnību, ir izveidojusi uzticības dienestu, tā, lai tas būtu sasniedzams ārpus darba laika.

Cilvēku tirdzniecībā cietušo bērnu gadījumos policijas amatpersonas bērnu drīkst iztaujāt tikai aizbildņa vai arī iestādes darbinieka klātbūtnē. Iestādes darbinieks šādos gadījumos automātiski pilda aizbildņa funkcijas, līdz tiesa šo amatu piešķir oficiāli.

Avots: Čehijas Republikas Iekšlietu ministrija (Ministerstvo vnitra České republiky) (2011), "Bērnu tirdzniecība: Ieteikumi valsts iestāžu metodēm" (Obchodování s dětmi – doporučení pro postup orgánů veřejné správy), Prága, Odbor bezpečnostní politiky, pieejams tīmekļa vietnē www.mvcr.cz/clanek/boj-proti-obchodovani-s-detmi.aspx.

Ja praktisku apsvērumu dēļ nav iespējams bērnam ātri iecelt pastāvīgu aizbildni, ir jāparūpējas par to, lai tiktu iecelta persona, kas uz laiku veic aizbildņa pienākumus.

Tā ir jārikojas, piemēram, gadījumā, ja bez dokumentiem esoša bērna vecums un līdz ar to arī vajadzība pēc aizbildņa ir apstrīdēti un amatpersonas veic vecuma novērtējumu. Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvā (2011/36/ES) precīzi noteikts, ka gadījumos, ja pastāv neskaidrības par cilvēku tirdzniecībai pakļautas personas vecumu un ir iemesls domāt, ka šī persona ir jaunāka par 18 gadiem, minētā persona ir uzskatāma par bērnu, un tai ir jāsaņem tūlītēja palīdzība, atbalsts un aizsardzība (22. apsvērumš). Šādos gadījumos ir jāieceļ aizbildnis vai pagaidu aizbildnis (skatīt arī 10.1. iedaļu par vecuma novērtēšanu).

Principā nevienu lēmumu, kas ietekmēs bērnu, nedrīkst pieņemt pirms aizbildņa iecelšanas, izņemot lēmumus par tūlītējiem pasākumiem, kas ir nepieciešami bērna drošībai, kā arī viņa pamatvajadzību nodrošināšanai. Aizsardzības pasākumi ir īpaši svarīgi, lai novērstu bērna pazušanu, kamēr tiek gaidīta aizbildņa iecelšana, kā arī laikā no aizbildņa iecelšanas līdz pirmajam aizbildņa kontaktam ar bērnu.

Amatpersonām ir jādod aizbildņiem pietiekami daudz laika tikties ar bērnu un sagatavot viņu, pirms tiek uzsāktas procedūras un pieņemts lēmums. Termiņi ir jānosaka oficiālajās pamatnostādnēs.

Atbildība par šādu pagaidu pasākumu ieviešanu ir iestādei, kas ir identificējusi bērnu vai arī personai, kam tas ir jādarā saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem.

Ir jādokumentē tas, ka iestāde, kas bērnu identificējusi kā cietušo, piemēram, tiesībaizsardzības institūcija, atbildību par bērnu nodod aizbildnības dienestam.

Sniedziet bērnam informāciju

Par aizbildnību atbildīgajai iestādei ir bērnam saprotamā valodā un veidā, ņemot vērā bērna vecumu, briedumu un attīstības spējas, jānodrošina bērnam svarīgā informācija par aizbildni.

Informējot bērnu, ir jāņem vērā arī ar dzimumu un kultūru saistītie apsvērumi. Ir jārisina bērniem ar invaliditāti, ieskaitot bērnus ar intelektuālās attīstības un garīgajām problēmām, specifiskas situācijas un vajadzības.

Piedāvātajā informācijā ir jāiekļauj informācija par to, kas notiks ar bērnu pēc aizbildņa iecelšanas, par aizbildņa lomu un funkcijām, kā arī par bērna tiesībām un pienākumiem.

Lai to atvieglotu, par aizbildnību atbildīgajām iestādēm ir jāizstrādā bērniem draudzīgi materiāli, ko varēs izmantot arī citas iestādes un struktūras.

Par aizbildnību atbildīgā iestāde pēc aizbildņa iecelšanas ir atbildīga par to, lai bērns saņemtu visu būtisko informāciju par aizbildnības plānu, īpaši par to, lai bērns zinātu kad, kur, kādā veidā un kam viņš var iesniegt sūdzības par aizbildni, ļaunprātīgu izmantošanu, nepiedienīgu rīcību vai jebkuru viņa tiesību pārkāpumu. Šāda informācija ir jānodrošina mutiskā un/vai rakstiskā formā, bērnam draudzīgā veidā un valodā, kādu bērns saprot (skatīt arī [3.2. iedaļu](#)).

4.3. Kad beidzas aizbildnība?

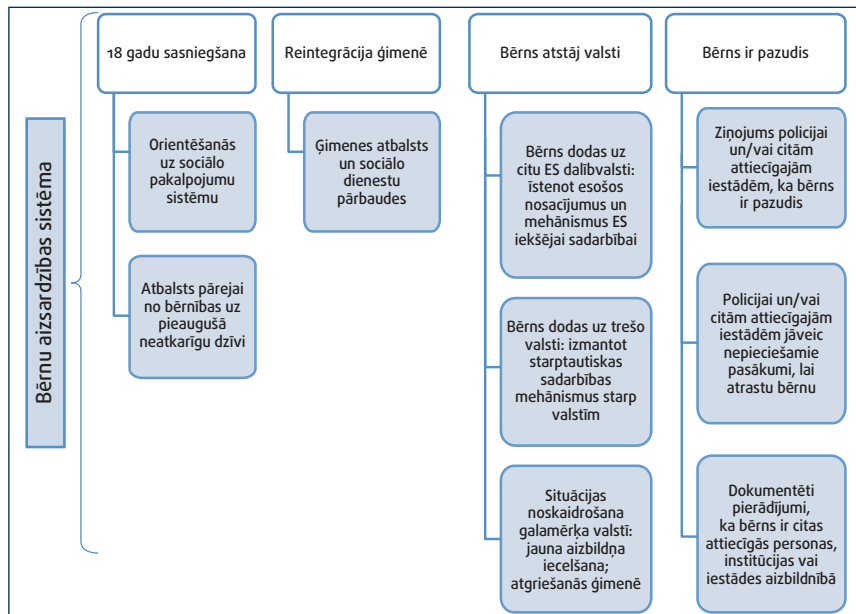
Aizbildnībai ir jāturpinās, līdz tiek identificēts un ieviests ilgtermiņa risinājums, kas atbilst bērna interesēm, vai arī līdz bērns sasniedz pilngadību (skatīt 7. attēlu). Ilgtermiņa risinājuma identificēšanas gaitā principā ir jāizpēta bērna atkalapvienošanas ar viņa vecākiem un reintegrācijas ģimenē iespēja, ja tā ir šī bērna interesēs.

Ja bērns vēlas pārcelties uz citu ES dalībvalsti, bet nepievienosies savai ģimenei, aizbildnības funkcijām principā ir jāturpinās tajā dalībvalstī, uz kuru bērns ir pārcēlies.

To var veicināt, izveidojot sadarbības mehānismus starp aizbildnības dienestiem dažādās ES dalībvalstīs. Šis elements ir jāatspoguļo valsts un starpvalstu mehānismos cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem, kas ir paredzēti *ES stratēģijā cilvēku tirdzniecības izskaušanai*. Aizbildņim ir jākoordinē visi pasākumi, kas būs saistīti ar

ģimenes atkalpvienošanu, ieskaitot ģimenes novērtēšanu, arī gadījumos, kad bērna ģimene mīt citā valstī.

7. attēls. Kad beidzas aizbildnība?

Avots: FRA (2014)

Ja bērns pazūd, aizbildņim ir nekavējoties jāziņo par to atbildīgajām iestādēm un jāsaglabā kontakts ar pazudušo bērnu dienestiem, ieskaitot, ja tas ir spēkā, 116000 uzticības tālruni attiecībā uz pazudušajiem bērniem (skatīt arī 6.1 iedaļu). Ja aizbildņa pārzinā esošais bērns pazūd, aizbildnis turpina būt atbildīgs par bērnu līdz brīdim, kad tiek iegūti dokumentēti pierādījumi, ka bērns atrodas cita atbildīga indivīda, institūcijas vai iestādes pārzinā. Aizbildnības attiecības vienmēr drīkst izbeigt tikai ar tiesas lēmumu.

Aizbildņiem ir jānodrošina tiesības saņemt kompensāciju par laiku, ko viņi pavada, ziņojot par pazudušo bērnu policijai un/vai citām attiecīgajām iestādēm, ko nosaka attiecīgās valsts tiesību akti, kā arī par laiku, kas tiek pavadīts, pārbaudot, vai amatpersonas dara visu iespējamo, lai atrastu bērnu. Šīm tiesībām uz kompensāciju ir jābūt spēkā līdz brīdim, kad tiek atrasts bērns vai arī tiek oficiāli pārtraukta aizbildnība.

Pārskatīšanas procedūras, standarti un garantijas bērna interešu nodrošināšanai nedrīkst atšķirties no tām, ko bērnu aizsardzības sistēmas izmanto visiem alternatīvajā aprūpē esošajiem bērniem.

Likumos noteiktā aprūpe, juridiskās tiesības, juridiskās iespējas un perspektīvas īpaši var mainīties migrācijas likumiem pakļautajiem nepavadītajiem bērniem pēc tam, kad viņi būs sasnieguši 18 gadu vecumu. Ir ļoti svarīgi, lai bērni tiktu kārtīgi sagatavoti pārejai no bērnības uz pieaugušā dzīvi un saņemtu visu viņiem nepieciešamo atbalstu (skatīt arī 13. attēlu).

Nepieciešamība nodrošināt daudz pārredzamāku un uz informācijas vairāk balstītu pāreju uz pieaugušā dzīvi ir norādīta pētījumā par Eiropas valstīs īstenotajām pieejām, risinot problēmas, ar kurām saskaras nepavadītie bērni, nošķirtie patvērumu meklējošie bērni un bēgļu bērni, kad viņi sasniedz 18 gadu vecumu.

Avots: UNHCR un Eiropas Padome (2014), "Nepavadītie bērni un patvērumu meklējoši nošķirti un bēgļu bērni, kam paliek 18: Ko svinēt?" (Unaccompanied and separated asylum-seeking and refugee children turning eighteen: What to celebrate?), pieejams tīmekļa vietnē www.refworld.org/DOCID/53281A864.HTML.

Lai gan aizbildnība var beigties, kad bērns sasniedz pilngadību, ES dalībvalstīm, ņemot vērā šo jauno cilvēku neaizsargātību, vajadzētu lemt par atbalsta un palīdzības pieejamību pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas, lai atvieglotu bērna pāreju uz pieaugušā dzīvi.

Ja aizbildnības pakalpojumi un aprūpes plāni ir pieejami attiecīgās dalībvalsts valstspiederīgajiem, kas ir pārsnieguši 18 gadu vecumu, tiem ir jābūt pieejamiem arī bērniem no citām valstīm un jo īpaši tiem, kas ir cietuši cilvēku tirdzniecībā. Cilvēku tirdzniecībā cietušajiem bērniem uzticība ir galvenais elements rehabilitācijas procesā un ilgtermiņa risinājuma rašanā. Dažos gadījumos var būt nepieciešama aizbildņa ilgāka iesaiste.

Sasniedzot 18 gadu vecumu, kamēr viņi uzturas ES dalībvalstī, cilvēku tirdzniecībā cietušajiem arī turpmāk būtu jābūt pieejamiem cietušo atbalsta pakalpojumiem, kā to nosaka [Cietušo direktīva](#) (2012/29/ES). Tas nozīmē, ka indivīdam ir nepieciešama pieeja rehabilitācijas pakalpojumiem, psiholoģiskai un medicīniskai palīdzībai, ja nepieciešams, kā arī tiesiskajai pārstāvībai un juridiskai palīdzībai juridiskos procesos visā to garumā. Šādi pakalpojumi ir jānodrošina ar tādiem

Eiropas Padomes Parlamentārā asambleja, ņemot vērā jauno nepavadīto migrantu, kas sasniedz pieaugušo vecumu, specifisko situāciju un paturot prātā bērna intereses, iesaka dalībvalstīm ieviest pārejas kategoriju vecumam no 18 līdz 25 gadiem. Šajā periodā jaunajiem migrantiem būtu jāturpina saņemt atbalsts neatkarīgai dzīvei, ieskaitot garantētu sociālās palīdzības un mājokļa, kā arī izglītības, veselības aprūpes pakalpojumu un informācijas par būtiskām administratīvām procedūrām pieejamību.

Avots: Eiropas Parlaments, Parlamentārā asambleja, Migrācijas, bēgļu un pārvietoto personu komiteja (Ziņojums / Dok. 13505 / 2014. gada 23. aprīlis), "Migrējoši bērni: Kādas ir to tiesības 18 gadu vecumā?" (Migrant children: What rights at 18?), pieejams tīmekļa vietnē <http://website-pace.net/documents/19863/168397/20140313-MigrantRights18-EN.pdf/ea190a6e-1794-4d30-b153-8c18dc95669f> <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=20589&lang=en>.

pašiem nosacījumiem un tādā pašā līmenī kā tiem noziegumos cietušajiem, kas ir attiecīgās dalībvalsts pilsoņi.

Ja bērni ir šķirti no vecākiem, jo ticis konstatēts, ka vecāki pret viņiem izturas ļaunprātīgi vai nevērīgi, ir regulāri jānovērtē šo vecāku spējas un vēlēšanās pārstāvēt bērna intereses. Ja rodas jauni pierādījumi, kas ļauj secināt, ka atgriešanās ģimenē būs bērna interesēs, aizbildnim kopā ar bērnu tiesību aizsardzības iestādēm ir jāatbalsta un jāpārtrauc šī atgriešanās. Pārskatīšanas procedūras, standarti un garantijas bērna interešu nodrošināšanai nedrīkst atšķirties no tiem, ko bērnu aizsardzības sistēmas izmanto visiem alternatīvajā aprūpē esošajiem bērniem.

4.4. Kad aizbildnis ir jānomaina?

Lai nodrošinātu nepārtrauktību un attīstītu uzticību, kas ir izveidojusies starp bērnu un aizbildni, iecelto aizbildni parasti nevajadzētu nomainīt ar citu, izņemot, ja lietas apstākļi to padara par neizbēgamu.

Uzņemšanas standartu direktīvas (2013/33/ES) 24. panta 1. punktā noteikts, ka, "lai nodrošinātu [...] bērna labklājību un sociālo attīstību, personu, kura veic pārstāvja pienājumus, nomaina tikai vajadzības gadījumā". Tajā ir papildus noteikts, ka "atbilstošas iestādes pastāvīgi veic situācijas novērtējumu, tostarp nepilngadīgā bez pavadības pārstāvībai nepieciešamo līdzekļu pieejamību".

Pagaidu aizbildņi, kas tiek iecelti bērna pagaidu aizsardzības pasākumu ietvaros, ir, ja iespējams, jāieceļ par bērna pastāvīgajiem aizbildņiem.

Lai bērnam nodrošinātu viņa dzīvei un attīstībai nepieciešamo stabilitāti, bērnu nevajadzētu bez vajadzības vai regulāri pārvietot uz citām valsts daļām, izņemot, ja pārvietošana ir nepieciešama bērna drošībai vai tā ir viņa interesēs.

Ja bērns ir sūdzējies par aizbildņa neatbilstošu rīcību, ir jālemj par aizbildņa nomaiņas iespēju. Tiesību aktos ir jānosaka iespēja veikt nomaiņu, un tas ir jādara nekavējoties, ja aizbildnis tiek turēts aizdomās par smagiem bērnu tiesību pārkāpumiem, piemēram, ļaunprātīgu izmantošanu vai neatbilstošu uzvedību.

Papildus tam par aizbildnību atbildīgajai iestādei ir regulāri, vismaz reizi gadā, jāpārskata katra lieta. Katrā šādā pārskatīšanā ir jāņem vērā bērna viedokļi. Par aizbildnību atbildīgajai iestādei ir jānodrošina pamatnostādnes un kritēriji šādiem regulāri veicamiem novērtējumiem. Aizbildnības pasākumu pārskatīšana ir jādokumentē. Ja nepieciešams, ir jānovērtē arī ģimenes stāvoklis, lai lemtu par iespēju atkalapvienot bērnu ar viņa vecākiem (skatīt 4.2. iedaļu).

II daļa. Aizbildņa uzdevumi

Kā izklāstīts ievada 1. nodaļā, aizbildnis ir atbildīgs par bērna interešu aizstāvību, bērna vispārējās labklājības nodrošināšanu un bērna tiesisko pārstāvību, lai papildinātu viņa ierobežoto tiesībspēju un rīcībspēju. Nākamajās piecās nodaļās šie pamatuzdevumi ir izklāstīti sīkāk. Tajos iekļauti arī uzdevumi, kuros ietilpst darbs ar citiem resoriem, piemēram, amatpersonu saukšana pie atbildības par lēmumiem, kas ietekmē bērnu, kā arī iejaukšanās, ja bērna labklājība tiek apdraudēta (8. attēls).

Lielākā daļa ES dalībvalstu tiesību aktos nav precīzi definējušas aizbildņa uzdevumus.

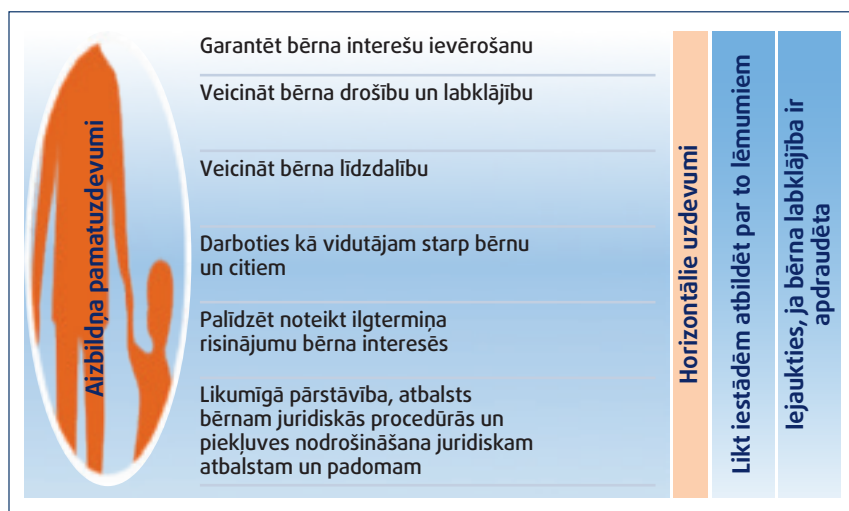
FRA (2014), *“Cilvēku tirdzniecībā cietuši bērni. Pārskats par aizbildnības sistēmām Eiropas Savienībā”* (Child victims of trafficking: overview of guardianship systems in the European Union) (tiek gatavots)

Aizbildņa tiesībām un pienākumiem ir jābūt definētiem attiecīgās valsts tiesību aktos vai politikas dokumentos un, ja nepieciešams, sīkāk precizētiem oficiālajās pamatnostādņēs. 4. tabulā ir norādīti starptautiskie un Eiropas dokumenti, kuros ir aprakstīti aizbildņu un likumīgo pārstāvju uzdevumi.

4. tabula. Aizbildņu uzdevumi, kā tie ir atspoguļoti Eiropas un starptautiskajos juridiskajos dokumentos.

Apvienoto Nāciju Organizācijas un Eiropas Padomes Instrumenti un Eiropas Savienības direktīvas	Termini	Ieceltās personas funkcijas un uzdevumi						
		Bērna interešu nodrošināšana	Nodrošināt bērna labklājību un pienācīgu aprūpi	Nodrošināt pārstāvību	Pavadīt bērnu procesos (piedalīties intervijās, informēt un sagatavot bērnu)	Palīdzēt noteikt un īstenot ilgtermiņa risinājumu	Rīkoties kā vidutājam – koordinatora loma	Gimenes saites un ģimenes atrašana
ANO Bērnu tiesību komiteja, Vispārējs komentārs Nr. 6 CRC/GC/2005/6	aizbildnis/likumīgais pārstāvis	33. punkts	33. punkts	33. punkts	33. punkts 72. punkts	90. punkts	33. punkts	-
ANO Pamatnostādnes par alternatīvo aprūpi A/HRC/11/L.13	likumīgais aizbildnis atzīts atbildīgais pieaugušais	101. punkts 103. punkts	104. punkta a) apakšpunkts	104. punkta b) apakšpunkts	-	104. punkta c) apakšpunkts	104. punkta d) apakšpunkts	104. punkta e) apakšpunkts 104. punkta g) apakšpunkts
Eiropas Padomes 2005. gada Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību	likumīgais aizbildnis	10. pants 4. punkta a) apakšpunkts	-	-	-	-	-	10. panta 4. punkta c) apakšpunkts
Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīva (2011/36/ES)	aizbildnis/pārstāvis	13. pants Preambulas 23. apsvērumš	-	14. panta 2. punkts	-	-	-	-
Uzņemšanas standartu direktīva (2013/33/ES)	pārstāvis	2. panta j) apakšpunkts 24. panta 1. punkts	23. pants 24. panta 1. punkts	2. panta j) apakšpunkts	24. Panta 1. punkts (būt klāt intervijās)	-	-	-
Patvēruma procedūru direktīva (2013/32/ES)	pārstāvis	2. panta n) punkts 25. panta 1. punkta a) apakšpunkts	-	2. panta n) apakšpunkts 7. panta 3. punkts	25. panta 1. punkta b) apakšpunkts	-	-	-
Kvalificēšanas direktīva (2011/95/ES)	likumīgais aizbildnis pārstāvis	31. panta 4. punkts Preambulas 18. apsvērumš	31. panta 1. punkts	31. panta 1. punkts	-	-	-	-
Dublinas regula (ES) Nr. 604/2013	pārstāvis	6. panta 2. punkts	-	6. panta 2. punkts	-	-	-	-
Cietušo direktīva (2012/29/ES)	aizbildnis īpašais/likumīgais pārstāvis	-	-	24. panta b) apakšpunkts	20. panta c) apakšpunkts	-	-	-
Bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanas direktīva (2011/93/ES)	īpašais/likumīgais pārstāvis	-	-	20. panta 1. punkts	20. panta 3. punkta f) apakšpunkts	-	-	-

8. attēls. Aizbildņa pamatuzdevumi

Avots: FRA (2014)

KBT četriem pamatprincipiem (skatīt 3. attēlu) ir jākalpo par aizbildņa orientieri visos viņa darba aspektos visā iecelšanas spēkā esamības laikā. Ja bērnam nav vecāku vai arī ja viņi nevar pildīt vecāku pienākumus, aizbildnim tiek uzticēts pienākums nodrošināt un veicināt bērna labklājību. Ik reizi, kad tiek pieņemts lēmums, kas ietekmēs bērnu, aizbildņa uzdevums ir veicināt izvēli, kas **vislabāk atbildīs bērna interesēm**. Aizbildnim ir jānodrošina, lai bērna viedoklis tiktu uzklauts un tam tiktu pievērsta pienācīga uzmanība. Aizbildnim ir jāinformē bērns un jākonsultējas ar viņu par visiem aizbildņa darba aspektiem, ņemot vērā bērna briedumu un attīstības spējas.

“Kontaktu starp bērnu un aizbildni biežums un kvalitāte atšķirās. Ievērojams daudzums bērnu bija apmierināti un vēlējās daudz tuvākas attiecības ar saviem aizbildņiem – šo aspektu arī pieaugušie respondenti uzskatīja par nozīmīgu bērna labklājībai.”

Avots: FRA (2010), “Nošķirti, patvērumu meklējoši bērni Eiropas Savienības dalībvalstīs” (Separated, asylum-seeking children in European Union Member States), salīdzinošais ziņojums, 9. lpp., pieejams tīmekļa vietnē http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1692-SEPA-comparative-report_EN.pdf.

Bērna uzticības iegūšana un saglabāšana

Uz uzticības balstītas attiecības starp aizbildni un bērnu ir absolūti svarīgas, lai aizbildnība būtu efektīva. Aizbildnis, kas nebauda uzticību, nespēs uzzināt, kādas ir bērna vēlmes un izjūtas, bet tas savukārt apgrūtinās bērna interešu veicināšanu.

Aizbildnim ar bērnu ir jākomunicē bērnam draudzīgā veidā, respektējot bērna kultūru un ievērojot dzimumam specifiskos aspektus. Lai gan tas, vai izdosies iegūt uzticību, ir atkarīgs no daudziem faktoriem, šie četri ir īpaši svarīgi:

- ir jārespektē bērna viedokļi;
- pret bērnu ir jāizturas ar cieņu, kā pret personību;
- ir jābūt pieejamam un gatavam bērnu uzklaustīt;
- ir jārespektē konfidencialitāte.

Pamatstandarti nošķirto bērnu aizbildņiem Eiropā sniedz norādes par aizbildņa lomu un pienākumiem (1.–6. standarts), attiecībām ar bērnu (7.–9. standarts) un aizbildņa profesionālajām zināšanām un kompetenci (10. standarts). Tās ir izstrādātas, konsultējoties ar bērniem, kas nošķirti no ģimenes, aizbildņiem un citiem ekspertiem, piemēram, audžuvecākiem, juristiem un sociālajiem darbiniekiem. Pamatstandartā Nr. 8 ir uzskatīti indikatori, kas liecina par pozitīvām uz savstarpējas uzticības, atklātības un uzticēšanās balstītām attiecībām. Saskaņā ar tiem aizbildnis:

- A) personīgi pazīst bērnu;
- B) saglabā konfidencialu visu informāciju par bērnu un no bērna saņemto informāciju, izņemot, ja to ir nepieciešams atklāt, lai saglabātu bērna vai cita bērna drošību, un informē bērnu, ja iespējams, par katru konfidencialitātes pārkāpumu;
- C) nevērtē to, kāpēc bērns pametis savu valsti, un neļauj tam ietekmēt viņa attiecības ar bērnu;
- D) ir vienmēr godīgs pret bērnu un tur solījumus;
- E) kārtīgi izskaidro bērnam savu lomu un ierobežojumus tādā veidā, lai bērns to saprastu un spētu atcerēties;
- F) rāda bērnam, ka viņš strādā no sirds, patiešām rūpējas par bērnu un jūt par viņu atbildību;
- G) ļauj bērnam skaidri saprast, ka bērns, ja aizmuks, vienmēr varēs ar viņu sazināties;
- H) pievērš uzmanību verbālajai, neverbālajai un emocionālajai komunikācijai;
- I) izjūt empātiju pret bērnu un sniedz morālo un emocionālo atbalstu.

Avots: Bērnu aizsardzība – ECPAT Nīderlande (2011), "Pamatstandarti nošķirto bērnu aizbildņiem Eiropā" (Core standards for guardians of separated children in Europe), Laidena, Bērnu aizsardzība – ECPAT Nīderlande, pieejami tīmekļa vietnē <http://www.corestandardsforguardians.eu/>.

Bieži kontakti ar aizbildni un aizbildņa pieejamība ir nepieciešami elementi, veidojot uzticības pilnas attiecības ar bērnu.

Aizbildņiem, kas strādā ar cilvēku tirdzniecībā cietušajiem bērniem, ir jāapzinās, kādu ietekmi pārdošana var būt atstājusi uz bērna uzvedību, kā arī traumas sekas. Individīdiem, kas cieš no traumas, bieži ir vērojamas atmiņas problēmas, piemēram, viņi nespēj atcerēties notikumu detaļas vai arī laika gaitā atceras citu informāciju. Tas nenozīmē, ka bērns melo vai arī neuzticas aizbildnim. Aizbildnim ir jāparūpējas, lai šos aspektus izprastu arī citi eksperti, kas strādā ar bērnu.

Bērna emocionālā aprūpe ir pamatvajadzība, ko aizbildnis nedrīkst ignorēt. Ieceltajiem aizbildņiem ir jāpalīdz veikt to pienākumus, ieskaitot šādas emocionālās aprūpes sniegšanu, īpaši nodrošinot, lai viņu slodze un piešķirto lietu skaits nebūtu pārāk liels, ļaujot aizbildņiem pavadīt ar bērniem pietiekami daudz laika un izveidot personiskas attiecības ar katru no tiem (skatīt arī [3.6. iedaļu](#)).

Konfidencialitāte

Aizbildnis iepazīstas ar bērna privātās dzīves faktiem, kas viņam ir jāuztver kā konfidenciali. Komunikācijai ar bērnu jānotiek konfidencialos apstākļos, pilnībā respektējot bērna pašcienu un tiesības uz privātumu.

Konfidencialitāte ir svarīgs elements bērna attiecībās ar aizbildni. Bērna tiesībām uz privātumu ir jābūt aizsargātām tiesību aktos. Aizbildņa rīcības kodeksā ir jābūt izskaidrotiem no konfidencialitātes principa izrietošajiem aspektiem (skatīt arī [3.2. iedaļu](#)). Aizbildņiem ir jāspēj izlemt, kad un kādos apstākļos konkrētas informācijas nodošana citām iesaistītām personām un aģentūrām būtu bērna interesēs.

Konfidencialitāte ir arī absolūti nepieciešama bērna drošībai, īpaši, ja runa ir par cilvēku tirdzniecībā cietušajiem bērniem un nepavadītiem bērniem, kas meklē starptautisku aizsardzību. Informāciju par cietušo bērnu nedrīkst atklāt, ja tā var apdraudēt bērnu vai bērna ģimenes locekļus (skatīt arī [6.3. iedaļu](#)). Pirms jutīgas informācijas atklāšanas ir jāiegūst cietušā bērna piekrišana vecumam atbilstošā veidā, ņemot vērā bērna briedumu un attīstības spējas.

5. Bērna interešu aizstāvība

Bērna interešu aizstāvībai ir jābūt aizbildņa darba un rīcības mērķim.

Bērna intereses ir dinamisks jēdziens, kura mērķis ir nodrošināt bērna vispusīgu attīstību, veicinot pilnīgu un efektīvu visu KBT atzīto tiesību izmantošanu. Aizbildnis tiek aicināts novērtēt bērna intereses katru dienu, ik reizi, kad tiek pieņemti lēmumi,

kas ietekmēs bērnu. Šādi lēmumi var būt, piemēram, lēmumi par bērna mājokli, drošību, izglītību, veselības aprūpi, brīvā laika pavadīšanu un tiesisko pārstāvību.

Bērnu tiesību komiteja savā *Vispārējā komentārā Nr. 14 (2013) par bērna tiesībām uz to, lai viņa intereses būtu primārais apsvēruma* (3. panta 1. punkts), sniedz pamatu tam, kā novērtēt un noteikt bērna intereses. Komiteja piebilst, ka "pieaugušā vērtējums par bērna interesēm nedrīkst kļūt svarīgāks par pienākumu respektēt visas Konvencijā noteiktās bērna tiesības".

Avots: ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 14 (2013), 2013. gada 29. maijs, CRC/C/GC/14

Aizbildnim ir jāpieprasa atbildība no valsts iestādēm par katru lēmumu, kas ietekmē bērnu, un jānodrošina, lai visā lēmuma pieņemšanas procesā tiktu respektēts bērna interešu kā primārā apsvēruma princips, kā to pieprasa **KBT**

3. pants. Aizbildnim ir jāpieprasa atbildība no valsts iestādēm. Viņam ir jāiejaucas, ja bērna labklājība ir apdraudēta, un viņa pilnvaru robežās jāvērsas pret jebkuru lēmumu, kas ir uzskatāms par tādu, kas neatbilst bērna interesēm un/vai neveicina tās.

Bērna vajadzību novērtēšana un interešu noteikšana

Bērna intereses ir jānosaka bērnam atbilstošā veidā, pienācīgi ņemot vērā bērna vecumu un briedumu, kā arī bērna viedokli, vajadzības un bažas. 2013. gadā Bērnu tiesību komiteja savā *Vispārējā komentārā Nr. 14* uzskaitīja elementus, kuri ir jāņem vērā, nosakot, kas ir bērna interesēs:

- bērna viedokli;
- bērna identitāti;
- ģimenes vides saglabāšana un attiecību uzturēšana;
- bērna aprūpe, aizsardzība un drošība;
- tas, cik neaizsargāts ir bērns;
- bērna tiesības uz veselību;
- bērna tiesības uz izglītību.

Komiteja arī sniedz norādes šo elementu līdzsvarošanai. Piemēram, mērķis saglabāt ģimenes vidi var nonākt pretrunā ar nepieciešamību aizsargāt bērnu pret vecāku vardarbību vai ļaunprātīgu izmantošanu. Šādos gadījumos abi elementi ir jāpretstatī viens otram, lai atrastu risinājumu, kas vislabāk atbilstu bērna interesēm.

Papildus šādiem regulāriem bērna interešu novērtējumiem konkrētas valsts tiesību aktos var pieprasīt interešu oficiālu noteikšanu atbilstoši valsts tiesību aktiem, ja tiek pieņemti lēmumi, kas ietekmēs bērnu, piemēram, tiek formulēts ilgtermiņa risinājums. Tas ir jāveic daudznozaru ekspertu komandai saskaņā ar stingrām procesuālām garantijām. ES tiesību akti arī sniedz norādes dalībvalstīm par bērna interešu novērtēšanu. [Uzņemšanas standartu direktīvas](#) (2013/33/ES) 23. panta 2. punkts nosaka, ka "izvērtējot bērna intereses, dalībvalstis īpaši ņem vērā šādus faktorus:

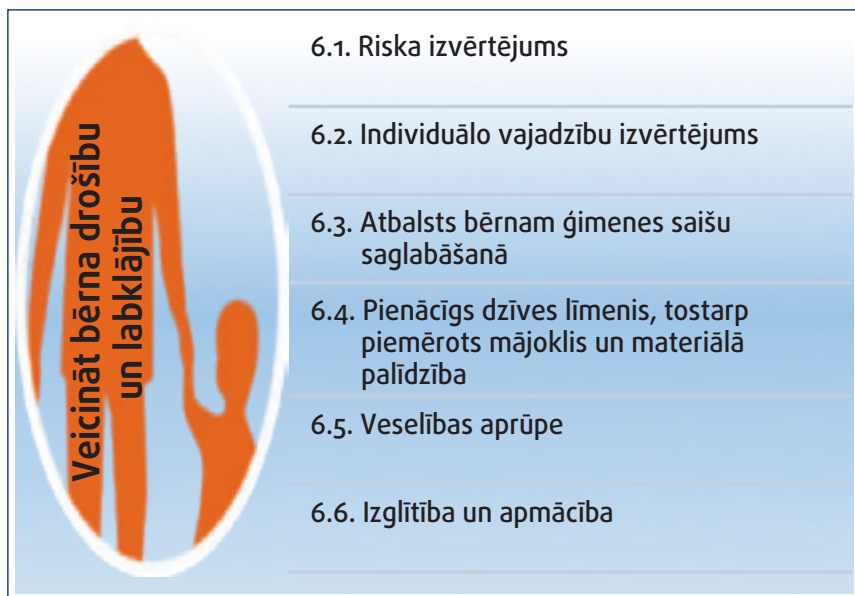
- a) ģimenes atkalapvienošanās iespēju;
- b) nepilngadīgā labklājību un sociālo attīstību, īpaši ņemot vērā nepilngadīgā izcelsmi;
- c) drošuma un drošības apsvērumus, jo īpaši, ja iespējams, ka nepilngadīgais ir cilvēku tirdzniecības upuris;
- d) nepilngadīgā viedokli atbilstoši viņa vecumam un briedumam".

Aizbildņim ir jāpiedalās šādās oficiālās interešu noteikšanās reizēs, lai pārliecinātos, ka bērna intereses ir primārais apsvērumus visos lēmumu pieņemšanas procesos un tiek respektētas bērna tiesības tikt uzklaustam, kā to pieprasa KBT 12. pants.

6. Bērna drošības un labklājības veicināšana

Lai veicinātu bērna drošību un labklājību, aizbildņim ir jānodrošina, ka tiek apmierinātas bērna juridiskās, sociālās, psiholoģiskās, materiālās un izglītības vajadzības (9. attēls). Bērni, kas šķirti no vecākiem, un jo īpaši cilvēku tirdzniecībā cietuši bērni bieži ir piedzīvojuši vardarbību un cieš no traumas. Vardarbības ietekmē pieaug bērna turpmākas viktimizācijas un vardarbīgas pieredzes uzkrāšanās risks. Cietušo bērnu drošības un aizsardzības garantēšanai ir piešķirama prioritāte, lai novērstu turpmāku viktimizāciju un samazinātu atkārtotas pārdošanas risku.

9. attēls. Bērna drošības un labklājības veicināšana

Avots: FRA (2014)

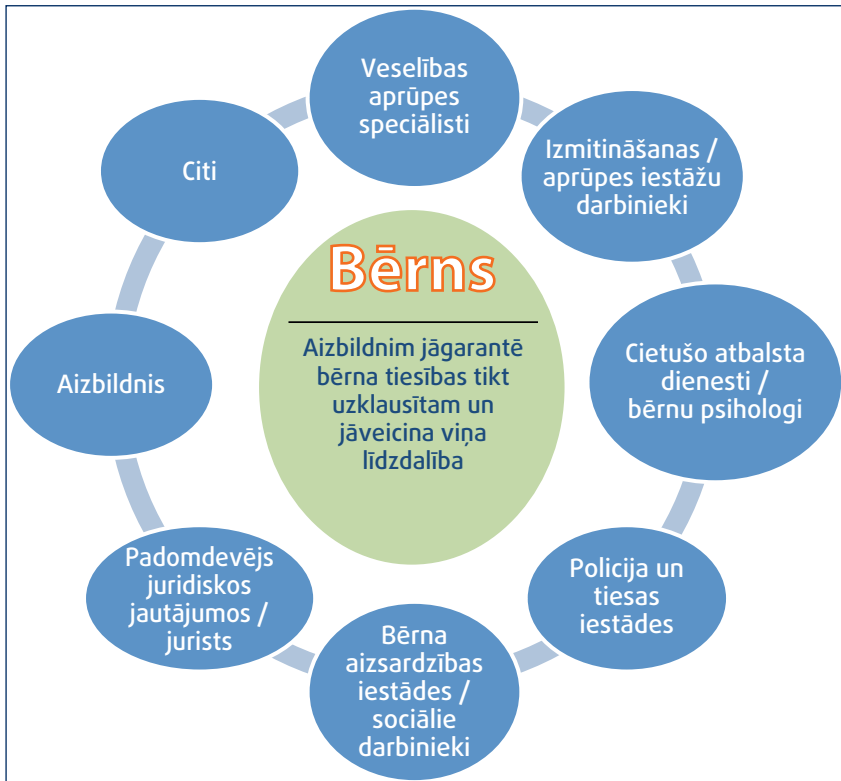
6.1. Riska izvērtējums

Kompetentajām bērnu tiesību aizsardzības iestādēm ir jānovērtē, cik liela ir iespēja, ka konkrētais aprūpē nodotais bērns varētu tikt pakļauts ļaunprātīgai izmantošanai, vardarbībai un ekspluatācijai, un jālemj par aizsardzības pasākumiem. Šādi riska izvērtējumi ir jāveic arī attiecībā uz nepavadītiem bērniem, kad kompetentās iestādes lemj par ilgtermiņa risinājumu šādam bērnam. Tas ir nepieciešams, lai nodrošinātu, ka ieteiktais risinājums atbilst bērna interesēm un nepakļaus bērnu ekspluatācijas, ļaunprātīgas izmantošanas vai viņa tiesību pārkāpšanas riskam. Turklāt cilvēku tirdzniecībā cietušajiem bērniem vienmēr ir jāveic riska izvērtējums, lai nodrošinātu pienācīgu aizsardzību un garantētu bērnu drošību, tā, lai viņi netiktu pārdoti atkārtoti un netiktu turpmāk ekspluatēti un ļaunprātīgi izmantoti.

Saskaņā ar *Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas* (2011/36/ES) **12. pantu** cilvēku tirdzniecībā cietušajiem, ieskaitot cietušos bērnus, ir tiesības uz piemērotiem aizsardzības pasākumiem, pamatojoties uz individuālu riska izvērtējumu.

Šāda izvērtēšana ir jāveic savlaicīgi ar mērķi identificēt pasākumus, kas ir nepieciešami, lai aizsargātu bērnu no atbēdības, iebiedēšanas un atkārtotas pārdošanas riska. Riska izvērtēšana ir regulāri jāatkārto, līdz bērnam tiek rasts ilgtermiņa risinājums. Risks ir jāizvērtē daudznazaru ekspertu komandai, ieskaitot bērnu tiesību aizsardzības iestāžu, kā arī veselības aprūpes un sociālo palāpojumu sniedzēju pārstāvjus.

10. attēls. Riska izvērtējums un aizbildņa loma

Avots: FRA

Aizbildnim ir jānodrošina, lai kompetentās iestādes veiktu katra cilvēku tirdzniecībā cietušā bērna individuālu riska izvērtēšanu. Aizbildņa konsultācija ir vienmēr jālūdz pirms specifisku aizsardzības pasākumu ieviešanas, kā arī lai uzzinātu ierosinājumus un ieteikumus. Lai gan aizbildnis nav tieši atbildīgs par īstenotajiem aizsardzības pasākumiem, viņa loma tomēr ir svarīga (10. attēls).

KontROLSARAKSTS: Aizbildņa iespējamās darbības saistībā ar bērna drošību

- ✓ Informēt bērnu par esošajiem aizsardzības pasākumiem, ko var izmantot.
- ✓ Pieprasīt izvērtēt bērna risku.
- ✓ Aktīvi piedalīties riska izvērtēšanas procesā kopā ar citu attiecīgo iestāžu pārstāvjiem, tiesībaizsardzības iestāžu darbiniekiem un bērna likumīgo pārstāvi.
- ✓ Regulāri novērtēt iespēju, ka bērns varētu nozust no aprūpētāju redzesloka.
- ✓ Nodrošināt, lai bērna viedoklis tiktu sadzirdēts un pienācīgā mērā ņemts vērā atbilstoši bērna vecumam un briedumam.
- ✓ Informēt attiecīgās iestādes, tiklīdz kļūst pieejama jauna ar bērna drošību saistīta informācija, kā rezultātā, iespējams, būs jāmaina piemērotie aizsardzības pasākumi.
- ✓ Pieprasīt, lai riska izvērtējums tiktu pārskatīts un dokumentēts, ja parādās jauna informācija, kā rezultātā, iespējams, būs nepieciešami citi vai papildu pasākumi.
- ✓ Nodrošināt, lai attiecīgās iestādes tiktu bez vilcināšanās informētas par bērna pazušanu, un to, ka tiek darīts nepieciešamais, lai bērnu atrastu.
- ✓ Ja cietušie ir trešo valstu valstspiederīgie, regulāri atgādināt visām iesaistītajām amatpersonām, ka informāciju par bērna kā cilvēku tirdzniecības upura statusu bērna izcelsmes valsts amatpersonām drīkstēs nosūtīt tikai tad, kad būs pabeigta riska izvērtēšana.

Cietušo atbalsta dienestu pieejamība

Aizbildņiem ir jāatbalsta cilvēku tirdzniecībā cietušo bērnu iespēja piekļūt konfidencialiem cietušo atbalsta dienestiem, kā to nosaka [Cietušo direktīvas](#) (2012/29/ES)

8. un 9. pants.

Kontrolsaraksts: Aizbildņa iespējamās darbības saistībā ar cietušo atbalsta dienestiem

- ✓ Rūpēties, lai cietušie bērni, kas ir pakļauti lielam sekundāras un atkārotas viktimizācijas, iebiedēšanas vai atriebības riskam, tiktu nodrošināti ar piemērotu un drošu mājokli.
- ✓ Sniegt informāciju par bērnam pieejamajām atbalsta sistēmām; informācijai ir jābūt sniegtai bērnam draudzīgā veidā un valodā, kādu bērns saprot, mutiski vai rakstiski.
- ✓ Rūpēties par palīdzības tālruņa numuru pieejamību.
- ✓ Atvieglot pieeju mērķtiecīgam un integrētam cietušo ar īpašām vajadzībām atbalstam, ieskaitot seksuālas vardarbības upurus, cietušos ar fiziskām un garīgām problēmām un ar dzimumu saistītas vardarbības upurus, lai viņi saņemtu traumai atbilstošu atbalstu un konsultācijas.

“Ģimenes locekļiem ir pieejami cietušo atbalsta dienesti saskaņā ar viņu vajadzībām un kaitējuma apmēru, kas tiem radies pret cietušo vērstā noziedzīgā nodarījuma rezultātā.” [Cietušo direktīvas](#) (2012/29/ES) **8. pants**). ES dalībvalstīm ir jānodrošina, lai noteiktos apstākļos cietušo atbalsta dienesti būtu pieejami arī bērna ģimenes locekļiem, ja tie atrodas (uzņēmēj-) valstī.

Ģimene ir jānovērtē, lai pārlicinātos, ka viņi nav līdzdalībnieki vai kā citādi iesaistīti cilvēku tirdzniecībā un nerada draudus bērnam.

Papildus tam [Cietušo direktīvas](#) (2012/29/ES) **18. pants** nosaka, ka dalībvalstīm ir jānodrošina, “ka ir pieejami pasākumi, ar ko cietušos un viņu ģimenes locekļus aizsargā no sekundāras un atkārtotas viktimizācijas, iebiedēšanas un atriebības, tostarp pret emocionāla vai psiholoģiska kaitējuma risku, un ar ko aizstāv cietušo cieņu nopra-tināšanas un liecības sniegšanas laikā. Vajadzības gadījumā šādi pasākumi ietver arī procedūras, kas cietušo un viņu ģimenes locekļu fiziskai aizsardzībai noteiktas saskaņā ar valsts tiesību aktiem”.

levietošana drošās mājās

Bērna pārvietošanās brīvības ierobežojumiem ir jābūt proporcionāliem un jāizriet no riska izvērtējuma. Tie vienmēr ir jāapstiprina tiesu iestādēm. Aizbildņim vienmēr ir jāpārlicinās, ka jebkādi ikdienu dezorganizējoši drošības pasākumi, piemēram, bieža dzīvesvietas maiņa vai arī ievērojami bērna pārvietošanās brīvības ierobežojumi, tiek ieviesti tikai tad, ja atzīti par absolūti nepieciešamiem bērna aizsardzībai. Ja cietušais

tiek ievietots “drošā mājā”, ieeja kurā un izeja no kuras tiek kontrolēta, ir jāveic mikstinoši pasākumi, lai nodrošinātu, ka bērns neatrastos apcietinājumam līdzīgā režīmā. Atkarībā no drošības apdraudējumiem šādi pasākumi varētu būt regulāri izbraukumi ar aizbildni, sociālajiem darbiniekiem vai brīvprātīgajiem. Aizbildnim ir jānodrošina netraucēta pieeja bērnam, kas atrodas slēgtā iestādē, un bērnam ir jānodrošina netraucēta pieeja aizbildnim. Ir jānodrošina arī neierobežota juridiskās palīdzības pieejamība, kā arī atbilstošas ārstēšanas un rehabilitācijas pieejamība.

Ja bērns tiek ievietots drošā mājā, kurā ir spēkā pārvietošanās ierobežojumi, tiesu iestādēm lēmumi ir jāpārskata katru mēnesi, lai nodrošinātu, ka ievietošana būtu absolūti nepieciešama bērna drošībai un tiktu ierobežota līdz minimālajam nepieciešamajam laikam (**KBT 25. pants** un **ECTK 5. pants**).

Pazudušie bērni

Eiropas Komisijas pētījumā tika atklāts, ka daļa amatpersonu paredzēja gaidīšanas laiku pirms rīkošanās, ja ir pazuduši noteiktu kategoriju bērni, īpaši, ja tie ir nepavadīti bērni.

Avots: Eiropas Komisija (2013), “Pazudušie bērni Eiropas Savienībā: kartēšana, datu vākšana un statistika” (Missing children in the European Union: Mapping, data collection and statistics), pieejams tīmekļa vietnē http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/missing_children_study_2013_en.pdf.

Visiem bērniem ES teritorijā ir tiesības uz aizsardzību. Ja bērns ir pazudis, jāreaģē vienmēr vienādi neatkarīgi no bērna kategorijas.

Izmitināšanas iestādēm ir nepieciešama sistēma, lai nodrošinātu, ka pazudušie bērni tiek reģistrēti, kopā ar informāciju par viņu valstspiederību, imigranta statusu un, ja tāda informācija ir pieejama, apstākļiem, kādos viņi pazuduši. Šai sistēmai ir arī jāpieprasa institūcijām informēt aizbildni un citas svarīgas struktūras, tiklīdz pazušana tiek atklāta, nevilcinoties un ne vēlāk kā 24 stundu laikā. Izmitināšanas iestādes ir jāsauc pie atbildības, ja tās nav ziņojušas savlaicīgi.

Līdzīgi, uzzinot, ka viņam uzticētais bērns ir pazudis, aizbildnim ir nekavējoties jāsazinās ar policiju un/vai citām attiecīgajām iestādēm, kā to nosaka attiecīgās valsts tiesību akti. Ja aizbildņi to neizdara, viņus var saukt pie atbildības. Aizbildņiem ir jā rūpējas, lai amatpersonas veic visus nepieciešamos pasākumus un izmanto visas pieejamās iespējas un procedūras, lai atrastu pazdušo bērnu. Amatpersonām ir jāsadarbojas ar atbildīgo tiesībaizsardzības iestādi un, ja tas ir izmantojams, ar uzticības tālrūni 116000 attiecībā uz pazudušajiem bērniem, kā arī, iespējams, jāierosina SIS II 32. panta

trauksme. Kad pazudušais bērns ir atrasts, aizbildnim ir aktīvi jāpiedalās turpmākajās darbībās, lai novērstu bērna atkārtotu pazušanu.

Daudzsološa prakse

Aprūpes plāna izstrāde

Īrijas tiesību aktos noteiktas prasības, kādam ir jābūt bērna aprūpes plānam – rakstiskam plānam, kas ir jāapspriež un jāizstrādā, konsultējoties ar bērnu un tiem, kas ir iesaistīti viņa aprūpē. Šim aprūpes plānam ir jāatspoguļo bērna individuālās vajadzības – gan esošās, gan nākotnes. Tajā ir jānosaka bērna īstermiņa, vidēja termiņa un ilgtermiņa mērķi, kā arī jāidentificē pakalpojumi, kas būs nepieciešami šo mērķu sasniegšanai. Šis aprūpes plāns vērsts arī uz ilgtermiņa risinājuma novērtēšanu. Īrijas tiesību aktos ir iekļautas arī normas, kas regulē šāda plāna pārskatīšanu.

Avots: Īrija (1995), Bērnu aprūpe (bērnu ievietošana audzūģimenes aprūpē) Regula 1995 (SI Nr. 260, 1995. gads), Regula 11

6.2. Individuālo vajadzību novērtējums

Cietušajiem bērniem ir tiesības saņemt palīdzību un atbalstu, kas ņemtu vērā viņu īpašos apstākļus, kā to nosaka **Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas (2011/36/ES) 14. pants** un **Cietušo direktīvas (2012/29/ES) 22.pants**. Lai garantētu, ka tiek nodrošinātas atbilstošas palīdzības un atbalsta formas, ir nepieciešams vajadzību novērtējums. Šis vajadzību novērtējuma mērķis ir definēt, kādi atbalsta pasākumi ir nepieciešami bērna interesēm. Arī saskaņā ar **Uzņemšanas standartu direktīvas (2013/33/ES) 22. pantu** un **Patvēruma procedūru direktīvas (2013/32/ES) 24. pantu** bērniem, kas meklē patvērumu, ir nepieciešama īpašo vajadzību novērtēšana. Tas attiecas arī uz bēgļiem un tiem, kam tiek piemērota alternatīva aizsardzība saskaņā ar **Kvalificēšanas direktīvas (2011/95/ES) 31. pantu**.

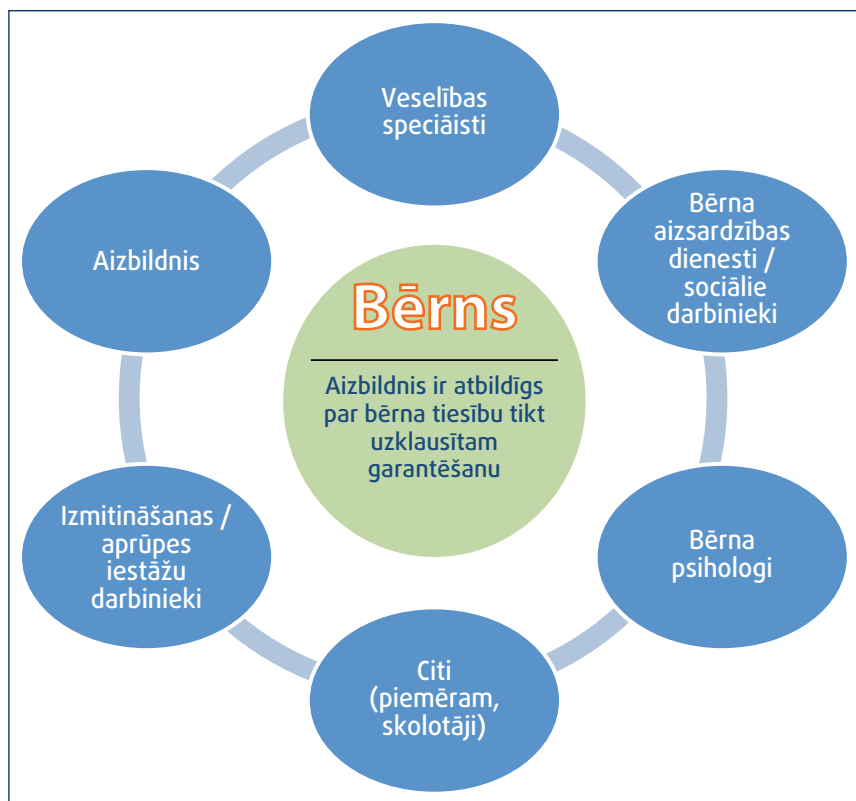
Norādes par individuālās aprūpes plāniem ir iekļautas Eiropas Padomes Ministru komitejas ieteikumā CM/Rec (2007)9 dalībvalstīm par dzīves plāniem nepavadītiem nepilngadīgiem migrantiem. Dzīves plānu mērķis ir integrēt bērnus, viņu individuālo un kulturālo attīstību, kā arī viņu vajadzību pēc mājvietas, veselības aprūpes, izglītības, profesionālās apmācības un nodarbinātības.

Avots: Eiropas Padomes Ministru komiteja, Rec(2007)9, 2007. gada 12. jūlijs

Vajadzību novērtējums ir jāveic daudznazaru ekspertu komandai, sadarbojoties ar aizbildni un piedaloties citiem, ieskaitot veselības aprūpes speciālistus, bērnu psihologu un sociālās aprūpes darbiniekus. Balstoties uz vajadzību novērtējumu, aizbildnim ir jāizstrādā bērnam individuālais plāns.

Plānā ir jāņem vērā traumatizējošās iedarbības, kam bērns iespējams, ir ticis pakļauts. Tajā ir pienācīgā mērā jāņem vērā bērna viedoklis. Bērns ir jāiesaista plāna izstrādē, ņemot vērā viņa vecumu un briedumu. Aizbildņa uzdevums ir veicināt bērna līdzdalību, nodrošinot bērnu ar pienācīgu informāciju, kā arī parūpējoties, lai bērna viedoklis tiek uzklauts un tam tiktu pievērsta pienācīga uzmanība. Jebkurā gadījumā plāns ir jāapspriež ar bērnu un jācenšas saņemt viņa piekrišanu. Procesā ir jāpiedalās dažādām iesaistītajām personām, kā parādīts 11. attēlā.

11. attēls. Vajadzību novērtējums un aizbildņa loma

Avots: FRA (2014)

Lai gan bērna vajadzību novērtēšanai ir jāsākas ar aizbildņa iecelšanas brīdi, bērnam paredzētais individuālais plāns ir jāizstrādā tikai pēc tam, kad aizbildnis ir ieguvis labu priekšstatu par bērna vajadzībām un vēlmēm. Šis plāns būs regulāri jāpārskata un jākorģē.

Jebkurā individuālajā plānā ir jābūt iekļautiem vismaz šādiem pamatelementiem:

- mājoklis;
- drošības un aizsardzības pasākumi;
- attiecības ar vecākiem;
- sociālās un psihologu konsultācijas, kā arī garīgās veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība;
- veselības aprūpes nodrošinājums un ārstēšana;
- juridiskās konsultācijas un tiesiskā pārstāvība;
- izglītība, ieskaitot valodu mācības;
- imigranta statuss un starptautiskās aizsardzības nepieciešamība.

6.3. Atbalstiet bērnu saiknes uzturēšanā ar ģimeni

Ģimene ir sabiedrības pamatvienība un dabiska vide sabiedrības locekļu, īpaši bērnu, augšanai un labklājībai. Bērna tiesības uz dzīvi ģimenē ir pilnībā jāaizsargā. Darbs, lai novērstu ģimenes izšķiršanu un saglabātu ģimeni, ir svarīga bērnu aizsardzības sistēmas sastāvdaļa. Nošķiršanas gadījumā bērnam ir tiesības saglabāt tiešus kontaktus un personiskas attiecības ar vecākiem un ģimenes locekļiem, izņemot, ja tas ir pretrunā bērna interesēm (**KBT 9. panta 3. punkts**).

Cilvēku tirdzniecībā cietušie bērni var būt šķirti no savām ģimenēm pirms pārdošanas, t. i., piemēram, migrācijas rezultātā vai arī, iespējams, pārdošanas rezultātā.

Aizbildņim, kas darbojas bērna interesēs, ir jāpalīdz bērnam atrast ģimeni, ja bērns to vēlas, kā arī izveidot un uzturēt sakarus ar ģimenes locekļiem. Pirms tiek ieguldīts darbs kontaktu atjaunošanai, institūcijām ir jānovērtē vecāku spējas, lai nodrošinātu, ka viņi nepakļaus bērnu riskam, kā arī jāpārlicinās, ka vecāki nav bijuši iesaistīti bērna sākotnējā pārdošanā.

Ģimeņu atrašana ir ilgtermiņa risinājuma meklēšanas neatņemama sastāvdaļa. Tā ir jāveic neatkarīgi no citiem pasākumiem, lai novērtētu iespēju bērnam atgriezties izcelsmes valstī.

Kontrolesaraksts: Aizbildņa iespējamās darbības saistībā ar ģimenes meklēšanu

- ✓ Censties panākt, lai ģimenes meklēšana notiktu pēc iespējas ātrāk pēc identificēšanas un ar bērna piekrišanu.
- ✓ Jāatceras, ka ģimenes meklēšana (kontakta ar ģimeni atjaunošana) *nedrīkst* notikt, ja ir nopietns iemesls aizdomām, ja ģimenes saišu atjaunošana var apdraudēt bērnu vai ģimenes locekļus.
- ✓ Ņemot vērā katra bērna konkrēto situāciju, palīdzēt meklēt bērna ģimeni un/vai izveidot un uzturēt sakarus ar viņa ģimeni, ja tiek atzīts, ka tas ir bērna interesēs.
- ✓ Sadarboties ar atbilstošajām valsts iestādēm un, ja iespējams, vērsties pēc palīdzības arī pie atbilstošajām organizācijām un iestādēm, piem., Starptautiskās Migrācijas organizācijas vai Sarkanā Krusta.
- ✓ Pēc tam, kad ģimene būs veiksmīgi atrasta, un pirms ģimenes atkalapvienošanas un atgriešanās pārliecināties, ka ir veikts riska izvērtējums, lai uzzinātu, cik piemēroti ir vecāki un/vai citi ģimenes locekļi bērna aprūpēšanai un viņa interešu pārstāvēšanai.
- ✓ Strādājot, lai atrastu un apvienotu ģimenes, jārikojas bērna interesēs un jārespektē visas likumos noteiktās prasības.

6.4. Pienācīgi dzīves standarti, ieskaitot atbilstošu mājvietu un materiālo palīdzību

KBT 27. pantā noteikts, ka “dalībvalstis atzīst ikviena bērna tiesības uz tādu dzīves līmeni, kāds ir nepieciešams bērna fiziskai, intelektuālai, garīgai, tikumiskai un sociālai attīstībai”. Konvencija dalībvalstīm uzliek par pienākumu garantēt bērnu labklājību un nodrošināt pienācīgu aprūpi un atbalstu visiem bērniem, kam ir laupīta viņu ģimene, ieskaitot nepavadītus bērnus, un jo īpaši tos, kas ir cietuši no nežēlības (19. un 20. pants). Papildus tam **ES Pamattiesību hartas** 24. pants nosaka, ka bērniem ir tiesības uz tādu aizsardzību un aprūpi, kas ir nepieciešama viņu labklājībai.

Aprūpei un palīdzībai ir jārespektē bērna kultūras identitāte, izcelsme, dzimums un vecums. Tās nedrīkst pakļaut bērnu drošības apdraudējumiem. Turklāt bērniem ar īpašām vajadzībām, piemēram, bērniem ar fiziskām un garīgām problēmām vai smagām traumām, ir jānodrošina speciāla palīdzība.

Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvā (2011/36/ES) un Cietušo direktīvā (2012/29/ES) ir iestrādātas daudzas normas par cilvēku tirdzniecības upuru, tostarp bērnu, tiesībām uz palīdzību un atbalstu. Līdzīgi Uzņemšanas standartu direktīva (2013/33/ES) un Kvalificēšanas direktīva (2011/95/ES) uzliek ES dalībvalstīm par pienākumu nodrošināt nepavadītiem bērniem pienācīgu atbalstu, tostarp mājokli. Cilvēku tirdzniecībā cietušajiem bērniem sniedzamajā atbalstā ietilpst pienācīgs un drošs mājoklis, kam būtu jāveicina atlabšana no pārdošanas rezultātā piedzīvotā. Lai gan tas nav aizbildņa uzdevums piedāvāt mājvietu bērnam, viņam jāpiedalās izvēlē un jāveic vairāki pasākumi.

Kontrolesaraksts: Aizbildņa iespējamās darbības saistībā ar mājokli un materiālo palīdzību

- ✓ Pārlicināties, ka mājoklis un aprūpe ir atbilstoši bērna fiziskajai, intelektuālajai, garīgajai, tikumiskajai un sociālajai attīstībai; aizbildnim ir jāziņo par problēmām, kas ir jāatrisina, nodrošinot bērnam mājokli; ir jāpiesaista starpkultūru vidutāji un jākonsultējas ar viņiem, ja nepieciešams.
- ✓ Nodrošināt bērnu ar informāciju par viņa tiesībām un pienākumiem saistībā ar mājokli un pārlicināties, ka bērns apzinās šīs tiesības un saprot, kā iesniegt sūdzību.
- ✓ Pārlicināties, ka bērns ir informēts par izmitināšanas iestādes personāla un aprūpes sniedzēju tiesībām un pienākumiem un bērns spēj atšķirt savu lomu un pienākumus no aizbildņa lomas un pienākumiem.
- ✓ Nodrošināt bērna pieeju brīvā laika pavadīšanas iespējām, ieskaitot spēles un izklaides, kas būtu piemērotas viņa vecumam, briedumam un interesēm. Šādas aktivitātes atkarībā no situācijas ir jāpiedāvā izmitināšanas iestādei vai arī kopienai, un to mērķim ir jābūt veicināt bērna komunikāciju un saziņu ar vienaudžiem un vietējo kopienu.

Lai pārlicinātos par dzīves apstākļu atbilstību, aizbildnim ir jāapmeklē bērns vietā, kurā viņš uzturas, un jākonsultējas ar bērnu konfidenciālos apstākļos. Aizbildnim ir jārikojas, ja varētu būt noticis bērnu tiesību pārkāpums, ir saņemta sūdzība par to vai ir novērota tiesību pārkāpšana.

Lai uzzinātu vairāk, skatīt Ģenerālās asamblejas (2010) Rezolūciju 64/142, *Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi*, 2010. gada 24. februāris, A/RES/64/142, 19. punkts, pieejamas tīmekļa vietnē: www.unicef.org/protection/alternative_care_Guidelines-English.pdf.

6.5. Veselības aprūpe

ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 13 sniedz visaptverošas norādes bērnu aizsardzībai no visu veidu vardarbības.

KBT 24. pants nosaka, ka ikvienam bērnam ir tiesības uz visaugstvērtīgāko pieejamo veselības standartu, un 39. pants uzliek valstīm par pienākumu veikt attiecīgos pasākumus, lai veicinātu

to bērnu fizisko un psiholoģisko atlabšanu un sociālo reintegrāciju, kuri ir cietuši no ļaunprātīgas izmantošanas. Atlabšanai un reintegrācijai ir jānotiek vidē, kas veicina bērna veselību, savas vērtības apzināšanos un pašcieņu.

Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas (2011/36/ES) **11. pantā** atzīta cietušo neaizsargātība un izvirzīts nosacījums, ka visiem cilvēku tirdzniecībā cietušajiem ir tiesības saņemt nepieciešamo ārstēšanu, ieskaitot psiholoģisko palīdzību. Saskaņā ar **Uzņemšanas standartu direktīvas** (2013/33/ES) 19. pantu patvēruma meklētāji ir tiesīgi saņemt nepieciešamo veselības aprūpi, savukārt **Kvalificēšanas direktīvas** (2011/95/ES) 30. pantā atzīts, ka bēgļiem un personām ar alternatīvu aizsardzības statusu ir tiesības uz tādu pašu veselības aprūpes pieejamību kā attiecīgās dalībvalsts valstspiederīgajiem.

Cilvēku tirdzniecībā cietušie bērni pagātnē piedzīvotās nežēlības dēļ var ciest no smagām fiziskām un psiholoģiskām traumām, depresijas un citām garīgās veselības problēmām, ieskaitot pēctraumas stresa traucējumus. Tas var būt īpaši izteikti bērniem, kurus pārdevušas personas, kam viņi bija uzticējušies.

Īpaša uzmanība ir jāpievērš veselības aprūpes aspektiem, kas ir specifiski dzimumam vai arī saistīti ar piedzīvoto ekspluatācijas veidu, piemēram:

- reproduktīvās veselības jautājumi cietušajām meitenēm;
- brīvprātīgu testu veikšana un konfidenciālas konsultācijas par pārnēsājamajām slimībām bērniem, kas tikuši pārdoti seksuālai izmantošanai;
- atkarība no narkotikām un/vai alkohola.

Aizbildņa loma ir sniegt bērnam svarīgo informāciju, atvieglot bērna piekļuvi medicīnas pakalpojumiem un nodrošināt atbalstu brīžos, kad ir jāpieņem svarīgi lēmumi.

KontROLSARAKSTS: Aizbildņa iespējamās darbības saistībā ar veselības aprūpi

- ✓ Nodrošināt, lai cietušajam bērnam tiktu izsniegta nepieciešamā medicīniskā karte vai citi dokumenti, kas ļaus bērnam saņemt veselības aprūpes pakalpojumus.
- ✓ Nosūtīt bērnu uz attiecīgo medicīnisko dienestu, norunāt vizītes, pavadīt bērnu, pārliecināties, ka bērns atceras par iepļānotajām vizītēm un vai atkārtotām pārbaudēm, kā arī par to, ka bērns saprot saņemto informāciju.
- ✓ Brīdināt veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēju par nepieciešamību nodrošināt pienācīgu un bērnam draudzīgu informāciju viņam saprotamā valodā, ja tas ir vajadzīgs.
- ✓ Sniegt uz informāciju balstītu piekrišanu vai palīdzēt bērnam to sniegt, pirms tiek veikti izmeklējumi vai uzsākta ārstēšana, ja to pieprasa vietējie tiesību akti.
- ✓ Nodrošināt, lai bērns netiktu pakļauts nevajadzīgiem medicīniskiem izmeklējumiem.
- ✓ Nodrošināt, lai speciālists novērtētu bērna psiholoģiski sociālās vajadzības un, ja nepieciešams, uzsāktu ārstēšanu.
- ✓ Lūgt veselības aprūpes pakalpojumu sniedzējiem pievērst īpašu uzmanību ar dzimumu un kultūru saistītajiem aspektiem, ieskaitot, piemēram, to, lai meitenes, ja viņas to gribēs, izmeklētu ārstes, vai arī lai, atrodoties slimnīcā, bērns saņemtu kultūrai atbilstošu ēdienu.
- ✓ Parūpēties par pienācīgiem mutiskās tulkošanas pakalpojumiem.

Ja bērni ir cietuši cilvēku tirdzniecībā, īpaša uzmanība ir jāpievērš viņu vajadzībai saņemt psiholoģisku atbalstu, kā arī iespējai saņemt rehabilitācijas pakalpojumus. Aizbildņiem ir jānodrošina, lai bērns saņemtu atbilstošu aprūpi un ārstēšanu, un viņam būtu pieejami garīgās veselības aprūpes pakalpojumi, ja nepieciešams. Aizbildņiem ir jāatbalsta bērns ārstēšanas laikā, pilnībā respektējot medicīniskās ētikas kodeksus.

Bērniem ar garīgiem un fiziskiem traucējumiem ir nepieciešama speciāla aizsardzība (**KBT 23. pants**). Garīgi un fiziski traucējumi var būt ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības sekas, taču tie var būt arī cilvēku tirdzniecības faktors. Bērnu ar garīgiem un fiziskiem traucējumiem īpašā situācija ir jāņem vērā aizbildņiem un visām pārējām personām, kas ir iesaistītas cietušo identifikācijā un aizsardzībā. Cietušo atbalsta

dienestiem un bērnu aizsardzības dienestiem ir jānodrošina pienācīgs bērnu ar fiziskajiem un garīgajiem traucējumiem atbalsts. Ja nepieciešams, ir jānodrošina īpaša palīdzība, sadarbojoties ar citiem specializētiem dienestiem un organizācijām.

6.6. Izglītība un apmācība

Visu bērnu tiesības uz izglītību ir noteiktas **KBT 28. pantā**. Arī ES Pamattiesību hartas **14. pantā** ir noteikts, ka ikkatram ir jābūt tiesībām uz izglītību. Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas (2011/36/ES) **14. pants** uzskatāmi nosaka cilvēku tirdzniecībā cietušo bērnu tiesības uz izglītības pieejamību, tieši tāpat kā ES ar patvēruma piešķiršanu saistītais tiesību aktu kopums (*Uzņemšanas standartu direktīvas* (2013/33/ES) 14. pants un *Kvalificēšanas direktīvas* (2011/95/ES) 27. pants). Respektējot bērna tiesības uz izglītību, ES dalībvalstīm ir jālemj par izglītības pieejamības nodrošināšanu arī tiem bērniem, kuri ir pārsnieguši obligāto izglītības iegūšanas vecumu un uz kuriem neattiecas normas par obligātās izglītības iegūšanu.

Arī pieejai profesionālajai apmācībai un iespējai turpināt izglītību ir jābūt garantētai visiem bērniem. FRA pētījums atklāja, ka daudzi bērni vēlējās saņemt apmācību, taču bieži viņiem tādas iespējas nebija. Šāda apmācība var izrādīties īpaši noderīga trešo valstu valstspiederīgajiem, kas galu galā var atgriezties savās izcelsmes valstīs.

Avots: FRA (2010), Š"“Nošķirti, patvērumu meklējoši bērni Eiropas Savienības dalībvalstīs” (Separated, asylum-seeking children in European Union Member States), salīdzinošais ziņojums, pieejams tīmekļa vietnē http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1692-SEPC-comparative-report_EN.pdf.

Uzņemšanai skolā ir jānotiek pēc bērnam nepieciešamā atlabšanas perioda un pēc konsultācijām ar bērnu. Bērniem ir jānodrošina valodu kursu pieejamība, ja tas ir vajadzīgs.

Aizbildņiem ir jāapkopo informācija par bērna iepriekš iegūto izglītību, jāsniedz bērnam adekvāta informācija par pieejamajām izglītības iespējām un programmām un tad, konsultējoties ar bērnu, ir jāizstrādā individuāls izglītības plāns. Šim specifiskajam plānam ir jābūt daļai no plašākā konkrētajam bērnam izstrādātā individuālā plāna.

Aizbildņim ir jānodrošina, lai bērns saņemtu visu psihologu un skolotāju atbalstu, kas būs nepieciešams, lai viņu integrētu skolas vidē un ļautu pārvarēt jebkādas mācīšanās grūtības, kas varētu būt radušās pētraumas traucējumu vai skolas ilgstošas kavēšanas rezultātā.

Kontrolsaraksts: aizbildņa iespējamās darbības saistībā ar izglītību

- ✓ Veikt visus pasākumus, kas ir nepieciešami, lai bērns tiktu reģistrēts un uzņemts skolā vai citā izglītības iestādē atbilstoši izglītības plānam.
- ✓ Bieži sazināties ar skolas personālu un pieprasīt informāciju par bērna sekmēm un viņa uzvedību skolā.
- ✓ Apmeklēt skolas sanāksmes un vecāku tikšanās ar skolotājiem.
- ✓ Apspriest izaicinājumus un problēmas ar bērna skolotājiem.
- ✓ Pārrunāt ar bērnu viņa plānus par izglītību un izaicinājumus, ar kuriem viņš ir sastapies, un, ja nepieciešams, organizēt pienācīgu atbalstu, sadarbojoties ar citām struktūrām, piemēram, NVO, kas nodrošina valodu kursus vai atbalsta nodarbības.

7. Bērna līdzdalības veicināšana

Bērna tiesības tikt uzklautam un tiesības uz to, lai viņa viedoklis tiktu pienācīgā mērā ņemts vērā, ir iestrādātas **KBT 12. pantā**. Lai respektētu principu par bērna interesēm, ir nepieciešams, lai iestādes ņemtu vērā bērna viedokli ikreiz, kad jāpieņem lēmums, kas ietekmēs bērnu.

Kā personai, kas atbild par bērna interešu garantēšanu, aizbildņim ir jāpalīdz bērnam piedalīties katra viņu ietekmējošā lēmumu pieņemšanas procesā, nodrošinot, ka amatpersonas, kas pieņems lēmumu, respektēs bērna tiesības tikt uzklautam un tiks pievērsta pienācīga uzmanība bērna viedoklim.

Ja nepieciešams, aizbildņim ir jārunā bērna vārdā un jāpauz bērna viedoklis. Lai to īstenotu, aizbildņim ir regulāri jāapspriežas ar bērnu.

Lai stiprinātu bērna līdzdalību, aizbildņim ir jāpalīdz bērnam formulēt viedokli, nodrošinot, ka viņš saņem pienācīgu informāciju par visiem būtiskajiem aspektiem, ņemot vērā bērna vecumu un briedumu.

Kā ir jāinformē bērns?

Aizbildņim ir jārūpējas, lai bērns būtu informēts par viņa tiesībām un pienākumiem, kā arī procesiem, kuros bērns var tikt iesaistīts. Papildus tam aizbildņim ir jāsniedz bērnam adekvāti norādījumi un norādes par to, kā viņš spēs īstenot savas tiesības saskaņā ar KBT, ieskaitot tiesības tikt uzklautam. Tas ir jā dara veidā, kas atbilst bērna attīstības spējām.

Daudzsološa prakse

Starpkultūru vidutāju iesaistīšana

Neapoles pašvaldība Itālijā 2007. gadā ieviesa īpašu reģistru, kurā iekļāva brīvprātīgos audzinātājus ar dažādu kulturālo un etnisko izcelsmi, kuru uzdevums ir pildīt starpkultūras un starpvalodu vidutāju funkcijas. Starpkultūras un starpvalodu vidutāju izmantošana ir liels atbalsts aizbildņu darbā un atvieglo bērnu sociālo integrāciju.

Avots: FRA pētījums (2013)

Aizbildnim ir jārunā ar bērnu konfidenciālos apstākļos (skatīt arī II daļas ievadu).

Lai atbilstīgi piedalītos procesā, bērnam ir jāsaņem pienācīga informācija. Tas ir absolūti nepieciešams, lai:

- īstenotu bērna tiesības pilnā mērā piedalīties visos procesos un lēmumu pieņemšanas procedūrās, kā arī tiesības, lai viņa viedoklis tiktu uzklauts un pienācīgi ņemts vērā;
- nodrošinātu, ka bērna intereses tiktu pilnībā pārstāvētas un respektētas;
- veicinātu bērna labklājību;
- izveidotu ar bērnu attiecības, kas būtu balstītas uz uzticību un savstarpējo saprašanos.

ANO Bērnu tiesību komiteja savā Vispārējā komentārā Nr. 12 sniedz norādes, kā efektīvi iedzīvināt bērna tiesības tikt uzklautam.

Informācija ir jānodrošina bērnam draudzīgā veidā. Lai sasniegtu rezultātus, informācija ir jāsniedz mutiski un/vai rakstiski atkarībā no tā, kas ir

piemērotāk, un tā ir jāsniedz valodā, ko bērns saprot, ņemot vērā bērna vecumu, briedumu un attīstības spējas. Aizbildnim ir arī jāpārlicinās, ka bērns izprot sniegto informāciju un spēj to atcerēties. Informējot bērnu, ir jāņem vērā arī ar dzimumu un kultūru saistītie apsvērumi. Starpkultūru vidutāju ieguldījums var būt nenovērtējams, un vajadzības gadījumā ir jāveicina to izmantošana.

Eiropas Komisija izstrādāja *Cilvēku tirdzniecības upuru tiesības ES*, kas nodrošina pārskatu par tiesībām, kas ir balstīta uz Eiropas Savienības Pamattiesību hartu, ES direktīvām, pamatlēmumiem un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru. 2013. gada publikācija ir pieejama visās ES valodās.

Cilvēku tirdzniecībā cietušajiem bērniem [Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīva \(2011/36/ES\)](#) un [Cietušo direktīva \(2012/29/ES\)](#) nosaka cietušo tiesības uz informāciju. [Cietušo direktīvas \(2012/29/ES\)](#) 4. **panta 1. punkts** nosaka, ka visi noziegumos cietušie ir tiesīgi bez liekas kavēšanās saņemt informāciju, sākot ar pirmo saziņas brīdi ar kompetento iestādi (piemēram, policiju vai tiesu iestādēm). Informācija ir jāsniedz valodā, kuru cietušais saprot, citādi tā nebūs efektīva ([Cietušo direktīvas \(2012/29/ES\)](#) 3. panta 1. punkts un 3. panta 2. punkts). ES tiesību aktos ir sniegts pilnīgs noziegumos cietušajiem, ieskaitot cilvēku tirdzniecībā cietušos bērnus, nodrošināmās informācijas saraksts ([Cietušo direktīvas \(2012/29/ES\)](#) 4. panta 1. punkts).

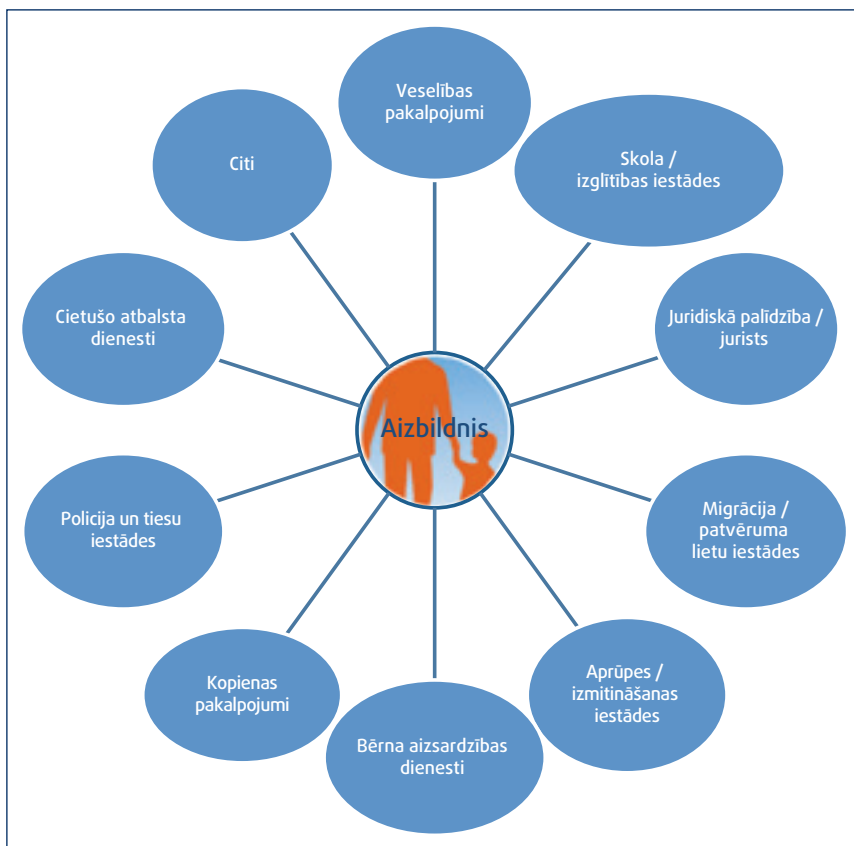
Cilvēku tirdzniecības gadījumā aizbildņiem, kā arī citiem ekspertiem, kas strādā ar cietušajiem bērniem, ir pilnībā jārespektē bērnu tiesības tikt uzklautiem, vienlaikus paturot prātā, ka bērni var atrasties cilvēku tirgoņu ietekmē. Ir svarīgi izprast, kādā mērā cilvēku tirgonis vēl aizvien kontrolē bērnu psiholoģiski vai citādā veidā. Šādos gadījumos, iespējams, būs nepieciešams objektīvs eksperta atzinums, kas ļaus interpretēt bērna liecību atbilstošā kontekstā, lai nodrošinātu bērna drošību un aizsardzību.

8. Darbs kā vidutājam starp bērnu un pārējiem

Lai izpildītu savus uzdevumus un nodrošinātu, ka tiek atbilstoši apmierinātas bērna juridiskās, sociālās, veselības aprūpes, psiholoģiskās, materiālās un izglītības vajadzības, aizbildnim ir jārikojas kā vidutājam starp bērnu un speciālajām aģentūrām un personām, kas atbild par bērnam nepieciešamās aprūpes nodrošināšanas nepārtrauktību. Viņam jārespektē un jāiestājas par bērna tiesībām tikt uzklautam un jāatvieglo bērna līdzdalība visos lēmumos, kas ietekmē bērnu.

Aizbildnis aizstāj bioloģiskos vecākus vai arī citas personas, kam būtu jāpilda vecāku pienākumi. Viņš ir bērna atsaucis persona un vidutājs starp bērnu un ekspertiem, kas nodrošina bērnam aprūpi un palīdzību. Aizbildnim ir jāatvieglo bērna kontakti un komunikācija ar citiem ekspertiem, kā arī jāpārtrauc to darbība, lai nodrošinātu, ka viņu sniegtie pakalpojumi atbilst bērna interesēm. 12. attēlā ir redzamas personas, ar kurām var būt jāsadarbjas aizbildnim.

12. attēls. Aizbildnis kā vidutājs starp dažādiem dalībniekiem

Avots: FRA (2014)

Daudzsološa prakse

Ilgtermiņa risinājuma identificēšana: aizbildņa loma

Saskaņā ar Beļģijas tiesību aktiem aizbildnis iestādēm iesniedz rakstisku atzinumu par ilgtermiņa risinājumu, kas vislabāk atbilst bērna interesēm. Aizbildnis arī informē Mazgadīgo ieceļošanas biroju un Uzturēšanās direktorātu par jebkādam izmaiņām bērna stāvoklī, kas var ietekmēt ilgtermiņa risinājumu.

Migrācijas lietu iestādēm pieder galīgais vārds, taču aizbildņi var iesniegt apelāciju pret to lēmumu, ja uzskata, ka tas ir pretrunā bērna interesēm.

Avoti: Beļģija, 2005. gada 15. septembra apkārtraksts, spēkā kopš 2005. gada 7. oktobra; 2002. gada 24. decembra Likums par aizbildnību, spēkā kopš 2004. gada 29. janvāra.

9. Palīdzot atrast ilgtermiņa risinājumu bērna interesēs

Šajā nodaļā aplūkoti nepavadīti bērni, kas atrodas ārpus savas izcelsmes valsts. Papildus bērna tūlītējam vajadzībām ir jāizstrādā ilgtermiņa plāns attiecībā uz katru aprūpē esošo bērnu. Attiecībā uz nepavadītiem bērniem, kas atrodas ārpus savas izcelsmes valsts, ilgtermiņa plāns nozīmē atrast "ilgtermiņa risinājumu", kas būtu bērna interesēs. Iespējama ilgtermiņa risinājuma piemēri ir vietēja integrācija uzņēmējvalstī, reintegrācija bērna izcelsmes valstī un nodošana ģimenes locekļiem trešā valstī. Ja bērni atrodas ārpus izcelsmes valsts un viņu ģimenes locekļi joprojām atrodas izcelsmes valstī, ir jāpieņem lēmums par to, vai bērna interesēs būtu bērnu nosūtīt atpakaļ pie vecākiem vai integrēt uzņēmējsabiedrībā.

Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas (2011/36/ES) **23. apsvērumā** noteikts:

"Pēc iespējas isākā laikposmā būtu jāpieņem lēmums par ikviena cietuša nepavadīta bērna nākotni, lai rastu ilgtermiņa risinājumus, pamatojoties uz bērna interešu individuālu izvērtējumu, kam vajadzētu būt galvenajam apsvērumam. Ilgtermiņa risinājums varētu būt atgriešanās un reintegrācija izcelsmes valstī vai atgriešanās valstī, integrācija uzņēmējvalsts sabiedrībā, starptautiskās aizsardzības statusa vai cita statusa piešķiršana saskaņā ar dalībvalstu tiesību aktiem."

Bez tam 14. panta 1. punktā Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvā (2011/36/ES) saskaņā ar KBT 3. un 12. pantu uzsvērts bērna līdzdalības princips un noteikts, ka, lai bērnam rastu ilgtermiņa risinājumu, attiecīgās iestādes ņem vērā bērna viedokli, vajadzības un bažas.

Ilgtermiņa risinājumam jānodrošina, ka bērna tiesības tiks aizsargātas arī nākotnē. Šādā risinājumā jāņem vērā bērna tūlītējās vajadzības un jārisina arī bažas par nākotni. Galvenais nosacījums ir, ka bērnam jāspēj pieaugt vidē, kurā atbilstoši KBT tiek garantētas viņa tiesības un vajadzības un kura aizsargā viņu no nopietna apdraudējuma un vajāšanas. Lēmums vai plāns, kas tikai paredz bērnu atbalstīt līdz 18 gadu vecumam, nav ilgtermiņa risinājums. Nav pieļaujams arī nepamatoti aizkavēt lēmumu par bērna tiesībām saņemt starptautisku aizsardzību, līdz viņam paliek 18 gadi.

Norādes par to, kā rast ilgtermiņa risinājumu nepavadītam bērnam, kas atrodas ārpus savas izcelsmes valsts, var atrast Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komitejas (2005) Vispārējā komentārā Nr. 6 *Rīcība attiecībā uz nepavadītiem un nošķirtiem bērniem ārpus viņu izcelsmes valsts*, 79.–94. punkts, 2005. gada 1. septembris, CRC/GC/2005/6, pieejams tīmekļa vietnē <http://www.refworld.org/docid/42dd174b4.html>

Bērna interešu novērtējumam un noteikšanai divas galvenās procesuālās garantijas, kas izklāstītas Vispārējā komentārā Nr. 14 (2013), ir ievērot bērna tiesības izteikt viedokli un nodrošināt pienācīgu tiesisko pārstāvību. Komentārā noteikts, ka "būtisks procesa elements ir komunicēšana ar bērnu, lai veicinātu jēgpilnu bērna līdzdalību un noteiktu viņa intereses. Šāda komunikācija ietver bērna informēšanu par procesu un iespējamām ilgtermiņiem risinājumiem un pakalpojumiem, kā arī informācijas ievākšanu no bērna un uzskatu noskaidrošanu" (3. panta 1. punkts).

Avots: ANO Bērnu tiesību komiteja, Vispārējais komentārs Nr. 14 (2013) par bērna tiesībām uz to, lai viņa intereses būtu primārais apsvēruma, 2013. gada 29. maijs, CRC/C/GC/14, pieejams tīmekļa vietnē http://www2.ohchr.org/English/bodies/crc/docs/GC/CRC_C_GC_14_ENG.pdf.

Ilgtermiņa risinājumam ir liela ietekme uz bērnu. Tādēļ lēmumu pieņemšanas procedūrām ir jābūt ar pienācīgām garantijām, un lēmumi jāpieņem daudznozaru ekspertu komandai, iesaistot visas attiecīgās iestādes un pienācīgi ņemot vērā bērna uzskatus atbilstoši viņa vecumam un briedumam. Šāds process nozīmē dažādu 5. nodaļā uzskaitīto faktoru izsvēršanu, un to bieži dēvē par "interešu noteicēju". Ir jānorāda iemesli lēmumu pieņemšanai un paši lēmumi jādokumentē bērna personas lietā.

Aizbildnim aktīvi jā piedalās noteikšanas procesā, lai pārliecinātos, ka bērna uzskati tiek pienācīgi uzklauti un ņemti vērā atbilstoši Bērnu tiesību komitejas Vispārējam komentāram Nr. 14.

Nosakot bērna intereses, iestādēm vienmēr jānoskaidro aizbildņa uzskati un viedokļi, lai nodrošinātu, ka, nosakot ilgtermiņa risinājumu, tiek respektēts

bērnu interešu princips un pienācīga bērna interešu pārstāvība. Aizbildņa nostāja un loma šādos procesos ir jāpastiprina, atspoguļojot tās valsts tiesību aktos vai oficiālās pamatnostādņēs, kurām būtu jānosaka šādās aizbildņa tiesības un pienākumi iesniegt rakstisku ziņojumu par tēmu.

9.1. Repatriācija un atgriešanās

Bērna atgriešanās izcelsmes valstī principā jāorganizē tikai tādā gadījumā, ja tas ir bērna interesēs. Tam jānotiek saskaņā ar nerepatriēšanas principu, kas aizliedz repatriēšanu uz vietu, kur bērnam draud spīdzināšana, vajāšana vai cits nopietns apdraudējums.

Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvā (2011/36/ES) norādīts, ka, ja cilvēku tirdzniecībā cietušais ir pārvietots ārpus izcelsmes valsts, repatriācija var būt viena no iespējām, bet tā nav vienīgā iespēja (23. apsvērumš). Direktīvas 16. panta 2. punktā noteikts, ka dalībvalstis “veic vajadzīgos pasākumus, lai rastu ilgtermiņa risinājumu, kura pamatā būtu bērna interešu individuāls izvērtējums”. Bez tam **Cilvēku tirdzniecības novēršanas stratēģijā A** prioritātes 3. pasākumā “Cilvēku tirdzniecībā cietušu bērnu aizsardzība” norādīts, ka dalībvalstīm “gadījumos, kad repatriācija tiek uzskatīta par atbilstošu bērna interesēm, jānodrošina droša un ilgtermiņa bērnu atgriešanās izcelsmes valstī ES un ārpus tās, un jāpasargā no atkārtotas kļūšanas par cietušo cilvēku tirdzniecībā”.

Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) **10. pants** nosaka, ka “pirms lemt par atgriešanas lēmuma pieņemšanu attiecībā uz nepavadītu bērnu, attiecīgās iestādes, kas nav iestādes, kuras īsteno piespiedu atgriešanos, sniedz atbilstīgu palīdzību, pienācīgi ņemot vērā bērna intereses”. Tāpat ir noteikts, ka nepavadītu bērnu nogādā pie viņa ģimenes locekļa, aizbildņa vai piemērotās uzņemšanas telpās.

Kopumā nepavadīta bērna intereses vislabāk tiek ievērotas, ja bērnu var atgriezt ģimenē. Tomēr drošības apsvērumi, tostarp risks, ka bērns atkārtoti var kļūt par cilvēku tirdzniecības upuri, var ņemt pārsvaru pār **ģimenes atkalapvienošanu**. Lai noteiktu, vai ģimenes atkalapvienošana ir bērna interesēs, ir jāizvērtē un jāizsver dažādi faktori, tostarp bērna uzskati. Faktori, kas jāizsver, ir tie paši, kas uzskaitīti 5. nodaļā par bērna interešu izvērtēšanu.

UNHCR pamatnostādnes bērna interešu noteikšanai (2008) un jomas rokasgrāmata šo pamatnostādņu īstenošanai (2011) sniedz visaptverošas norādes atbildīgajām iestādēm un lēmumu pieņemšanā iesaistītajiem praktiķiem. Tajās skaidrots, kā praksē piemērot interešu principu, nosakot un ieviešot ilgtermiņa risinājumus nepavadītiem bērniem.

Avoti: UNHCR (2008), UNHCR pamatnostādnes par bērna interešu noteikšanu, 2008. gada maijs, pieejamas tīmekļa vietnē www.refworld.org/docid/48480c342.html; UNHCR un Starptautiskā glābšanas komiteja (IMC) (2011), Jomas rokasgrāmata UNHCR BID pamatnostādņu īstenošanai. Pieejama tīmekļa vietnē www.refworld.org/pdfid/4e4a57d02.pdf.

Bērnu lietu komiteja uzskaitījusi īpašus kritērijus, kas vienmēr jāņem vērā procesos, kad tiek noteiktas bērna intereses, izvērtējot atgriešanas iespējas.

Avots: ANO Bērnu tiesību komiteja, Vispārējais komentārs Nr. 6, Ricība attiecībā uz nepavadītiem un nošķirtiemi bērniem ārpus viņu izcelsmes valsts, 2005. gada 1. septembris, CRC/GC/2005/6, 84. punkts

Ja pēc pienācīga procesa ģimenes atkalapvienošana izcelsmes valstī tiek uzskatīta par atbilstošu bērna interesēm, aizbildnim jāpalīdz īstenot **brīvprātīgs atgriešanās** process. Pēc bērna piekrišanas saņemšanas aizbildnis var izveidot tiešu kontaktu ar bērna ģimenes locekļiem, kā arī ar atbilstošām iestādēm gan uzņēmējvalstī, gan izcelsmes valstī, lai sagatavotu bērna atgriešanos.

Tikai dažas ES dalībvalstis tiesību aktos norāda aizbildņa lomu kā ilgtermiņa risinājumu. Tomēr vairumā dalībvalstu aizbildņiem, kas rīkojas kā bērna likumīgie pārstāvji, ir tiesības pārsūdzēt atpakaļnosūtīšanas lēmumu, ja tie uzskata, ka tas nav bērna interesēs.

Avots: FRA (2014), "Cilvēku tirdzniecībā cietuši bērni. Pārskats par aizbildnības sistēmām Eiropas Savienībā" (Child victims of trafficking: overview of guardianship systems in the European Union) (tiek gatavots)

Aizbildnim jābūt pirmajai kontaktpersonai iestādēm, kas plāno pieņemt **atgriešanas lēmumu** attiecībā uz nepavadītu bērnu. Iestādēm jāsažinās un jākonsultējas ar aizbildni, un jāpievērš pienācīga vērība viņa uzskatiem par to, kas ir bērna interesēs. Lai noteiktu, vai atgriešana ir bērna interesēs vai nav, labā prakse ietver interešu noteikšanu, kā aprakstīts turpmāk tekstā. Aizbildnis var ierosināt procesu, pieprasot kompetentajam valsts iestādēm iegūt un pārbaudīt informāciju no bērna izcelsmes valsts.

Svarīgi arī nodrošināt, lai kompetentās iestādes veic ģimenes un sociālo novērtējumu kā priekšnosacījumu uz informācijas balstīta lēmuma pieņemšanai par to, vai repatriācija un ģimenes atkalapvienošana būtu vai nebūtu bērna interesēs.

KontROLSARAKSTS: Aizbildņa iespējamās darbības saistībā ar repatriāciju

- ✓ Vērsties pie iestādēm, kas pieņem lēmumu par atgriešanu, un lūgt tikt uzklausītam.
- ✓ Dalīties secinājumos par to, vai atgriešana ir bērna interesēs, un lūgt, lai viņa uzskatiem tiktu pievērsta pienācīga vērība.
- ✓ Jāstrādā pie tā, lai bērns atgrieztos izcelsmes valstī tikai tad, ja tas ir bērna interesēs.
- ✓ Jāatbalsta brīvprātīga atgriešanās, nevis piespiedu atgriešana, un var pieprasīt laiku, lai sagatavotu bērnu, ja tiek uzskatīts, ka tas ir bērna interesēs.
- ✓ Pieprasīt nepieņemt atgriešanas lēmumu, līdz tiek ņemti vērā aizbildņa un bērna uzskati.

- ✓ Ja iestādes pieņem atgriešanas lēmumu pretēji aizbildņa viedoklim, pieprasīt rakstisku paskaidrojumu, kādēļ citi apsvērumi ir ņēmuši virsroku pār bērna interesēm.
- ✓ Saskaņā ar **Atgriešanas direktīvas** (2008/115/EK) 10. pantu pieprasīt, lai izraidīšana tiktu apturēta, ja neviena cita iestāde bez tās, kas īsteno piespiedu atgriešanos, nav bijusi iesaistīta izraidīšanas lēmuma pieņemšanā.
- ✓ Ja bērns tiek atgriezts, bet ne pie ģimenes locekļiem, novilcināt atgriešanu, līdz puses ir vienojušās par drošiem un konkrētiem pasākumiem aprūpes un aizbildnības nodrošināšanai.
- ✓ Pārraudzīt individuāla reintegrācijas plāna sagatavošanu un uzraudzību pirms un pēc atgriešanās.
- ✓ Sniegt bērnam informāciju par situāciju izcelsmes valstī uz viņa atgriešanās brīdi un sagatavot bērnu atgriešanai.
- ✓ Ja tiek uzskatīts par nepieciešamu un konsultējoties ar bērnu, pavadīt bērnu atceļā vai pārliecināties, ka to darīs citas uzticības personas un ka ierodoties tie tiksies ar ģimeni.
- ✓ Veicināt mehānisma izveidi, lai pārraudzītu un sniegtu atgriezenisko saiti par bērna situāciju pēc atgriešanās.
- ✓ Sadarboties ar starptautiskām organizācijām, piemēram, Starptautisko Migrācijas organizāciju vai citām institūcijām, kas īsteno brīvprātīgas atgriešanās un reintegrācijas programmas.

9.2. Integrācija uzņēmējvalstī

Vēl viens iespējams ilgtermiņa risinājums bērna interesēs varētu būt viņa integrācija uzņēmējvalstī, kur viņš nebūs pakļauts ļaunprātīgas izmantošanas un ekspluatācijas riskam.

Šādam risinājumam jāparedz droša pāreja no bērnības uz pieaugušā dzīvi. Ja tiek uzskatīts, ka integrācija ir bērna interesēs, bērnam jāizsniedz stabila uzturēšanās atļauja. Kad viņam paliek 18 gadi un tāpēc viņam vairs nepienākas atbalsts un mājoklis vai tiesības uzturēties galamērķa valstī, šī atļauja nodrošinās arī bērna aizsardzību no pagarinātas azturēšanas, pazušanas vai nokļūšanas cilvēku tirdzniecības tīklos.

Vienkārša atļauja bērnam uzturēties konkrētā valstī līdz 18 gadu vecumam nav jēgpilns vai ilgtermiņa risinājums. Tas nerisina bērna nākotnes vajadzības, un tam nav ilgtermiņa perspektīvas. Tas nenodrošina bērna tiesību aizsardzību paredzamā nākotnē.

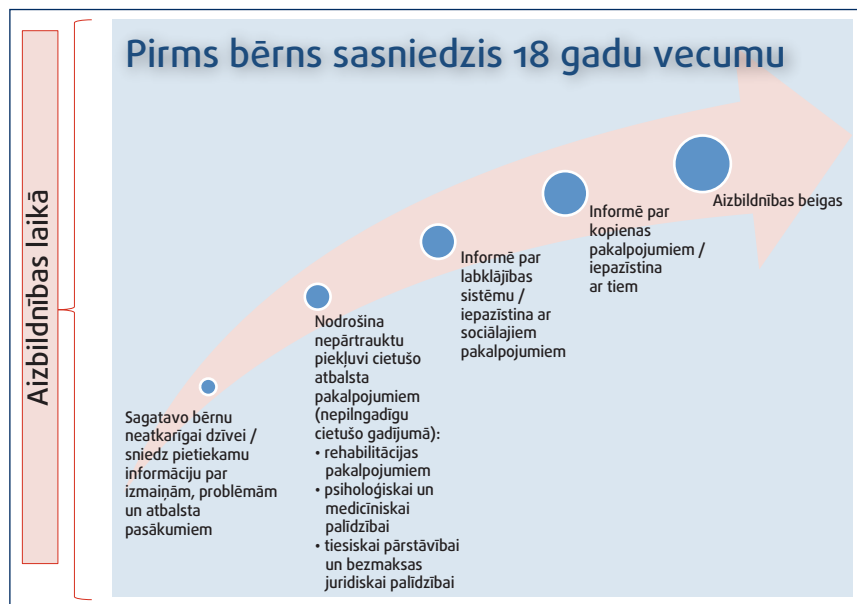
Ja bērna interesēs ir integrācija uzņēmējvalstī, aizbildņiem jāuzstāj, lai tiktu risinātas bērna ilgtermiņa vajadzības. Šajā nolūkā nepieciešams, lai kompetentās iestādes nodrošina, lai bērnam valstī ir uzturēšanās statuss, kas ļauj viņam likumīgi uzturēties tajā pēc pilngadības sasniegšanas.

Aizbildņim jāatbalsta bērns ceļā no bērnības uz pieaugušā dzīvi un jā sagatavo viņš neatkarīgai dzīvei (13. attēls; skatīt arī 4.2. iedaļu).

Aizbildņim jānodrošina pienācīga un godīga informācija un jāinformē bērns par izmaiņām uzturēšanās statusā, tiesībās un pienākumos, un tiesībās uz aizsardzību, ja tas kļūst būtiski.

Aizbildņim jānosūta bērns vai jauniešs uz sociālās aizsardzības iestādēm, jāveido saikne ar kopienas dienestiem un kopumā jāpalīdz bērnam izveidot sociālās drošības tīklu, kas varētu atbalstīt viņu un nodrošināt vienmērīgu pāreju uz neatkarīgu dzīvi.

13. attēls. Bērna sagatavošana pārejai no bērnības uz pieaugušā dzīvi

Avots: FRA (2014)

Ja integrēšanās uzņēmēj sabiedrībā ir bērna interesēs, aizbildnim pilnībā jāatbalsta šis process, pievēršot īpašu uzmanību šādiem jautājumiem: izglītības iespējas, pieejamā valodas un profesionālā apmācība, veselības aprūpes nodrošināšana un rehabilitācijas pakalpojumi, sociālie kontakti un saikne ar vietējo kopien.

Aizbildnim sadarbībā ar bērnu jāveido individuāls aprūpes plāns ar mērķi atbalstīt bērnu tā spēju attīstībā un ļaujot bērnam apgūt un nostiprināt prasmes, kas nepieciešamas, lai bērns sabiedrībā kļūtu neatkarīgs, atbildīgs un aktīvs. "Dzīves plānu" koncepcija, ko izvirzījusi Eiropas Padome, sniedz šajā saistībā noderīgas norādes. Dzīves plānu mērķis ir sociāli integrēt bērnus, viņu individuālo un kulturālo attīstību, kā arī viņu vajadzību pēc mājvietas, veselības aprūpes, izglītības, profesionālās apmācības un nodarbinātības.

Nedrīkst pārāk zemu novērtēt īstermiņa un ilgtermiņa ietekmi uz veselību, ko atstāj vardarbība un slikta izturēšanās pret bērnu. Cilvēku tirdzniecībā un citos vardarbības un ļaunprātīgas izmantošanas veidos cietušie bērni ir īpaši neaizsargāti. Tas jāņem vērā, un aizbildņiem jānodrošina, ka bērniem ir sasniedzams pienācīgs atbalsts un rehabilitācijas pakalpojumi.

Aizbildnim jāsniedz pienācīga un godīga informācija un jāatbalsta bērns, kad tas kļūst pieaudzis. Šajā saistībā, ja nepieciešams, aizbildnim jāpastāv uz nepārtrauktu īpašu palīdzību un atbalstu jauniešiem ar tiem pašiem nosacījumiem, ko piemēro jauniešiem cilvēkiem, kuri ir uzņēmējvalsts pilsoņi.

10. Tiesiskā pārstāvība un atbalsts bērnam juridiskās procedūrās

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības, var būt iesaistīti dažādās juridiskās procedūrās. Šajā nodaļā aprakstīti paši parastākie procesi (izņemot atgriešanas procedūras, kas aprakstītas 9.1. iedaļā). Aizbildnim ir sava loma šajos procesos neatkarīgi no tā, vai bērnam ir vai nav piešķirts īpašs likumīgais pārstāvis.

"Kad nepilngadīgais, kas iesaistīts sava dzīves plāna īstenošanā, sasniedz pilngadību un ja viņš rāda nopietnu apņemšanos veidot izglītības vai profesionālo karjeru un apņemšanos integrēties uzņēmējvalstī, viņam jāpiešķir pagaidu uzturēšanās atļauja, lai pabeigtu dzīves plānu un uz laiku, kas nepieciešams tā īstenošanai."

Avots: Eiropas Padomes Ministru komiteja (2007), Eiropas Padomes Ministru komitejas ieteikums CM/Rec(2007)9 dalībvalstīm par dzīves plāniem nepilngadīgiem nepavadītiem migrantiem (2007. gada 12. jūlijs). Pieejams tīmekļa vietnē <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1164769>.

Vispārīgi aizbildnim:

- jāinformē bērns par tiesībām saņemt juridisku konsultāciju un tiesisku pārstāvību;
- jānodrošina, lai tiktu iecelts likumīgs pārstāvis un nodrošināta juridiska konsultācija, tiklīdz bērnam tā pienākas;
- jāpārrauga to profesionāļu darbs, kas sniedz juridisku konsultāciju un tiesisko pārstāvību;
- ja nepieciešams, jāveicina komunikācija starp bērnu un šādiem profesionāļiem, tostarp organizējot kvalificēta tulka klātbūtni;
- ja nepieciešams, jāpavada bērns un aktīvi jā piedalās intervijās un tiesas sēdēs ar bērnu.

Papildus šādiem vispārīgiem uzdevumiem aizbildnim var būt arī konkrētāka loma, kas atkarīga no procesa veida un individuālās bērna situācijas. Nākamajās iedaļās aprakstīti aizbildņa uzdevumi konkrētos administratīvos procesos, civilprocesos un kriminālprocesos (14. attēls).

14. attēls. Tiesiskā pārstāvība, atbalsts bērnam juridiskās procedūrās un piekļuves nodrošināšana juridiskam atbalstam un padomam

Avots: FRA (2014)

10.1. Vecuma novērtēšanas procedūras

Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas (2011/36/ES) **13. panta 2. punktā** noteikts pieņēmums par bērna vecumu, nosakot, ka “dalībvalstis nodrošina, ka gadījumos, kad pastāv neskaidrības par cilvēku tirdzniecībai pakļautas personas vecumu un ir iemesls domāt, ka šī persona ir bērns, minētā persona tiek uzskatīta par bērnu, lai tā varētu saņemt tūlītēju piekļuvi aizsardzības, atbalsta un palīdzības pasākumiem”.

Cilvēku tirgoņi var būt apgādājuši cietušos ar viltotiem dokumentiem vai var būt likuši cietušajiem bērniem norādīt, ka viņi ir pieauguši, vai otrādi – likuši pieaugušajiem cietušajiem teikt, ka viņi ir bērni. Imigrācijas lietu iestādes vai tiesu iestādes var pieprasīt veikt vecuma novērtēšanu. Iestādēm jāierosina vecuma noteikšanas process ne tikai tajos gadījumos, kad tiek apšaubīts cietušās personas vecums, bet arī tad, ja ir iemesls uzskatīt, ka persona, kas norāda, ka ir pieaugusi, varētu būt cietis bērns.

ES patvēruma tiesību aktos ietverti konkrēti nosacījumi saistībā ar vecuma novērtēšanas procedūru nepavadītiem bērniem. **Patvērumu procedūras direktīvas 25. panta 5. punktā** noteikts, ka attiecīgajai personai ir jābūt ieguvējai no šīm šaubām. Priekšnoteikums ir bērna un/vai viņa aizbildņa piekrišana veikt vecuma noteikšanas procedūru (**Patvēruma procedūru direktīvas 25. panta 5. punkta b)** apakšpunkts).

Pirms vecuma noteikšanas procedūras individuālam, kas apgalvo, ka ir bērns, ir jāieceļ persona, kas veic aizbildņa pienākumus. Atkarībā no apstākļiem šī persona var veikt pienākumus uz laiku vai būt pastāvīgs aizbildnis. Personai ir jāsaņemas bērna novērtējumam un jāpavada tas un jāatbalsta bērns visa procesa laikā.

EASO atzīmē, ka pašlaik nav metodes, ar ko noteikt cilvēka precīzu vecumu. Vecuma noteikšanas metodēm jābūt tādām, kas respektē cilvēku un cilvēka cieņu; nedrīkst pastāvēt bažas par agresivitāti un konkrēto izmantoto metožu precizitāti. Vecuma novērtēšanas sekas ir nopietnas, jo tās rezultātā pret bērnu var izturēties kā pret pieaugušo vai pret pieaugušo kā pret bērnu. Turklāt EASO iesaka iecelt aizbildni vai likumīgo pārstāvi pirms vecuma noteikšanas procedūras.

Avots: Eiropas Patvēruma lietu atbalsta birojs (2014), “EASO vecuma novērtēšanas prakse Eiropā” (EASO age assessment practice in Europe). Pieejams tīmekļa vietnē <https://easo.europa.eu/wp-content/uploads/EASO-Age-assessment-practice-in-Europe.pdf>

KontROLSARAKSTS: Aizbildņa iespējamās darbības saistībā ar vecuma novērtēšanu

- ✓ Pārbaudīt, vai pastāv likumīgs iemesls vecuma novērtēšanai, un pieprasīt, lai bērni, par kuriem skaidri redzams, ka tie ir nepilngadīgi, netiktu pakļauti šādai pārbaudei.

- ✓ Nodrošināt, lai bērns saņem visu būtisko informāciju par vecuma novērtēšanas procedūru, tostarp skaidru informāciju par tās nolūku, norisi un iespējamām sekām; informācija jāsniedz bērnam draudzīgā veidā un valodā, ko bērns saprot.
- ✓ Jānodrošina, lai vecuma novērtēšana tiek veikta ar bērna un aizbildņa piekrišanu.
- ✓ Pārbaudīt, lai vecuma novērtēšanu veic neatkarīgi profesionāļi ar pienācīgām zināšanām, kas pārzina bērna etnisko un kultūras izcelsmi, un veic to drošā, bērnam un dzimumam jutīgā veidā, ievērojot pienācīgu cieņu pret bērnu.
- ✓ Gadījumā, ja pēc vecuma novērtēšanas pabeigšanas saglabājas šaubas par bērna vecumu, uzstāt, ka persona uzskatāma par bērnu.
- ✓ Nodrošināt, lai procedūras rezultāts tiek izskaidrots bērnam draudzīgā veidā un valodā, ko viņš saprot.
- ✓ Pieprasīt, lai novērtējuma procedūras rezultāti tiktu paziņoti aizbildnim un iekļauti bērna lietā.
- ✓ Kopā ar bērnu pārskatīt iespēju apstrīdēt vecuma novērtēšanas lēmumu atbilstīgi valsts tiesību aktiem.
- ✓ Ar bērna piekrišanu piedalīties vecuma novērtēšanas procedūrā.

10.2. Uzturēšanās atļauju piešķiršanas procedūras

Visiem cilvēku tirdzniecībā cietušie bērniem bez tiesībām uzturēties uzņēmējvalstī ir tiesības uz **nogaidīšanas periodu**, kurā tos saskaņā ar [Cilvēku tirdzniecībā cietušo \(uzturēšanās atļauju\) direktīvas \(2004/81/EK\) 6. pantu](#) un [Eiropas Padomes Konvencijas pret cilvēku tirdzniecību 13. pantu](#) nevar izsūtīt no valsts. Visiem cietušajiem bez nosacījumiem neatkarīgi no uzturēšanās statusa ir tiesības uz šo nogaidīšanas periodu, kas ir paredzēts, lai jautu tiem atgriezties normālā dzīvē, atbrīvoties no savu tirgotāju ietekmes un pieņemt pārdomātu lēmumu, ko darīt, tostarp par to, vai sadarboties vai nesadarboties ar iestādēm, kas ir atbildīgas par cilvēku tirgotāju kriminālvajāšanu (skatīt arī [Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas \(2011/36/ES\) 18. apsvērumu](#)).

[Cilvēku tirdzniecībā cietušo \(uzturēšanās atļauju\) direktīvu \(2004/81/EK\)](#) piemēro visiem trešo valstu valstspiederīgajiem, lai gan tās piemērošanu var ierobežot, attiecinoši tikai uz pieaugušajiem, kā to dara vairākas dalībvalstis. Piemērojot direktīvu bērniem, dalībvalstīm jāņem vērā bērna intereses, un, ja trešo valstu valstspiederīgie ir nepavadīti bērni, cita starpā jāveic "nepieciešamie pasākumi, lai saskaņā ar valsts tiesību aktiem nodrošinātu likumīgo pārstāvību, ieskaitot pārstāvību kriminālprocesā, ja nepieciešams" (10. panta c) apakšpunkts).

Cilvēku tirdzniecībā cietušo (uzturēšanās atļauju) direktīvas (2004/81/EK) **8. pants** paredz, ka ES dalībvalstis izsniedz **uzturēšanās atļauju** cilvēku tirdzniecībā cietušajiem, kas sadarbojas ar iestādēm, ar nosacījumu, ka tiek izpildīti konkrēti nosacījumi. Atļaujai jābūt derīgai vismaz sešus mēnešus un jābūt atjaunojamai. **Eiropas Padomes Konvencijas par cīņu pret cilvēku tirdzniecību 14. pantā** noteikts, ka kompetentā iestāde var izsniegt atjaunojamas uzturēšanās atļaujas cietušajiem, ja tā uzskata, ka cietušā uzturēšanās ir nepieciešama individuālās situācijas dēļ vai kriminālizmeklēšanas nolūkā. Attiecībā uz cietušajiem bērniem ir noteikts, ka uzturēšanās atļaujas ir izsniedzamas atbilstoši bērna interesēm un, ja nepieciešams, atjaunojamas ar tiem pašiem nosacījumiem (14. panta 2. punkts). Valsts tiesību aktos var būt noteikti arī citi iemesli uzturēšanās atļauju piešķiršanai cilvēku tirdzniecībā cietušiem bērniem.

Lēmumus par nogaidīšanas perioda piešķiršanu vai uzturēšanās atļaujas piešķiršanu parasti pieņem imigrācijas lietu iestādes, bieži vien konsultējoties ar tiesu un/vai par sociālajiem jautājumiem atbildīgām iestādēm. Aizbildņim jāsadarbojas ar imigrācijas lietu iestādēm, pieprasot, lai tiktu izsniegta uzturēšanās atļauja, ja tas ir noteikts valsts tiesību aktos, un jāatbalsta bērns šajā jautājumā.

KontROLSARAKSTS: Aizbildņa iespējamās darbības saistībā ar uzturēšanās atļaujām

- ✓ Informēt bērnu par viņa uzturēšanās statusu un par esošajām iespējām padarīt uzturēšanos legālu.
- ✓ Pārbaudīt, vai cietušais bērns bērnam draudzīgā veidā un valodā, ko viņš saprot, ir pienācīgi informēts par tiesībām uz nogaidīšanas periodu un par iespēju saņemt uzturēšanās atļauju sakarā ar cietušā statusu, kas paredzēts ES un valsts tiesību aktos.
- ✓ Pieprasīt, lai bērnam tiek piešķirts likumīgais pārstāvis, kas dotu bērnam padomus un atbalstītu, un aizbildnis ar eksperta zināšanām juridiskās procedūrās un saistītos jautājumos, un pārstāvēt bērnu valsts tiesību aktos noteiktos gadījumos.
- ✓ Pieteikties bērna vārdā uz nogaidīšanas periodu un/vai uzturēšanās atļauju, nepieciešamības gadījumā izmantojot likumīgā pārstāvja palīdzību.
- ✓ Pavadīt bērnu un būt kopā ar bērnu pārrunās ar imigrācijas lietu iestādēm, lai garantētu bērna intereses un nodrošinātu, ka bērna viedoklis tiek uzklauts un ņemts vērā.
- ✓ Visa procesa laikā palīdzēt nodrošināt bērnam piekļuvi pienācīgiem rakstiskās un mutiskās tulkošanas pakalpojumiem.

10.3. Starptautiskās aizsardzības procedūras

UNHCR ir izdevis pamatnostādnes par to, kā piemērot Hāgas 1951. gada Konvencijas 1A. panta 2. punktu un 1967. gada Protokolu attiecībā uz cilvēku tirdzniecībā cietušu un cilvēku tirdzniecības riskam pakļautu personu bēgļu statusu piemērošanu.

Avots: UNHCR, "Pamatnostādnes par starptautisko aizsardzību Nr. 7: 1951. gada Konvencijas 1A. panta 2. punkta vai 1967. gada Protokola attiecībā uz cilvēku tirdzniecībā cietušu un cilvēku tirdzniecības riskam pakļautu personu bēgļu statusu piemērošanu" (Guidelines on International Protection No. 7: The Application of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees to Victims of Trafficking and Persons At Risk of Being Trafficked), 2006. gada 7. aprīlis, HCR/GIP/06/07, pieejamas tīmekļa vietnē www.refworld.org/docid/443679fa4.html.

Lai gan ne visiem cilvēku tirdzniecībā cietušajiem ir nepieciešama starptautiska aizsardzība, dažiem cietušajiem var piemērot bēgļu statusu vai alternatīvo aizsardzības statusu saskaņā ar *Kvalificēšanas direktīvu* (2011/95/ES).

Likumīgais pārstāvis, kas piešķirams saskaņā ar ES ar patvēruma piešķiršanu saistīto tiesību aktu kopumu, ir cilvēks, kas veic vienu no šajā rokasgrāmatā aprakstītajiem aizbildņa uzdevumiem, proti, tiesisko pārstāvību. Vēlams, lai to darītu bērna aizbildnis, ja tāds ir, jo parasti aizbildnis vislabāk pārzina bērna

situāciju. Ņemot vērā patvēruma piešķiršanas procedūru sarežģītumu, aizbildnim jāpieprasa atbalsts no patvēruma likumu zinātāja, par pamatu ņemot nacionālo tiesību aktu procedūras tiesiskai palīdzībai patvēruma jautājumos.

Patvēruma procedūru direktīvas (2013/32/ES) **25. pantā** paredzēts, ka bērns ir jāpārstāv patvēruma piešķiršanas procedūrās, un tajā ietverts vispārīgs šāda pārstāvja uzdevumu raksturojums.

Kontrolsaraksts: iespējamās aizbildņa vai aizbildņa neesamības gadījumā – likumīgā pārstāvja – darbības saistībā ar patvēruma piešķiršanu

- ✓ Informēt bērnu par tiesībām meklēt patvērumu.
- ✓ Iesniegt bērna vārdā pieteikumu par patvēruma piešķiršanu vai palīdzēt bērnam iesniegt šādu iesniegumu, ja tas ir bērna interesēs.
- ✓ Meklēt patvēruma jautājumos kvalificēta jurista atbalstu, ja vien tāds jau nav norikots, un vajadzības gadījumā uzraudzīt jurista darbības.
- ✓ Veicināt komunikāciju starp bērnu un juristu.
- ✓ Pieprasīt, lai bērnam tiktu sniegta visa būtiskā informācija par patvēruma piešķiršanas procedūru un viņa uzdevumiem un pienākumiem bērnam draudzīgā un vecumam piemērotā veidā.

- ✓ Pieprasīt drošus uzņemšanas plānus cietušajam, kuros ņemtas vērā bērna īpašās vajadzības, tostarp atbrīvošana no obligātās izmitināšanas vietām, ja tas var apdraudēt bērna drošību.
- ✓ Pavadīt bērnu uz patvēruma piešķiršanas intervijām un vajadzības gadījumā atbalstīt juristu.
- ✓ Emocionāli un psiholoģiski atbalstīt un sagatavot bērnu patvēruma piešķiršanas intervijām un nepieciešamības gadījumā pēc intervijas organizēt papildu psiholoģisku konsultāciju.
- ✓ Pārliecināties, ka bērnam ir piešķirta iespēja tikt uzklausītam un ka viņa viedoklis un uzskati tiek pienācīgi ņemti vērā, kā arī pārstāvēt un paust viedokli bērna interesēs.
- ✓ Nodrošināt, lai bērnam tiktu garantēts pienācīgs tulkojums un nepieciešamības gadījumā būtu piekļuve tulkošanas pakalpojumiem par brīvu.
- ✓ Nodrošināt, ka tiek iesniegta apelācija negatīva patvēruma piešķiršanas lēmuma gadījumā, ja tas ir bērna interesēs, izmantojot jurista speciālista padomu.
- ✓ Apspriet patvēruma piešķiršanas lēmumu ar bērnu, izskaidrojot tā nozīmi bērna nākotnē; ja nepieciešams, konsultējoties ar bērnu, pārskatīt bērna individuālo plānu. Nodrošināt procedūru nepārtrauktību, kad bērnam paliek 18 gadi.

Papildu apsvērumi Dublinas procedūru gadījumā

ES ar patvēruma piešķiršanu saistītie tiesību akti paredz mehānismu, ko parasti dēvē par Dublinas procedūru, lai noteiktu, kura ES dalībvalsts ir atbildīga par starptautiskās aizsardzības pieteikuma izskatīšanu.

Dublinas regulas (Regula (ES) Nr. 604/2013) **6. pantā**, kas attiecas uz bērniem, noteikts, ka galvenais apsvērumis ir bērna intereses. Nepavadītiem bērniem ir jāpalīdz pārstāvim, kuram ir nepieciešamā kvalifikācija un zināšanas īstenot bērna intereses katrā Dublinas procedūras posmā.

KontROLSARAKSTS: Iespējamās aizbildņa vai aizbildņa neesamības gadījumā – likumīgā pārstāvja – papildu darbības saistībā ar Dublīnas procedūru

- ✓ Pārskatīt atbilstīgos dokumentus, kas ietverti bērna patvēruma meklēšanas lietā.
- ✓ Pārbaudīt, lai nodrošinātu, ka patvēruma lietu iestādes ievēro visas Dublīnas regulas garantijas, lai aizsargātu nepavadītu bērnu.
- ✓ Aizstāvēt lēmumus, kuru pamatā ir ģimenes vienotība, bērna labklājība un sociālā attīstība, un bērna drošība, kā arī bērna uzskati.
- ✓ Nodrošināt, lai bērns tiktu pienācīgi informēts, un veicināt bērna līdzdalību.
- ✓ Veicināt kontaktus ar ģimenes locekļiem, ja to vēlas bērns.
- ✓ Aizstāvēt pret brīvības atņemšanu un pieprasīt uzņemšanu, kas ir droša un kurā tiek ņemtas vērā bērna īpašās vajadzības.
- ✓ Atbalstīt pārvietošanu uz citu ES dalībvalsti bērnam draudzīgā veidā un pavadīt bērnu, ja tā liek apstākļi, vai atbalstīt pārvietošanu tikai tādā gadījumā, ja tas ir bērna interesēs.

10.4. Kompensācija un atlīdzība

[Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas \(2011/36/ES\) 17. pants](#) nosaka, ka cilvēku tirdzniecībā cietušajiem ir jābūt piekļuvei pastāvošajām shēmām, kas paredz kompensācijas vardarbīgos noziegumos cietušajiem. Šīs pašas direktīvas **15. panta 2. punktā** noteikts, ka cietušajiem bērniem nekavējoties ir pieejamas bezmaksas juridiskās konsultācijas un bezmaksas tiesiskā pārstāvība, tostarp kompensācijas pieprasīšanas nolūkos. Turklāt [Cietušo direktīvas \(2012/29/ES\) 4. panta 1. punkta e\) apakšpunktā](#) noteikts, ka cietušajiem no pirmā saziņas brīža ar kompetento iestādi ir tiesības saņemt informāciju par tiesībām saņemt kompensāciju un ar kādiem nosacījumiem viņi var saņemt kompensāciju.

KontROLSARAKSTS: Aizbildņa iespējamās darbības saistībā ar kompensācijas pieprasīšanu

- ✓ Sniegt informāciju bērnam par viņa tiesībām pieprasīt kompensāciju.
- ✓ Nodrošināt, ka bērns saņem juridisku konsultāciju un padomu par iespēju pieprasīt kompensāciju un par konkrētām valsts tiesību aktos noteiktām juridiskām procedūrām.
- ✓ Ja bērns iesniedz kompensācijas pieprasījumu, palīdzēt bērnam šajā procesā, tostarp savākt nepieciešamos dokumentus un pieprasīt kvalificēta jurista palīdzību.
- ✓ Administrēt kompensācijas summas, ko saņem bērns.
- ✓ Nodrošināt procedūru nepārtrauktību, ja procedūru laikā bērnam paliek 18 gadi.

10.5. Civilprocess

Gadījumos, kad notikusi bērnu ļaunprātīga izmantošana un ekspluatācija, tostarp bērna tirdzniecība, var tikt ierosināts civilprocess, ja vecāku novērtējums norāda, ka abi vecāki ir iesaistīti vardarbībā pret bērnu un/vai tā tirdzniecībā. Šāda procesa gaitā tiks lemts, vai vecākiem būtu jāatņem vecāku tiesības un vai nepieciešama aizbildņa iecelšana.

Turklāt, ja bērni ir šķirti no vecākiem, kad atgriešanās ģimenē vai ģimenes atkalapvienošana nav iespējama vai ir secināts, ka tāda nav bērna interesēs, atbilstīgās bērnu tiesību aizsardzības iestādes vai uzsākt civilprocesu, lai ievietotu bērnu aprūpes iestādē vai audžuģimenē, lai veicinātu integrāciju vai novērstu riskus. Aizbildņim jāpiedalās šādā procesā un jāpārstāv bērna intereses, nodrošinot, ka lēmumi tiek pieņemti bērna interesēs un ka bērna viedoklis tiek ņemts vērā, un tam tiek pievērsta pienācīga uzmanība atbilstīgi bērna vecumam un briedumam.

KontROLSARAKSTS: iespējamā aizbildņa un/vai likumīgā pārstāvja rīcība civilprocesa kontekstā

- ✓ Informēt bērnu par procesu un lēmuma pieņemšanas procedūru.
- ✓ Informēt bērnu par pieejamiem variantiem un izskaidrot bērnam iespējamās procesa iznākumus.
- ✓ Nodrošināt, lai bērnam ir pieejama juridiska palīdzība.
- ✓ Nodrošināt, lai bērnam tiek dota iespēja izmantot savas tiesības tikt uzklaustītam, un ka viņa viedoklim tiek pievērsta pienācīga uzmanība.
- ✓ Sagatavot bērnu tiesas sēdēm un pārrunām ar attiecīgajām iestādēm, un atbalstīt viņu visa procesa laikā.
- ✓ Veicināt bērna interešu ievērošanu lēmuma pieņemšanas procesā.
- ✓ Visos gadījumos nodrošināt, lai bērna intereses ir svarīgs apsvērums, ka tiek ievērotas visas procesa garantijas un ka tiek prasīta bērna piekrišana.
- ✓ Piedalīties nodošanas aprūpē procesu periodiskā pārskatīšanā.

10.6. Kriminālprocess

Cietušo direktīvā (2012/29/ES) ietverti vairāki nosacījumi noziegumu upuru aizsardzībai (jo īpaši skatīt 24. pantu). Aizsardzības garantijas bērniem, kas iesaistīti kriminālprocesos, noteiktas arī Direktīvā par seksuālas vardarbības pret bērniem un bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanu (2011/93/ES). Abas direktīvas ietver standartus, kas izklāstīti Eiropas Padomes Pamatnostādnēs par bērniem draudzīgu tieslietu sistēmu (2010).

2010. gadā Eiropas Padome pieņēma pamatnostādnes par bērniem draudzīgu tieslietu sistēmu. Pamatnostādnes paredzētas, lai uzlabotu bērniem piekļuvi tieslietu sistēmai un attieksmi pret bērniem saistībā ar to. Jautājumi, kas aplūkoti šajās pamatnostādnēs, ir tiesības saņemt informāciju, tikt pārstāvētam un piedalīties, privātuma aizsardzība, drošība, daudznozaru pieeja un apmācība, garantijas visos procesa līmeņos un brīvības atņemšanas gadījumā.

Eiropas Padomes Pamatnostādnes par bērniem draudzīgu tieslietu sistēmu, ko Eiropas Padomes Ministru komiteja pieņēma 2010. gada 17. novembrī, pieejamas tīmekļa vietnē <http://www.coe.int/en/web/children/child-friendly-justice>.

Cilvēku tirdzniecība ir nopietns kriminālnoziegums. Līdz ar to **Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīva** (2011/36/ES) paredz virkni nosacījumu cietušo aizsardzībai pirms kriminālprocesa, tā laikā un pēc tā. Cilvēku tirdzniecībā cietuši bērni var tikt iesaistīti kriminālprocesā. Aizbildņim jābūt gatavam bērnu šajā saistībā atbalstīt. Direktīvā ietvertas īpašas garantijas cilvēku tirdzniecībā cietušajiem kriminālizmeklēšanas un kriminālprocesa laikā – vispārīgas (**12. pants**) un konkrēti attiecībā uz

cietušajiem bērniem (**15. pants**). Turklāt Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas (2011/36/ES) **8. pantā** izklāstīts cietušo nesodišanas princips, kas nosaka:

“Dalībvalstis saskaņā ar savu tiesību sistēmu pamatprincipiem veic pasākumus, kas vajadzīgi, lai nodrošinātu, ka kompetentās valsts iestādes ir tiesīgas cilvēku tirdzniecībā cietušos nesaukt pie kriminālatbildības un tiem nepiemērot sankcijas par iesaistīšanos noziedzīgās darbībās, ko viņi tikuši piespiesti izdarīt, ja šāda piespiešana bijusi tiešas sekas jebkurai no 2. pantā minētajām darbībām.”

Šādi nosacījumi ir īpaši būtiski cilvēku tirdzniecībā cietušiem bērniem, kas tikuši iesaistīti kriminālās darbībās.

Parasti krimināltiesību sistēma piešķir cietušajam bērnam juristu, kas sniedz tam juridisku konsultāciju un palīdzību. Aizbildņa uzdevums ir nodrošināt, ka bērnam saskaņā ar valsts tiesisko regulējumu tiek nodrošināta juridiskā palīdzība. Ja netiek iecelts jurists, aizbildnim ir jālūdz kompetentā iestāde tādu iecelt.

Aizbildnim ciešā sadarbībā ar bērnam norīkoto juristu jānodrošina, lai bērns pilnībā saņemtu garantijas, kas noteiktas *Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvā* (2011/36/ES) un/vai valsts tiesību aktos, un jānodrošina, lai tiktu aizsargātas bērna tiesības, bērnam esot cietušajam un lieciniekam kriminālprocesā pret cilvēku tirgotāju.

Kriminālprocesā aizbildņa loma galvenokārt ir atbalstīt bērnu, jo jurists sniegs galveno juridisko atbalstu.

KontROLSARAKSTS: Aizbildņa iespējamās darbības saistībā ar kriminālprocesu

- ✓ Nodrošināt, lai bērnam ir pieejama atbilstīga juridiska palīdzība: nekavējoties saskaņā ar valsts tiesību aktiem tiek norīkots kvalificēts jurists, kas sniedz juridisku konsultāciju un pārstāv bērnu.
- ✓ Palīdzēt bērnam pieņemt informētu lēmumu par piedalīšanos un sadarbību kriminālprocesā: pārlicināties, ka cietušais bērns ir informēts par drošības jautājumiem un saistītajiem riskiem un skaidri tos saprot, pirms izlemj par to, vai piedalīties un liecināt kriminālprocesā pret aizdomās turētajiem cilvēku tirgotājiem.
- ✓ Pārlicināties, ka bērns pilnībā saprot, kuras tiesības uz palīdzību un aizsardzību ir saistītas ar nosacījumu, ka bērns izrāda vēlmi piedalīties kriminālprocesā, un kuras nav, un ka viņam ir tiesības pārskatīt sadarbību ar tieslietu sistēmu nākotnē.

- ✓ Iedrošināt cietušo bērnu pilnībā izmantot nogaidīšanas periodu pirms lēmuma pieņemšanas, ja tas ir bērna interesēs.
- ✓ Atbalstīt bērnu, lai tas saprot saņemtos paziņojumus, tostarp paziņojumus no likumīgā pārstāvja.
- ✓ Pavadīt bērnu un piedalīties kopā ar viņu visās intervijās un tiesas sēdēs.
- ✓ Sagatavot bērnu emocionāli un psiholoģiski pirms intervijām un tiesas sēdēm un pārliecināties, ka bērns pienācīgi saprot procesu un iznākumu.
- ✓ Apspriet ar bērnu procesa iznākumu un tiesas lēmumus un izskaidrot to nozīmi bērna konkrētajā situācijā un pieejamās nākotnes iespējas un soļus.
- ✓ Sadarbībā ar personu, kas bērnam sniedz juridisko palīdzību, nodrošināt, ka bērns netiek tiesāts un/vai bērnam netiek piespriests sods par noziedzīgām darbībām, kurās viņi tikuši piespiesti iesaistīties, kā noteikts [Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas](#) (2011/36/ES) 8. pantā.

“Aizbildnim ir tiesības atteikties sniegt liecību par bērnu, ja viņš tiek aicināts to darīt. Aizbildnim jāvadās pēc principa, ka tas nedrīkst “kaitēt” bērnam, par kuru tas ir atbildīgs, ne ar savu darbību, ne ar lēmumiem, kuru pieņemšanā tie ir iesaistīti bērna vārdā. Ir svarīgi, ka policija un prokuratūra apzinās šos nosacījumus un saprot, ka tām nav tiesību piespiest aizbildni veikt darbības, ko aizbildnis uzskata par pretējām bērna interesēm.”

Avots: UNICEF (2008), “Rokasgrāmata cilvēku tirdzniecībā cietušo bērnu tiesību aizsardzībai Eiropā” (Reference guide on protecting the rights of the child victims of trafficking in Europe), Ženēva, pieejams tīmekļa vietnē www.unicef.org/ceecis/UNICEF_Child_Trafficking_low.pdf.

Kopumā aizbildnim bērna intereses jāizvirza pirmajā vietā visos procesos un jāaizstāv bērna intereses, lai novērstu atkārtotu viktimizāciju. Šajā nolūkā aizbildnim jāsadarbojas ar likumīgo pārstāvi, lai tiktu pilnībā izmantotas visas procesuālās garantijas.

10.7. Policijas izmeklēšana

Visos gadījumos un ja bērns ir kontaktā ar likumu un ir iesaistīts tiesību sistēmas darbībās, tostarp policijas izmeklēšanā, ES dalībvalstis tiek aicinātas piemērot *Eiropas Padomes Ministru komitejas Pamatnostādnes par bērniem draudzīgu tieslietu sistēmu* (2010).

Policijas izmeklēšanas darbības, kurās iesaistīti bērni, piemēram, iztaujāšana, tiesas sēdes vai meklēšana, nedrīkst notikt tik ilgi, līdz bērnam tiek iecelts aizbildnis (pat ja tas ir pagaidu aizbildnis) un jurists vai cits kvalificēts tiesību eksperts (ja to paredz likums). Tas pats attiecas uz tiesas izmeklēšanas procesu.

1. pielikums. Juridiskie avoti

ES instrumenti	
ES Pamattiesību harta	Eiropas Savienības Pamattiesību harta, OV C 364, 2000., 43. sējums, 2000. gada 18. decembris
Uzņēmšanas standartu direktīva (2013/33/ES)	Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnija Direktīva 2013/33/ES, ar ko nosaka standartus starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzēju uzņemšanai, OV L 180, 2013., 96.–116. lpp.
Patvēruma procedūru direktīva (2013/32/ES)	Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnija Direktīva 2013/32/ES par kopējām procedūrām starptautiskās aizsardzības statusa piešķiršanai un atņemšanai, OV L 180, 2013., 60.–95. lpp.
Dublinas regula (ES) Nr. 604/2013	Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnija Regula (ES) Nr. 604/2013, ar ko paredz kritērijus un mehānismus, lai noteiktu dalībvalsti, kura ir atbildīga par trešās valsts valstspiederīgā vai bezvalstnieka starptautiskās aizsardzības pieteikuma izskatīšanu, kas iesniegts kādā no dalībvalstīm, OV L 180, 29.31.2013., 31.–59. lpp.
Cietušo direktīva (2012/29/ES)	Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 25. oktobra Direktīva 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesības, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI, OV L 315, 2012., 57.–73. lpp.
Kvalificēšanas direktīva (2011/95/ES)	Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 13. decembra Direktīva 2011/95/ES par standartiem, lai trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kvalificētu kā starptautiskās aizsardzības saņēmējus, par bēgļu vai personu, kas tiesīgas saņemt alternatīvo aizsardzību, vienotu statusu, un par piešķirtās aizsardzības saturu, OV L 337, 2011., 9.–26. lpp.
Direktīva par bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanu (2011/93/ES)	Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 13. decembra Direktīva 2011/93/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2004/68/TI, OV L 335, 2011., 1.–14. lpp.
Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīva (2011/36/ES)	Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 5. aprīļa Direktīva 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2002/629/TI, OV L 101, 2011., 1.–11. lpp.
Atgriešanas direktīva (2008/115/EK)	Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 16. decembra Direktīva 2008/115/EK par kopīgiem standartiem un procedūrām dalībvalstīs attiecībā uz to trešo valstu valstspiederīgo atgriešanu, kas dalībvalstī uzturas nelikumīgi, OV L 348, 2008., 98.107. lpp.
Briseles II regula	Padomes 2004. gada 2. decembra Regula (EK) Nr. 2116/2004, ar ko saistībā ar lūgumiem ar Svēto Krēslu groza Regulu (EK) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzišanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu, OV L 367, 14.12.2004., 1.–2. lpp.
Direktīva par uzturēšanās atļaujām cilvēku tirdzniecības upuriem (2004/81/EK)	Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīva 2004/81/EK par uzturēšanās atļaujām, kas izdotas tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri ir cilvēku tirdzniecības upuri vai bijuši iesaistīti darbībās, kas veicina nelegālo imigrāciju, kuri sadarbojas ar kompetentajām iestādēm, OV L 261, 2004., 19.–23. lpp.

Brīvas pārvietošanās direktīva (2004/38/EK)	Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīva 2004/38/EK par Eiropas Savienības pilsoņu un to ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK (Dokuments attiecas uz EEZ), OV L 158, 2004., 77.-123. lpp.
Starptautiski instrumenti	
Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par bērna tiesībām	ANO Konvencija par bērna tiesībām, Ņujorka, 1989. gada 20. novembris, Apvienoto Nāciju Organizācijas Līgumu sērija, 1577. sējums, 3. lpp.
Eiropas Padomes Konvencija pret cilvēku tirdzniecību	Eiropas Padomes Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību, Varšava, 2005. gads
1951. gada Konvencija attiecībā uz bēgļu statusu	1951. gada Bēgļu konvencija, Apvienoto Nāciju Organizācijas Līgumu sērija, 189. sējums, 137. lpp.
Hāgas 1993. gada Konvencija	1993. gada 29. maija Konvencija par bērnu aizsardzību un sadarbību starpvalstu adopcijas jautājumos
Hāgas 1996. gada Konvencija	1996. gada 19. oktobra Konvencija par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem
Citi nesaistoši juridiski avoti	
ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 6	Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komiteja, Vispārējais komentārs Nr. 6, Rīcība attiecībā uz nepavadītiem un nošķirtiem bērniem ārpus viņu izcelsmes valsts, 2005. gada 1. septembris, CRC/GC/2005/6
ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 12	Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komiteja, Vispārējais komentārs Nr. 12 par bērna tiesībām tikt uzklautam, 2009. gada 1. jūlijs, CRC/C/GC/12
ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 13	Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komiteja, Vispārējais komentārs Nr. 13 par bērna aizsardzību pret jebkādu vardarbību, 2011. gada 18. aprīlis, CRC/C/GC/13
ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 14	Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komiteja, Vispārējais komentārs Nr. 14 (2013) par bērna tiesībām uz to, lai viņa intereses būtu primārais apsvēruma, 2013. gada 29. maijs, CRC/C/GC/14
Rezolūcija 64/142. Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi	Ģenerālās Asamblejas Rezolūcija 64/142, Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi, 2010. gada 24. februāris, A/RES/64/142
Eiropas Padomes Pamatnostādnes par bērniem draudzīgu tieslietu sistēmu	Eiropas Padome, Eiropas Padomes Ministru komitejas Pamatnostādnes par bērniem draudzīgu tieslietu sistēmu, kuras pieņemtas ministru vietnieku 1098. tikšanās reizē 2010. gada 17. novembrī. Rediģētā versija pieņemta 2011. gada 31. maijā.
Eiropas Padome, Dzīves plāni nepilngadīgiem nepavadītiem migrantiem	Eiropas Padomes Ministru komitejas ieteikums CM/Rec(2007)9 dalībvalstīm par dzīves plāniem nepilngadīgiem nepavadītiem migrantiem (2007. gada 12. jūlijs)

2. pielikums. Literatūras saraksts

ANO (Apvienoto Nāciju Organizācija) (2011), *Joint UN Commentary on the EU Directive – A Human Rights-Based Approach, Prevent Combat Protect Human Trafficking*, https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2011/UN_Commentary_EU_Trafficking_Directive_2011.pdf.

Apvienotās Nācijas, Augstā cilvēktiesību komisāra birojs (OHCHR) (2008), *Recommended principles and guidelines on human rights and human trafficking: commentary*, http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Commentary_Human_Trafficking_en.pdf.

EASO (Eiropas Patvēruma lietu atbalsta birojs) (2014), *EASO age assessment practice in Europe*, <http://easo.europa.eu/wp-content/uploads/EASO-Age-assessment-practice-in-Europe.pdf>.

EDSO (Eiropas Drošības un sadarbības organizācija) (2004), *National Referral Mechanisms – Joining Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons: A Practical Handbook*, Demokrātisku iestāžu un cilvēktiesību birojs, <http://www.osce.org/odihr/13967>.

Eiropas Komisija (2013), *Missing children in the European Union: Mapping, data collection and statistics*, Roterdama, http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/missing_children_study_2013_en.pdf.

Eiropas Komisija (2013), *Cilvēku tirdzniecībā cietušo tiesības Eiropas Savienībā*, Luksemburga, Eiropas Savienības Publikāciju birojs (Publikāciju birojs), http://ec.europa.eu/anti-trafficking/EU-Policy/EU_rights_victims.

Eiropas Komisija (2010), *Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei. Rīcības plāns par nepavadītiem nepilngadīgajiem (2010.–2014. gads)*, 2010. gada 6. maijs, COM(2010) 213/3, Brisele, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0213:FIN:LV:PDF>.

Eiropas Komisija (2012), *Komisijas 2012. gada 28. septembra ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei "Vidusposma ziņojums: Rīcības plāna par nepavadītiem nepilngadīgiem īstenošana*, COM(2012) 554 final, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/docs/uam/uam_report_20120928_en.pdf.

Eiropas Padome (2009), *Eiropas Padomes politikas pamatnostādnes par integrētām nacionālām stratēģijām bērnu aizsardzībai pret vardarbību*, Strasbūra, www.coe.int/t/dg3/children/News/Guidelines/Adoption_guidelines_en.asp.

Eiropas Padome (2010), *Eiropas Padomes Ministru komitejas pamatnostādnes par bērniem draudzīgu tieslietu sistēmu un to skaidrojošais memorands*, ko Eiropas Padomes Ministru komiteja pieņēmusi 2010. gada 17. novembrī, http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/Guidelines%20on%20child-friendly%20justice%20and%20their%20explanatory%20memorandum%20_4_.pdf.

Eiropas Padome (2011), *Parlamentārā asambleja, Migrācijas, bēgļu lietu un pārvietoto personu komiteja, Migrant Children: What rights at 18? (Report|Doc. 13505|23 April 2014)* (<http://website-pace.net/documents/19863/168397/20140313-MigrantRights18-EN.pdf>)

ea190a6e-1794-4d30-b153-8c18dc95669f, <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=20589&lang=en>.

ENGI (Eiropas Aizbildnības iestāžu tīkls) (2011), *Care for unaccompanied minors: Minimum standards, risk factors and recommendations for practitioners, Guardianship in practice*, final report, Utrehta, <http://engi.eu/about/documentation/>.

Defence for Children – ECPAT The Netherlands (2011), *Core standards for guardians of separated children in Europe*, Leiden, <http://www.corestandardsforguardians.eu/>.

FRA (Eiropas Pamattiesību aģentūra) (2009), *Child trafficking in the European Union: Challenges, perspectives and good practices*, Luksemburga, Publikāciju birojs, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/529-Pub_Child_Trafficking_09_en.pdf.

FRA (2011), *Separated, asylum-seeking children in European Union Member States, salīdzinošs ziņojums*, Luksemburga, Publikāciju birojs, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1692-SEPAC-comparative-report_EN.pdf.

Starptautiskā migrācijas organizācija (IOM) (2007), *The IOM handbook on Direct Assistance for Victims of Trafficking*, Ženēva, Šveice, http://publications.iom.int/bookstore/free/IOM_Handbook_Assistance.pdf.

Starptautiskā Sarkanā Krusta komiteja (SSKK) (2004), *Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children*, Centrālā Cilvēku tirdzniecības lietu aģentūra un Aizsardzības nodaļa, Ženēva, Šveice, http://www.unicef.org/violencestudy/pdf/IAG_UASCs.pdf.

UNHCR (Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstais komisārs bēgļu jautājumos) (2006), *Pamatnostādnes par starptautisko aizsardzību Nr. 7: 1951. gada Konvencijas 1A. panta 2. punkta vai 1967. gada Protokola attiecībā uz cilvēku tirdzniecībā cietušu un cilvēku tirdzniecības riskam pakļautu personu bēgļu statusu piemērošanu*, HCR/GIP/06/07, www.refworld.org/docid/443679fa4.html.

UNHCR (2008), *UNHCR pamatnostādnes par bērna interešu noteikšanu*, 2008. gada maijs, www.refworld.org/docid/48480c342.html.

UNHCR un Starptautiskā glābšanas komiteja (IMC) (2011), Jomas rokasgrāmata *UNHCR BID* pamatnostādņu īstenošanai, www.refworld.org/pdfid/4e4a57d02.pdf.

UNHCR un Eiropas Padome (2014), *Nepavadīti bērni un patvērumu meklējoši nošķirti un bēgļu bērni, kam paliek 18: ko svinēt?*, Strasbūra, Francija, www.refworld.org/docid/53281a864.html.

UNICEF (ANO Bērnu fonds) (2008), *Reference guide on protecting the rights of the child victims of trafficking in Europe*, Ženēva, www.unicef.org/ceecis/UNICEF_Child_Trafficking_low.pdf.

UNICEF (2008), *UNICEF Child Protection Strategy*, E/ICEF/2008/5/Rev.1, 2008. gada 20. maijs., www.unicef.org/protection/files/CP_Strategy_English.pdf.

UNICEF (2013), *Age assessment: a technical note* (by Smith, T. and Brownless, L.), Ņujorka, [http://www.unicef.org/protection/files/Age_Assessment_Note_final_version_\(English\).pdf](http://www.unicef.org/protection/files/Age_Assessment_Note_final_version_(English).pdf).

KĀ PASŪTĪT ES IZDEVUMUS

Bezmaksas izdevumi

- Viens eksemplārs:
ar *EU Bookshop* starpniecību (<http://bookshop.europa.eu>).
- Vairāk nekā viens eksemplārs vai plakāti/kartes:
Eiropas Savienības pārstāvniecībās
(http://ec.europa.eu/represent_lv.htm),
Eiropas Savienības delegācijās valstīs, kas nav ES dalībvalstis
(http://eeas.europa.eu/delegations/index_lv.htm),
ar *Europe Direct* dienesta starpniecību
(http://europa.eu/europedirect/index_lv.htm)
vai piezvanot uz tālruna numuru 00 800 6 7 8 9 10 11 (zvanīšana bez maksas no jebkuras vietas Eiropas Savienībā) (*).

(* Informāciju sniedz bez maksas, tāpat arī lielākā daļa zvanu ir bezmaksas (izņemot dažus operatorus, viesnīcas vai taksofonus).

Maksas izdevumi

- Ar *EU Bookshop* starpniecību (<http://bookshop.europa.eu>).

Aizbildnības par bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības, mērķis ir stiprināt bērnu aizsardzību, īpašu uzmanību pievēršot cilvēku tirdzniecībā cietušiem bērniem. ES Stratēģijā cilvēku tirdzniecības izskaušanai 2012.–2016. gadā atzīts, cik svarīgas ir visaptverošas bērniem piemērotas aizsardzības sistēmas, par kuras standartu kalpotu stabila aizbildnības sistēma. Efektīvas aizbildnības sistēmas ir absolūti nepieciešamas, lai novērstu ļaunprātīgu izmantošanu, nevērību un ekspluatāciju. Tomēr aizbildņu loma, kvalifikācija un kompetence dažādās dalībvalstīs ir atšķirīga. Šī Eiropas Komisijas un Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras kopīgi publicētā rokasgrāmata ir izstrādāta, lai palīdzētu standartizēt aizbildnības praksi, šādi uzlabojot arī aizbildnības sistēmu spēju risināt cilvēku tirdzniecībā cietušu bērnu īpašās vajadzības. Formulējot aizbildnības sistēmu galvenos principus, pamatstruktūru un pārvaldību, šī rokasgrāmata sniedz norādes un ieteikumus ES dalībvalstīm par to, kā stiprināt to aizbildnības sistēmas. Veicinot vienotu izpratni par aizbildnības sistēmas galvenajām iezīmēm, rokasgrāmatas mērķis ir uzlabot aizbildnībā esošo bērnu stāvokli, kā arī veicināt viņu pamattiesību ievērošanu.

FRA-EIROPAS SAVIENĪBAS PAMATTIESĪBU AĢENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vīne – Austrija

Tālr. +43 158030-0 – Fakss +43 158030-699

fra.europa.eu – info@fra.europa.eu

[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)

[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)

twitter.com/EURightsAgency

Publikāciju birojs

ISBN 978-92-9239-970-2